

DOM in SVET

List
s podobami
za leposlovje in znanstvo.

Leto XIV. * *
Štev. 6. * * *
V Ljubljani 1901.

Vsebina.

	Stran
P. Luis Coloma. Življenjepisna in literarna črtica. — Sestavil <i>dr. Frančišek Pernè</i>	321
Pred poroko. Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	327
Sklep. Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	327
Na vojvodskem prestolu. Povest iz slovenske starodavnosti. — Spisal <i>I. Selàn.</i> (Dalje.)	328
Filistrom. Zložil <i>Jož. Bekš</i>	337
Oranže in citrone. Pod italijanskim nebom utrgal <i>Fr. S. Finžgar.</i> (Dalje.)	338
Bršljan in bodičje. 9., 10. Zložil <i>Anton Medved</i>	343
Buddhizem. Spisal <i>dr. Karol Glaser</i>	344
Do zmage! Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben.</i> (Dalje.)	351
Ob dragem grobu. Zložila <i>Ljudmila</i>	356
Konture. Spisal <i>F. S. Pavlétov</i>	357
Nova Štifta pri Ribnici. Spisal <i>dr. Jožef Lesar</i>	360
Drobnogled in drobni svet. Spisal kanonik <i>Ivan Sušnik</i> (Dalje.)	363
Sen. Zložil <i>Anton Medved</i>	366
Na planino! Zložil <i>Ivo Danič</i>	366
Lovec Roman. Gozdna slika. — Spisal <i>I. E. Rubin</i> (Dalje.)	367
Jan Szczepanik. Spisal <i>Fridolin Kavčič</i>	372
Književnost	374
<i>Slovenska književnost.</i> Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1900.: Ant. Knezova knjižnica. — Zgodovina slovenskega slovstva. — Almanah. — Slovenska stenografija. — <i>Hrvaška književnost.</i> Knjige „Matice Hrvatske“ za god. 1900. Povest novoga veka. — Hrvatska omladina pod zastavom Srca Isusova. — <i>Češka književnost.</i> Nové basně. — Na zemí a na nebi. — Výpravy k Já.	
Glasba	381
O sacrum convivium. — Dve latinski maši. — Buri pridejo!	
To in ono	381
Naše slike. — František Sasinek. — Henrik Sienkiewicz. — Poljski modernisti. — Nekaj misli grofa Tolstega. — Časnikarski jubilej. — Hrvaška umetnost. — Jovan Ilijć. — Nemški prevodi Colomovih spisov.	

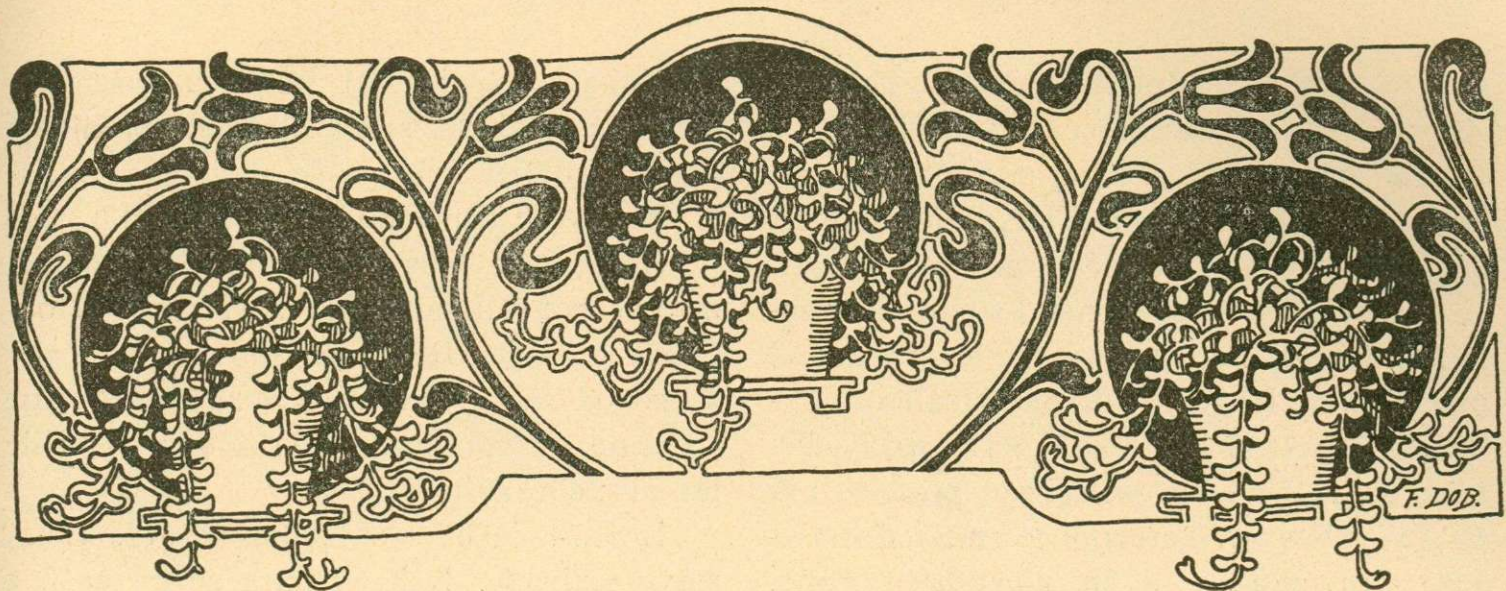
Slike.

	Stran
P. Luis Coloma	323
Portretna študija	329
V gondoli pred trgov sv. Marka v Benetkah	339
Cerkev sv. Marka v Benetkah	341
Sv. Lovrenc	345
Na božjo pot. Risal <i>F. Dobnikar</i>	353
Nova Štifta pri Ribnici	360 361
Slika 19. k spisu „Drobnogled in drobni svet“	364
Jan Szczepanik	372
Vinjeta	373
Posvečenje hrvaške mladine presv. Srcu Jezusovemu	376 377
Kitajci obglavljajo morilca barona Kettellerja	382
Kitajski igravci	384

„Dom in Svet“ izhajajo prvega dne vsakega meseca.

Urednika: *dr. Mihael Opeka* za leposlovje, *dr. Evgen Lampe* za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: *Marijanišče.* — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 8 K 40 h, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2 dol., za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark. Sprejemlje *lastništvo in upravištvo v Marijanišču.*

P. Luis Coloma.

Življenjepisna in literarna črtica. — Sestavil dr. Frančišek Pernè.

Proti koncu preteklega stoletja sta zaslovela med pisatelji-pripovedniki daleč po vsem izobraženem svetu dva duhovita katoliška književnika: Poljak Henryk Sienkiewicz in Španec Luis Coloma. Cenjenim naročnikom „Dom in Sveta“ sta že oba znana. O prvem je prinesel naš list popis in sliko v 3. številki letošnjega leta, o drugem v 24. številki 1. 1899. Tedanji vrli urednik, pokojni dr. Frančišek Lampè, je pa pripomnil v sestavku o Colomi, da se hoče prilično še spominjati v listu velikega Španca. Na prijazno povabilo sem nabral jaz semtertam raztreseno gradivo in sem iz njega sestavil pričujoči spis, ki naj nam še bolj približa in označi svetlo zvezdo na španskem književnem obzorju.

I.

Glasoviti pisatelj Luis Coloma je zagledal luč sveta 7. prosinca 1. 1851. v solnčni Andaluziji, in sicer v starodavnem mestu Jerez de la Frontera (izg. Heres . . .) Tukaj se je postavil 1. 711. kralj Rodrigo s svojimi krščanskimi junaki zoper silne Arabce, ki so pridrli kakor nevihta pod poveljnikom Tarikom iz Afrike. Celih sedem dni je trajalo strahovito klanje. Rodrigo je padel na bojišču, in slednjič je zmagal polumesec, ki

„Dom in Svet“ 1901, št. 6.

je potem gospodoval več stoletij na pirenejskem polotoku. V lepi okolici, ki je vsa prepojena s krščansko in mohamedansko krvjo, pridelujejo obilo slovečega belega vina, „vino de Jerez“; Angleži ga imenujejo „Sherry“.

Na tem zgodovinsko-važnem kosu zemlje je preživel naš junak prva mladostna leta. Oče, ki je bil imovit odvetnik, je skrbel za dobro vzgojo nadepolnemu sinu. Prvi pouk je dobival v rojstnem mestu. Ker so ga namenili za pomorsko službo, so ga poslali pozneje v San Fernando v pomorsko šolo, kjer mu je naklonila kraljica Isabela brezplačno mesto. Toda živahnega Ludovika življenje na morju ni veselilo; bolj sta ga mikala znanost in leposlovje. Zato je kmalu popustil mornarstvo in se preselil v staroslavno Sevillo (Seviljo), glavno andaluzijsko mesto, kjer je nadaljeval nižje študije in se potem lotil pravnštva. Pet let je obiskoval ondoto vseučilišče.

Bivanje v Sevilli je bilo jako važno za Colomov duševni razvoj. Ognjeviti mladenič je mnogo potoval po deželi, zlasti med kmeti po andaluzijski Sierru ter je povsod z bistrim očesom opazoval naravno lepoto svoje domovine ter dobre in slabe lastnosti svojih rojakov. V velikem mestu je bil priljubljen

gost v najbolj izbranih omikanih krogih. Zaradi svojega elegantnega vedenja je že zgodaj zbujal veliko zanimanje, posebno pri plemenitaških rodbinah. Kjer se je pokazal, si je hitro osvojil odlično mesto v družbi.

Takrat se je tudi seznanil s slovečo pisateljico Cecilijo de Arrom, ki je znana pod pisateljskim imenom Fernan Caballero (Kabaljero; † 1877 v Sevilli). Ta nenavadna žena, ki jo nekateri primerjajo po duševnih zmožnostih s sv. Terezijo, je imela do mladega pravnikarja velik in blagodejen vpliv. Ljubila ga je kot svojega sina; on jo je pa tudi cenil in spoštoval kot mater. Pod njenim vodstvom so nastali prvi Colomovi pisateljski poizkusi.

A našega znanca nista zanimali samo znanstvo in leposlovje, ampak kmalu se je vnel tudi za politiko. Politične razmere so bile tačas v njegovi domovini nestanovitne in jako zamotane. L. 1868. je izbruhnil upor zoper burbonsko dinastijo. Nastala je krvava državljanska vojska. Uporniki so zmagovali pod poveljnikom Serranom, in kraljica Isabela je bežala čez mejo na Francosko. Po mnogih zmešnjavah in prepirih so sklenili kortési (poslanci v državnem zboru), da Španija sicer ostane monarhija, a da se ponudi žezlo drugemu vladarju. Ta čast je doletela savojskega kraljeviča Amadeja, in sicer l. 1870.

Coloma se je uvrstil v teh viharnih dnevih med časnikarje. Vse važne dogodke, ki so usodno potresali njegovo domovino, je vsestransko zasledoval in pisal o njih v vplivna lista „El Tiempo“ (Čas) in „El Porvenir“ (Prihodnost). Prvi je izhajal v Madridu, drugi v Sevilli. Po svojem prepričanju je bil naš časnikar odločen nasprotnik novoustanovljenih razmer in se je potegoval z vso ognjevitostjo za pravice odstavljenega kraljice Isabele. Tedanji vladi, ki je stala še na slabih nogah, Colomova pisava seveda ni ugajala. Postavili so ga pod ostro policijsko nadzorstvo. Nekega dne so preiskali celo njegovo stanovanje. Coloma je slutil pretečo nevarnost in je pravočasno odstranil vse vladi neljube reči.

Nekaj časa je stal kot neustrašen bojevnik s peresom sredi domačih političnih borb. Nadaljeval je pa še tudi svoje prijateljske zveze z najodličnejšimi krogi.

Razen tega je v teh nemirnih letih tudi mnogo potoval po tujini in si razširjal duševno obzorje. Dobro je spoznal svet, posebno od senčnih strani. Vse nabrane bogate izkušnje so mu pozneje vrlo dobro služile pri pisateljevanju.

L. 1874. je bilo odločilno za vse Colomovo življenje. Nekega jutra so ga našli z obstreljeno glavo v stanovanju. Poleg njega je ležal revolver. Nihče ni izvedel v javnosti, iz čigave roke je prišel strel. Ves dogodek je zavil v skrivnostno temo. Pisatelj sam molči o njem tudi nasproti svojim prijateljem.

Več dni je ležal v smrtni nevarnosti. Obrnilo se mu je na bolje, a mirovati je moral še dolgo časa. V teh urah se je pripravljaj in izvršil v njegovi duši velik prevrat. Godilo se mu je, kakor nekdanj ranjenemu Ignaciju v Lojolanskem gradu. Spoznal je jasno ničemurnost sveta in se odločil za vojaka Kristusovega. Verjetno je, da mu je res plaval pred očmi zgled velikega rojaka sv. Ignacija; gotovo je, da si je izbral prav njegovo ustanovo za svoje prihodnje zavetišče. Ko je za silo okreval, je precej prosil, da ga sprejmó v Jezusovo družbo. Ugodili so mu. Zadovoljen in vesel se je poslovil za nekaj časa od domovine in je odpotoval na Francosko v noviciat. Sedaj — imel je takrat triindvajset let — je nastopila zanj druga dôba tihega življenja. Ločen od sveta, je občeval največ z Bogom. Z iskreno navdušenostjo in železno vztrajnostjo se je poprijel bogoslovske vednosti.

V mašnika je bil posvečen l. 1882. Potem je pater Coloma prestopil zopet domača tla in zaslovel kmalu kot duhovit pridigar. Njegovi nekdanji znanci so storili potrebne korake, da je bil poklican za pridigarja v špansko prestolnico. In Coloma se res prikaže na leci v Madridu. Coloma — pridigar! Ta glas je tako vzdramil madridsko gospôdo, da se za nekaj časa ni menila za druge

dnevne dogodke. Nepopisna radovednost je gnala v cerkev neštivilne čete poslušavcev, med katerimi je bilo, kajpada, polno ženstva iz plemenitaških krogov. Nestrpno so pričakovali njegovega prvega nastopa. Ti lahko živi in razvajeni poslušavci so se nadejali, da bodo imeli pred seboj samo zanimivega in izbornega govornika, ki jih bo z izbrano besedo zabaval, le nekoliko resneje, kakor pred mnogimi leti v salonskih družbah.

Toda občinstvo se je varalo nad njim. — Novemu pridigarju se je godilo kakor pred petnajststo leti v razkošnem Carigradu sv. Janezu Zlatoustu, ki so ga poklicali zaradi njegove zgovornosti v glavno mesto vzhodnega rimskega cesarstva. Kakor imenovani svetnik v Carigradu, tako je tudi naš pater Coloma nastopil kot resen pridigar, ki je ostro grajal pregrehe in ni prikrival resnice, četudi je mnogim poslušavcem zoprna. — Pri odličnem madridskem prebivalstvu je Coloma izgubil milost. Prej so si ga želeli v svojo sredo, sedaj so se trudili, da ga spravijo iz mesta. In res se jim je posrečilo.

Redovni predstojniki so ga poklicali v Bilbao, v prijazno glavno mesto viskajske provincije s krasno okolico ob Atlantskem oceanu. Tam vodijo očetje jezuitje z znano spretnostjo vseučiliške študije. Med njimi biva še dandanes naš pisatelj. V cerkvi more malo delovati, še manj pa v šoli, ker mu je zvesta tovarišica bolehnost, ki ga ni nikdar popolnoma zapustila od onega usodnega dogodka l. 1874. — A rok ne drži križem. Marljivo in uspešno dela — kolikor mu dopuščajo moči — s peresom in ima tako pred seboj

več občinstva nego bi ga imel v največji cerkvi kot pridigar.

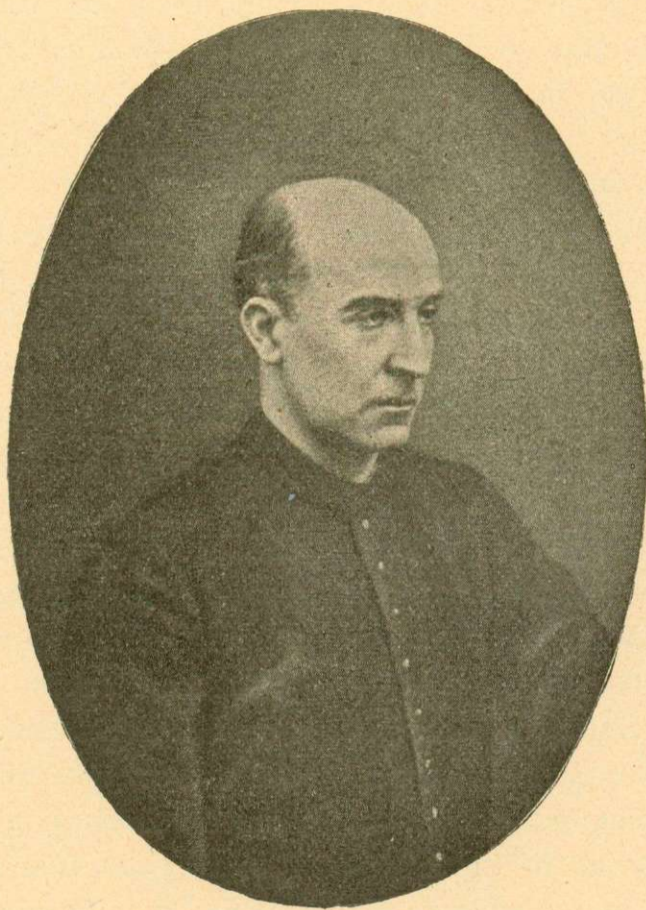
II.

Colomovo pisateljsko delovanje ločimo najlažje v dve dōbi. Prva sega od l. 1868. do 1874., ko je živel še med svetom; druga od l. 1884. naprej.

Iz prve dōbe, ko se je udeleževal političnih bojov, sta znana samo dva njegova znamenita spisa. Prvi, ki ga je poslal l. 1868. med svet, ima naslov „Dolores de un estudiante“ (Bolesti nekega dijaka). Uvod mu je napisala slavnoznanca zaščitnica Fernan Caballero, opozarjajoč občinstvo na izredno nadarjenost novega pripovednika, ki je imel takrat šele sedemnajst let. — Drugo, že umetniško-dovršeno delo je zgodovinska povest „Juan Miseria“ (Ubogi Janez), ki je zagledalo beli dan l. 1870. V novem popravljenem in pomnoženem natisku ga je izdal l. 1889. — Dejanje je vzeto iz domače zgodovine, in sicer iz španskega prevrata, ki se je vnel meseca kimavca 1868.

Glavni junak, mladi in

neizkušeni Juan (izgov. Hvan) nastopa samo svestno kot „osrečevavec“ naroda; mnogi se ga strastno oklepajo in slepo deró za njim — v nesrečo. Juana doleti kazen. V temni ječi vzdihuje nesrečni mladenič, ki je izgubil v političnih viharjih tudi svojo najdražjo svetinjo, sveto vero. Duhovni pastir za ujetnike ga uči v Boga verovati, vanj upati in ga ljubiti. Ta prizor je čudovito lep in navduševalen. Istotako krasno opisuje obrede velikega petka v ječi. Kako pretresljivo ti predočuje ljubezen božjega Zveličarja,

P. Luis Coloma.

ki zbuja kes, ljubezen in novo življenje v navidezno mrtvem srcu! Pozorni bravec zasleduje z največim zanimanjem duševni razvoj in žalostno usodo junakovo. Vzneseni sklep nas prijetno zadovoljuje; pisatelj veličastno slavi zmago milosti božje nad slabotno človeško naravo.

„Juan Miseria“ bi utegnil biti za „Malenkostimi“ Colomovo najboljšo delo. Tudi sam se je nekdanj izrazil, da se mu je ta spis posebno posrečil, četudi je imel šele devetnajst let, ko ga je prvič objavil. Pa še v nekem drugem oziru je zanimiv „Juan Miseria“. Priča nam jasno, da je imel mladostni pisatelj, bivajoč še med svetom, o življenju že iste vzvišene in dozorele nazore, ki se zrcalijo iz poznejših spisov.

L. 1884. je stopil Coloma po desetletnem molku vnovič v pisateljski krog, in sicer prvič kot redovnik.

V Bilbao so izdajali očetje-jezuitje že pred njegovim prihodom mesečnik „El Mensajero del Corazon de Jesus“ (Poslanec Jezusovega Srca). Coloma se je precej uvrstil med sotrudnike. V tem listu so od tedaj naprej romali vsi njegovi spisi med svet, njih večina pozneje tudi v posebnih izdajah. Prva njegova povest v „Mensajeru“ je naslovljena „Prvi ples“. Veliko pozornost je zbudila med izobraženci. Splošno so sodili, da ima pisatelj pred seboj še veliko prihodnost. S Colomovim imenom je zaslovel „Mensajero“ med občinstvom in si pridobival vedno več znancev in prijateljev. Za „Prvim plesom“ je prišla izpod njegovega peresa cela vrsta sličnih pripovednih spisov. Iz treh letnikov imenovanega lista jih je sam zbral in objavil v posebnem, ilustriranem zvezku z naslovom „Coleccion de lecturas recreativas“ (Zbirka zabavnega beriva). Kako je knjiga ugajala, je hitro pokazal uspeh: v dveh letih je doživela štiri izdaje. Ima 626 strani v veliki osmerki in obsega dvajset novel. Vrsté se tako-le:

1. „El primer baile“ (Prvi ples).
2. „Ranoque.“
3. „Polvos y lodos“ (Prah in blato).
4. „Paz á los muertos“ (Pokoj mrtvim).

5. „Cain.“
  6. „La maledicencia“ (Obrekovalnost).
  7. „La primera misa“ (Nova maša).
  8. „Hombres de antaño“ (Nekdanji ljudje).
  9. „La resignacion perfecta“ (Popolna vdanost).
  10. „El viernes de dolores“ (Veliki petek).
  11. „La intercesion de un santo“ (Svetnikova priprošnja).
  12. „Pilatillo“ (Pilatek).
  13. „Medio Juan y Juan y Medio.“ Epizoda iz l. 1812.
  14. „Miguel.“
  15. „¡Chist!“ (Pst!)
  16. „La Pasqua florida y el Cuarto ayunar.“ Prizor iz šole l. 1868.
  17. „La almohadita del niño Jesus“ (Blazinica Deteta Jezusa).
  18. „La batalla de los cueros.“ Zgodovinska epizoda iz španskih bojev z Arabci.
  19. „Un milagro“ (Čudež).
  20. „La Gorriona“ (Vrabčevka).
- V lepem predgovoru k „Zbirki“ razvija Coloma svoj pisateljski spored. Nekaj misli povzemimo iz njega. — Zbrane povesti niso namenjene bogoljubnim osebam, za katere je zmerom zanimiv Tomaž Kempčan in sveti Frančišek Saleški. Bere naj jih drugačno občinstvo: omahljive duše, ki imajo mrzlo srce do Zveličarja in malo ukusa nad molitvijo in premišljevanjem; duše, ki so posvetne v mišljenju in delovanju ter polne predsodkov v verskih rečeh . . . S slabim berivom si mnogi zgodaj zastrupijo domišljijo in srce. Pogubni so posebno one vrste romani in novele, v katerih se opisujejo pregrehe kot nekaj naravnega, dopuščenega ali celo prikupnega. Škodljivi so tudi spisi, ki sicer ne grdé kreposti in ne povišujejo nerravnosti, pa se vendar zmerom gibljejo na nekem izmišljenem svetu, ki je v polnem nasprotju z dejanjskimi razmerami vsakdanjega življenja. Iz njih zajema neizkušeni bravec povsem napačne pojme o svetu, postane fantast, ki je pozabil, da so na potih sveta in življenja potrebnejše prozaične noge

skromnega in dobrega mišljenja, nego lepe perutnice še tako vznesene domišljije.

Škodo, ki izvira iz slabega beriva, je mogoče najbolje zajezi z dobrimi spisi. Tako so mislili od nekdanj najbolj razsvetljeni možje od sv. Hieronima dalje do kardinala Wisemana in do naših dni. To je vzrok, zakaj je zastavil pisatelj, četudi živeč v samostanskem zatišju, svoje pero na leposlovnem polju. Koristiti in pomagati želi z dobrimi povestimi, ki imajo za snov resnično človeško življenje; koristiti vsem tistim, katere odvrta mlačnost in predsodki od resnejših poučnih knjig in od ljubezni do božjega Učenika. — „Prva stopinja do popolnosti je v tem“, pravi veliki sv. Bazilij, „da se odteguješ slabemu: kakor moraš najprej vzdigniti nogo z zemlje, če hočeš stopati po lestvi navzgor.“ Do tega prvega koraka izkuša pisatelj voditi svoje prej označeno beroče občinstvo, ki bi moglo in moralo iskati tolažbe in pouka v knjigah kakor je „Guia de pecadores“¹⁾ (Voditelj grešnikov) in „Hoja za Kristusom“.

Sličnih spisov, kakor jih nahajamo v zbirki, je Coloma od l. 1886. še več razposlal med svet. Vse, kar mi je znanih, imenujem tukaj po vrsti.

„Del natural“ (Iz življenja). Štiri povesti po resničnih dogodkih.

„Cuentos para niños“ (Povesti za otroke). Posebno ljubka zbirka, obsegajoča šest mičnih povesti. Mož, ki zna tako govoriti z mladino, ima pač zlato srce. Čujemo, da pripravlja neki mladino ljub ta biser tudi za slovensko deco.

„Por un piojo“ (Za eno uš). Precej obširna novela.

Krajše so sledeče štiri:

„¿Que seria?“ (Kaj bi bilo?)

„Mal alma“ (Hudobna duša).

„El cazador de venados“ (Lovec divjačine).

„Fabras de dueñas“ (Ženske basni).

¹⁾ Ta sloveča ascetična knjiga, ki jo je spisal duhoviti dominikanec Luis de Granada, je tudi poslovenjena z naslovom: „Vodilo grešnikov.“

L. 1890. je bilo za Colomovo pisateljsko delovanje posebno važno. Takrat se je prikazal v „Mensajeru“ s spisom, ki je hitro razširil njegovo slavo daleč čez Pireneje. Ta izredni spis, ki je izšel kmalu v posebni knjigi, ima skromen naslov; imenuje se: „Pequeñeces“ (izg. Pekenjéses, t. j. Malenkosti). Šteje 552 strani v veliki osmerki. Po strokovnjaški sodbi so „Malenkosti“ mojstrsko delo prve vrste. Imele so tudi nenavaden uspeh: v dveh mesecih so razprodali tri izdaje v mnogih izvodih.

V sličnem uvodu, kakor pri „Zbirki zabavnega beriva“, razlagajoč svoje nazore o pisateljevanju pravi Coloma: „Morebiti se boš čudil, da se drznem jaz kot redovnik stopiti na tako nevarno polje. A ne smeš pozabiti, da sem in ostanem pod obleko romanopisca zmerom le misijonar. Kakor je v prejšnjih časih nastopil kak redovnik sredi javnega trga na mizi in razlagal malomarnežem, ki niso hodili v cerkev, v krepkem jeziku onih časov krepke in očitne resnice, tako sem postavil jaz svojo leco na listih tega romana.“

Colomova pridiga na teh listih je namenjena plemenitaškim španskim krogom za kraljevanja Amadeja savojskega in Alfonza XII.

Na čelo duhovitemu delu je postavil pisatelj jako primerno geslo iz Shakespearejevega Hamleta: „Something is rotten in the state of Denmark“ (Nekaj je gnilega v državi danski). . . Coloma je zadel v črno piko. Zastavil si je resno in težavno nalogo. Kakemu srednje-nadarjenemu pisatelju bi se ne bila posrečila. V boj se je spustil zoper tisto naziranje, ki ima ostudne zmote in zlobnosti za same malenkosti.

In ker se taki nazori o npravnosti gojé osobito v višjih vrstah človeške družbe, od koder se potem širijo kakor strup tudi med nižje kroge, zato vihti Coloma svoj bič najbolj nad izprijenim plemstvom na Španskem. — Zabava je Colomu le pomoček do namena. Njegova knjiga naj dela — kakor sam pravi — isto uslugo slepim, gluhim, slabim, nespametnim in neizkušnim — kakor svetilnik mornarjem. Pokazala jim bo pretečo

nevarnost, odvzela njihovo brezskrbnost, razodela jim bo njihovo slabost, ki je sami niso poznali, in morebiti jim bo zbudila željo in dala moči, da se obrnejo od hudega in slabega, kar jim je pokazala v pravi luči.

Pripovedovanje je skozi in skozi zanimivo. Dejanje se razvija z dramatično živahnostjo, in delujoče osebe nam stopajo kakor žive pred oči. Zdi se, kakor bi imel pisatelj naše srce popolnoma v oblasti. Včasih nam skoraj sili solza v oko, tako resno in slovesno nam govori; malo pozneje nam pred očuje kako osebo ali kak prizor, ki bi delal čast Cervantes-ovemu „Don Quijote-ju“ (Don Kižotu), da se ne moremo zdržati zadovoljnega smeha. In vse to v prekrasnem slogu! — Coloma je sijajno pokazal, da more z dobrim uspehom in z najvišega stališča pisati romane tudi duhovnik in — redovnik.

Coloma ima pri pisateljevanju vzvišen namen. *Sursum corda!* kliče svojim bravcem. A njegovi spisi niso tendenciozni v navadnem pomenu besede. Umotvori so, iz katerih moraš neprisiljeno in naravno izvajati pisateljev namen. Saj odseva iz vsakega umotvora, če je res umotvor, neka vzvišena, nadčutna ideja.

Pri Colomu se razvija dejanje v svojem naravnem toku. Dejstva govore sama, ni treba moralizujočih opominov in svaril. Njegov vzor je — sveta resnica! Posebno spretnost in, dejal bi, pedagoško taktčnost razodeva tudi v tem, da se zmerom drži zlate srede. Ne pové preveč, pa tudi ne premalo. Naravnost opisuje zlo in zločince. Pregrehe slika s črnimi barvami, kaže jih v pravi luči, tako da zbudajo stud. Grešniki in grešnice ne nastopajo pri njem kot slavljene junaki. A pri vsem tem je tako previden in resen, da ga bo brez škode prebiral tudi nepokvarjen mladenič ali deklica. Taki ne bodo brali med vrsticami — pravi sam —, trgali bodo samo z grma, samo vrtnice, na gnoj pri koreninah ne bodo mislili. In če bodo kaj slutili, jim bo to v svarilo, da se varujejo nevarnosti.

Vsak, ki bere Colomove „Malenkosti“ in ima čisto dušo, mora nehoté čutiti stud nad

pregreho in se milovalno smehljati neumnostim, ki jih je toliko v življenju med ljudmi na svetu.

Nič ni čudnega, da je tako nenavadna knjiga zbudila silen vihar med duhovi. Završalo je posebno med prizadetimi krogi. Državnik Juan Valera, ki je tudi sam odličen španski pisatelj, je priznal, da še noben spis ni imel tako izrednega uspeha, odkar more zasledovati duševno gibanje na Španskem.

Za „Malenkostimi“ imenujem še dva obširna Colomova spisa. „Retratos de antaño“ (Slike iz preteklosti). To je zanimiva zbirka zgodovinskih in življenjepisnih študij o znamenitih mislecih in pesnikih 18. stoletja.

Zadnje, še nedovršeno njegovo delo ima naslov: „La reina martir“ (Mučeniška kraljica). Po svoji navadi je začel objavljati tudi ta roman najprej v „Mensajeru“, a ker ga je bolehnost hudo ovirala, je ustavil nadaljevanje 1. 1899. v zvezku za mesec maj. Šele prosinca 1. 1900 se je zopet oglasil in uredništvo je pripomnilo, da je redno nadaljevanje zagotovljeno. In res se še nadaljuje tudi v zvezkih za 1. 1901.

Snov je povzel pisatelj iz zgodovine nesrečne škotske kraljice Marije Stuart, kar je pred nekaj leti obdelal po svoje Colomov nemški sobrat pater Spillmann v obsežnem zgodovinskem romanu „Die Wunderblume von Woxindom“. Toda Coloma se ne opira nanj, temuč opisuje isto stvarino popolnoma samostojno. O tem delu, v katerem je pisatelj prestopil na zgodovinsko polje izvun svoje domovine, še ne moremo izreči nobene sodbe, ker še ni celotno pred nami; a že iz tega, kar je do sedaj prišlo izpod njegovega peresa, smemo sklepati, da bo „Mučeniška kraljica“ nov biser v dolgi vrsti Colomovih povesti.

Proti koncu navajam še znamenito strokovnjaško sodbo o našem pisatelju. Luis Rodriguez (izg. Rodríguez), vseučiliški profesor v Salamanki, piše v svoji knjigi „Literatura general“: „Moderna kritika méni, da se realizem dandanes ne more ozirati na estetiko, ker se mora dotikati reči, ki so

blizu pornografije. P. Luis Coloma si je zastavil nalogo, da ovrže to trditev; njegove z najzdravejšimi načeli prepojene povesti, z npravstveno blažilnimi težnjami, morejo tek-movati s spisi najslavnejših mojstrov našega domačega in inozemskega realizma.“

In tako je pisal Rodriguez o Colomu, še preden so zagledale beli dan „Malenkosti“.

Iz navedene ocene razvidimo, kateri šoli prištevajo patra Coloma. Prištevajo, pravim; ker sam je odločno zatrdil, da ni pristaš nobene posebne šole, temuč da piše kakor mu prihaja od znotraj iz duše.

Umevno je, da si je tak mož hitro pridobil veljavo tudi pri drugih narodih, ki ga pridno prevajajo v svoje jezike.

Od njega se morejo mnogo učiti tudi naši pisatelji.

Pater Coloma ima sedaj petdeset let. Upati smemo, da bo obogatil pripovedno slovnstvo še z marsikaterim sadom svojega bistrega uma in plemenitega srca.

Tukaj se poslavljam od izrednega moža z iskreno željo, da mu Bog utrdi rahlo zdravje in ga še dolgo ohrani na nenavadnem misijonskem polju. Dà, misijonar je Coloma. Sam pravi: Aunque novelista parezco, soy solo misionero“ (Četudi se zdi, da sem novelist, sem vendar le misijonar) Pisatelj s takimi zmožnostimi in s tako plemenitimi nazori je velik dobrotnik človeštva. Lepa, a dandanes nesrečna Španija se sme pred svetom po pravici ponašati ž njim!

Pred poroko.

„Dekle, oj, deklica“ — sladka beseda,
„dekle, oj, deklica“ — torej zares
danes za vselej zakličem ti „z Bogom“ —
kakor veselju mladostnih nebes!

Mamica, kadar na novem bo domu
sapica k meni prišla vasovat;
mislila bodem, da misel je tvoja,
naj bo pozdravljena tritisočkrat.
Če pa bi bila molitev goreča,
naj mi bo zdrava desetisočkrat.

Ali še nosijo moje družice,
kamor se ganejo, radost s seboj...
Ali še pelin na gredi vam rase —
mar ste za doto ga dali z menoj! — — —

Ko pa ti sama pozdravit me prideš:
s tvojim naj moje se sklene srce,
kakor se sklenejo roke pobožne,
kadar zahvalnice v duši kipé...

Pa mi boš morala vse razodeti,
kar na domačih dogaja se tleh:
Ali še očka katerikrat pravi
lepe povesti o bisernih dneh...
Ali še hodi v nedeljskih večerih
tiha ljubezen po mehkih vrteh...

Silvin Sardenko.

Sklep.

Poslej ne bom več stezal rok
za mirom oljikinih vej,
in lovorih listov šum
ne bo me motil več poslej.
Po trnjevem robidovju

brez vzdihov hodil bom naprej;
a če bo tekla goraka kri,
nikomur klical: bratec glej!
dokler mladike palmove
ne sprejemem iznad sinjih mej.

Silvin Sardenko.

Na vojvodskem prestolu.

Povest iz slovenske starodavnosti. — Spisal I. Selàn.

(Dalje.)

X. Za pravdo očetov!

Grof Erik je hitel, da spravi Osoje kar najprej pod svojo oblast. Preskrbel si je bil od Karola pisem, s katerimi je nastopil kot izvrševavec obsodbe, ki je zadela Stojmira. In tem rajši se je lotil tega podjetja, ker je bil gotov, da bode lepo Stojmirovo posestvo pripadlo njemu. A treba si je bilo plen še izvojevati. Grof je dobro vedel, da bode zadel ob hud odpor pri svobodoljubnem ljudstvu, ki je sovražilo frankovski jarem. Nabiral je torej čete po okolici, da bi šel z vojsko na Osoje in s kar največjim številom vojščakov prestrašil prebivalce. A slovenski župani so se branili pomagati tujcu pri roparskem napadu na slovensko zemljo. Tudi so izkušali zavleči vso zadevo, da bi mogel med tem škof Teodorik posredovati pri kralju Karolu in tako Stojmiru ohraniti dom, deželo pa obvarovati domače vojske. Eriku so bili v pomoč le nemški plemiči s svojimi robovi in hlapci.

Tretji dan po Stojmirovi obsodbi so se vzdignile frankovske čete proti Osojam. Poveljevali so jim Gerold iz Brež, Kadaloh in Gizulf, grofa v Ziljski dolini in — Erik. Sklenili so bili prodirati ob Dravi navzgor, da zajamejo selo z juga, ker je na severu veliko močvirje zabranjevalo dohod.

Erik je jezdil vedno nekoliko naprej pred drugimi četami in je svoje tovariše vzpodbujal k hitrosti, kakor da ne more pričakati trenutka, ko mu pade zaželjeni plen v roke.

„Za Boga, ti si kakor vihra!“ se je jezil Kadaloh, kateremu podjetje ni bilo nič kaj po volji. „Še prehitro bodeš spoznal, kako zna udariti slovenska pest. To ljudstvo je po naravi pohlevno, a kadar se razljuti, gorje mu, kdor ima z njim opraviti! Hud boj nas čaka. Jaz bi vsekako rajši sedel v svojem gradu za varnim ozidjem, nego se pretepal

s kmeti po teh jarkih...“ Grof je potegnil z roko preko tolstega obraza, na katerem mu je stal znoj v gostih kapljah. Potem je vzpodbodel konja, da ne zaostane za tovariši.

„Ej, dovolj nas je, da uženemo pest slovenskih težakov!“ reče Erik oziraje se na svoje mogočne čete. „Sicer pa prihajamo v kraljevem imenu, da vzamemo v last zemljišče, ki je zdaj kraljevo. Kraljevemu ukazu se ne bodo upali ustavljati.“

„Hm, toliko se bodo brigali zanj, kolikor jaz za prazno čutaro“, odvrne Kadaloh. „Kaj ti je pomagalo dostojanstvo kraljevega poslanca, ko te je tisti mlečnozobi fantè udaril po zobeh? . . . To je sirov ljud, ki vé še premalo spoštovati plemiško kri. Najbolje bode, če se mirno pogovoriš z njimi; sicer se nam utegne huda goditi.“

Erik je temno pogledal blebetavega grofa in zamrmral nekaj predse. Vselej ga je zbodlo, kadar se je spomnil sramotenja, ki ga je doletelo na kneževi gostiji.

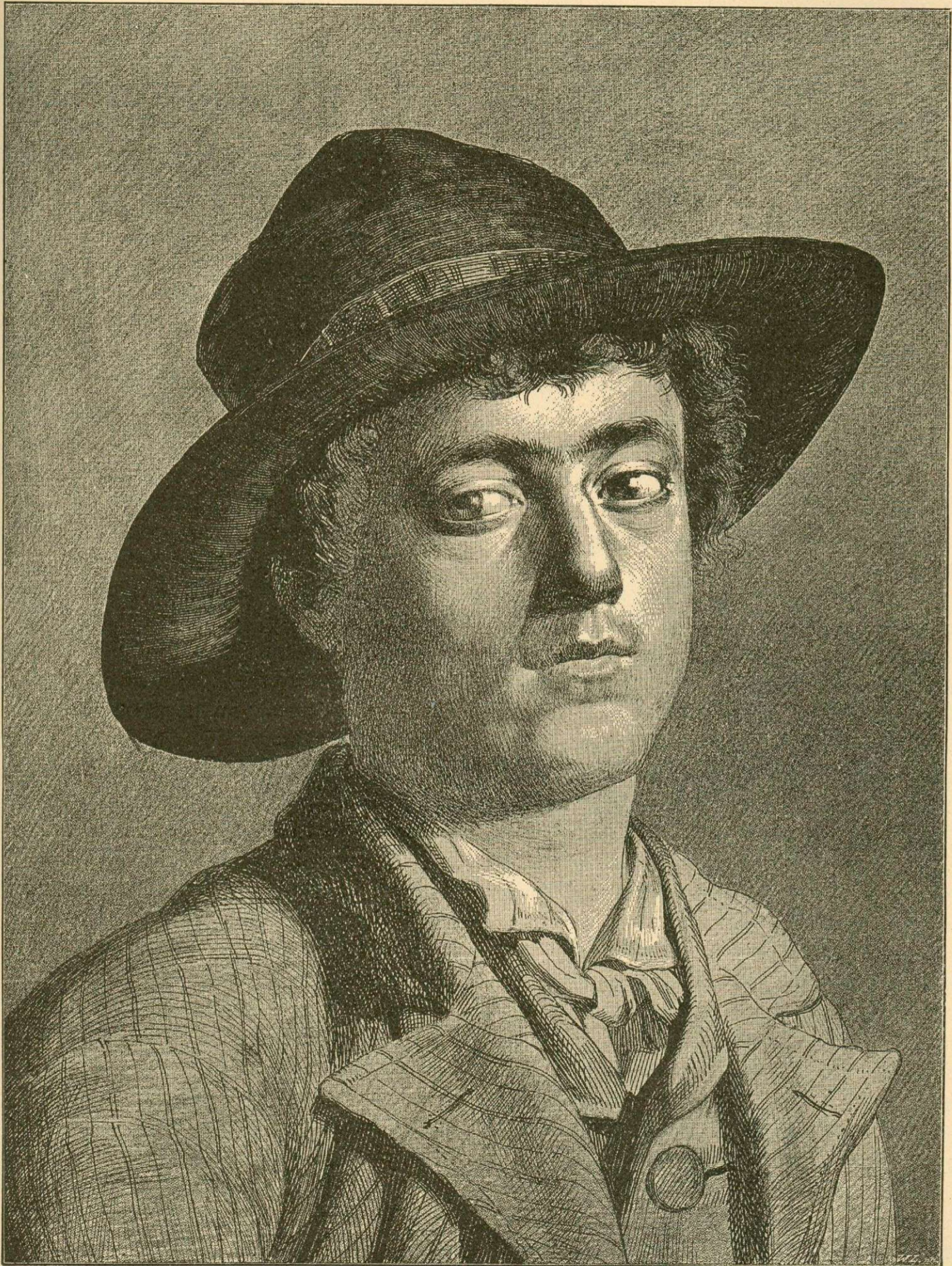
„Osoje so že vredne, da nekaj tvegamo zanje“, poseže vmes Gerold. „Škoda, da bi tak lep kos zemlje ostal v posesti slovenskih tlačanov!“

Kadaloh se pa ni dal pogovoriti. Vedno bolj vznemirjen je bil, čim bolj so se približevali Osojam.

„Zamotana zadeva to!“ je mrmral predse. „In mi si utegnemo prste opeči, ko hodimo zate po kostanj v žrjavico. Škof je zoper obsodbo uložil priziv. Zato bi je še ne smeli izvršiti. Karol jo morda še razveljavi ali pa krivcu kaznen odpusti. Tem črnosuknježem itak vse dovoli. Potem smo zaman preivali kri in vrhutega nas navsezadnje kralj še na odgovor pozove.“

Erik se zlobno nasmehne.

„Škof naj se le poteguje za to uporno svojat!“ odgovori zaničljivo. „Kadar si osvojim posest s svojim mečem, mi je nihče več

Portretna študija.

Risal A. Koželj.

ne iztrga iz rok. In da smem tudi silo rabiti, to mi je kralj dovolil. Zato le pogumno naprej, da nas drugi ne prehité!“

Trume so krenile od Drave proti severovzhodu. Osojske gore so se prikazale v daljavi, in kmalu je pred njimi ležala temnomodra jezerska gladina v svitu medlega jesenskega solnca. Kraj nje pa se je na desnem bregu raztezalo selo, pokojno in tiho, kakor da ne more nič motiti njega rajskega miru. — — —

Braslav se je bil dobro pripravil za boj. Ko se je izvedelo, da prihajajo sovražniki od juga, so hiteli njegovi ljudje zapirat dohod na oni strani. Utrdili so nasip z močnimi kolmi, naložili obnje posekanih debel in izkopali globok jarek, katerega je napolnila jezerska voda. Ženskam je zaukazal Braslav biti pripravljenim, da gasé ogenj, ako bi ga sovražniki zanetili, in da strežejo možem v boju.

Komaj je solnce razgnalo gosto meglo, ki je zjutraj ležala nad pokrajino, ko se zasvetijo v daljavi sulice in ščiti frankovskih čet. Žitomisel, ki je poveljeval straži na okopu, naznani prihod sovražnikov. Braslav dá svojim ljudem še poslednja navodila, določi, kako naj se menjujejo oddelki pri obrambi, in hiti na okop, da sprejme sovražnike.

Ko so se Franki približali selu in zagledali utrjene nasipe in množico vojščakov, pripravljenih za boj, so za nekaj časa postali in se posvetovali, kako urediti napad.

„Brr, kakov kraj za boj je to?“ . . . je godrnjal Kadaloh. „Tam gora, tu voda. Kar v zagato moraš riniti po cesti naprej in nesti svojo butico onim-le pod sekiro, ali pa se potopiš v vodi, kakor mlad maček! Erik, reci tem kmetom, naj se zlepa podadó in obljudi jim, da hočeš milostno ravnati z njimi. Morda bode dobra beseda izdala.“

Erik se je nasmehnil bojzljivosti debelega grofa, a je vendar hotel v kraljevem imenu pozvati Osojce, naj se vdajo, predno zapové svojim trumam naskočiti nasip.

Gerold prevzame posel posredovavca in se približa nasipu. Za streljaj pred njim obstane; s kričečim, osornim glasom naznani

obsodbo in opominja seljane, naj se ne ustavljajo kraljevemu ukazu.

Glasno zasmehovanje in divji krik mu je bil v odgovor. Nekaj puščic je priletelo izza nasipa in padlo blizo njega na tla.

„Naše zemlje se vam je zahotelo, volkovi nenasitni!“ je klical Budin. „A mi vam preženemo samogoltnost!“

„Vašo mrhovino damo glodat ribam v jezeru!“ so vpili drugi . . .

Gerold je grozeče zamahnil z mečem, jezno siknil nekaj psov in se vrnil k svoji trumi.

Kmalu potem so zadonele bojne troblje in dale znamenje za napad. Franki zaženo krik, in cel oblak puščic in kopij se vsuje na slovenske vojščake. Nekateri oddelki so prodirali proti okopu, nesoč kamenje in svežnje suhljadi, da z njimi napolnijo jarek. Toda večji strelci izza nasipa so podrli vsakoga, ki se je drznil priti blizu. Kjer je bil boj najhujši, tam se je slišal zapovedujoči glas Braslavov, ki je, ne meneč se za nevarnost, stal na nasipu in s tako silo metal kopja v napadavce, da je marsikateremu Franku razklal ščit in njega samega poslal v kraljestvo Morane. Vedno bolj so se redčile vrste napadavcev. Izmučeni, ranjeni in razbiti so se morali umekniti sili braniteljev, da iznova zberó in uredé svoje trume. Prvi sovražni napad je bil hrabro odbit.

Nastal je kratek odmor, in tišina je zavladala na bojišču. Sloveni so imeli le majhne izgube. Nekaj mož je bilo ranjenih in Braslavu je puščica oprasnila lice, a sovražnikov je ležalo mnogo tam zunaj v smrtnem spanju.

Franki so se pripravljali za nov naskok. Sekali so debela v gozdu nad jezerom, jih vlačili na pot in jih obdelovali s sekiro in kladivom. Drugi so pripravljali dolge drogove in ovijali puščice in kopja s predivom.

Ko je solnce stalo nad glavami, oglasé se iznova bojne troblje, in dvigne se urnebesni krik bojevavcev. Silnejši kot prvokrat je bil napad Frankov. Zavarovani za velikimi ščiti so šli proti okopu z debli in dolgimi drogovi, da razdenejo leseno ograjo, ki je ščitila branivce, dočim so drugi metali ka-

menje in svežnje v jarek. Tramovi so treskali ob kole, železni kavljji na drogovih so trgali debla z nasipa in jih valili v jarek. Franki so padali pod kopji in puščicami Slovenov, ki so z vso hrabrostjo branili nasip; — a vedno nove trume so stopale na mesto padlih. Za bojevniki je stal Erik in vzpodbujal svoje čete k hrabrosti.

Tuintam je nastala vrzel na nasipu. A takoj so stopili Sloveni na odprto mesto in tesno drug poleg drugega stoječ, s svojimi ščiti in telesi zgradili sovražniku pot.

Slednjič se je posrečilo nekaterim sovražnikom premostiti jarek in splezati na okop. Prišlo je do krvavega spopada. Namesto puščic in kopij sta gospodarila meč in bojna sekira. Ščit je tolkel ob ščit, oklep ob oklep, mož se je bil z možem za življenje in smrt. Slovene je v nemala zavest, da bojujejo odločilni boj za svojo svobodo, da jim ne preostane drugega nego zmaga ali smrt. Zato so se bojevali ljuto kakor levi, kadar branijo svoje mladiče. Ranjeni, okrvavljeni, sesekani so padali celi oddelki sovražnikov pod njihovimi meči. Kri je rdečila vodo v rovu, da je bila videti kakor krvav potok. Razdrapana trupla so drčala z nasipa in se grmadila v njem, kakor svežnji. Preko njih pa so drle nove trume v boj.

Sloveni so se zlahka ustavljali Frankom na ozkem prostoru, dasiravno si je tudi med njimi Perun izbral mnogo žrtev. Ko je bil prvi oddelek utrujen, je stopil drug na njegovo mesto in se boril naprej. Že je bilo videti, da se ljuti naval Frankov razbije ob neomahljivem junaštvu braniteljev.

Kar se pojavi nova nevarnost. Erik je bil poslal oddelek strelcev nekoliko v goro, od koder je bilo s puščicami lahko doseči najbližje hiše Osojcev. Dočim je boj na okopu najhujše divjal, začele so švigati preko oblegancev puščice z gorečim predivom in se zasajati v tramovje, v duri, v slamnate strehe selskih hiš. Mali plamenčki so vzplapolavali tuintam, in kmalu je začel ogenj lizati kole in tramove. Možje so z dolgimi drogovi tolkli po puščicah, ženske ulivale vodo na goreče dele hiš. A sovražniki so metali vedno

nove plamenice v vas. Kmalu je ogenj objel cela obstrešja in rdeči zubelj je bruhal na več mestih hkrati na dan. Visoko proti nebu so se dvigali prasketajoči plameni, in temni, sajasti oblaki dima so se valili med hišami ter dušili ljudi. Slišalo se je divje vpitje mož, javkanje otrok in žen. Živina se je trgala od staje ter je zbegana, s tulečim divjanjem med množico večala nered in grozo.

Franki so s podvojeno silo obnovili naskok, videč zmešnjavo v vrstah nasprotnikov. Odpor Slovenov na okopu je bil sedaj brezuspešen, ko so najhujšega sovražnika imeli za hrbtom. Vničevalni sili ognja tudi največje junaštvo ni bilo kos. Braslav je ukazal svojim ljudem, naj se počasi umičejo nazaj proti Gradišču, kjer je bilo še mogoče ustavljati se sovražniku.

Sam je z najkrepkejšimi možmi, boreč se v prvih vrstah, ščitil svoje ljudi in vzdrževal nasilje sovražnikov.

Korak za korakom, stopinjo za stopinjo so si morali Franki izvojevati z velikimi žrtvami. Goreče tramovje se je rušilo in padalo s hiš, in veter je zanašal cele oblake isker in utrinkov med bojevavce. Toda sredi ognja in dima so se bojevali Sloveni, očrneli in osmojeni, oškropljeni s krvjo, razpaljenih lic. Vsaka ped zemlje je bila zaznamovana s krvjo in nagrmedenimi trupli sovražnikov.

Ves boj se je zavlekel proti Gradišču. Le Kadaloh je ostal z malo četo ob nasipu, češ da bode stražil dohod in zadrževal begune, čeprav se je vse ljudstvo umeknilo za utrdbe županjega dvorca.

„Norec, kdor brez potrebe nosi svojo kožo naprodaj!“ je modroval grof, oddehnivši si od boja, gnječe in strahu. „Tukaj se odpočijem, Erik pa naj se sam vojskuje s temi steklami psi. Poznal sem že prej trmoglavost slovenskih kmetov, a da se bodo ustavljali s toliko besnostjo, ne bi bil mislil. No, zakurili smo jim kres, da ga bodo pomnili! . . . Le škoda lepega sela, ki bode zgorelo, in naših ljudi, ki so morali žalostno poginiti — — Tu sem menda varen pred temi divjaki. A onim tam gori bode še huda predla. V jezero naj jih poženo, te slovenske

uporneže, ali pa naj jih oprazijo v ognju, kakor jance! Potem bode vsaj enkrat mir pred njimi“ — — —

Ob Gradišču je boj za nekaj časa prenehal. Franki so imeli nove, močne utrdbe pred seboj, katerih ni bilo mogoče podreti v hipu. Tudi jih je osvojitve sela stala truda in krvi dovolj. Treba je bilo razbite trume urediti in se pripraviti za nov naskok.

Braslav je med tem v Gradišču pregledoval vrste svojih borilcev. Znatno se je skrčilo število mož, ki so bili sposobni za boj. Veliko ranjencev je ležalo na dvorišču, v hiši in na skednju. Branka jim je z nekaterimi ženami obvezovala rane, tešila bolečine in jih krepčala s hladilno pijačo. Posadke se je lotevala malodušnost. Vse žrtve, vse junaštvo je bilo zaman vzpričo premoči Frankov.

„Do večera se več ne vzdržimo!“ reče Braslav sestri. „Brez dvoma bodo izkušali Franki izvabiti nas z ognjem iz brloga. Pa tudi premalo je naših ljudi, da bi se mogli dolgo ustavljati.“

„Morda nam pride iz bližnjih zadrug kdo na pomoč“ — odvrne Branka, čeprav sama ni dosti upala, da se izpolnijo njene besede.

Braslav se trpko nasmehne.

„Premagancu noče nihče biti tovariš!“ odgovori trdo. „Prej so omahovali — sedaj nas bodo zatajili. Ne preostaja nam družega, nego vdati se ali — umreti“ ...

Branka ničesar ne odgovori.

„Jaz bi ne pomišljal, kaj mi je voliti!“ povzame Braslav za nekaj trenutkov. „Pri-segel sem, da se Frankom ne vdam, in da od njih ne sprejemem nikake milosti! Branil bi dom, dokler se ne bi mrtev zgrudil pod njega razvalinami. Toda smilijo se mi žene in otroci, ki so tu v zavetju, smilijo se mi nedolžne žrtve, da bi jih potegnil za seboj v pogubo... Tudi mnogi mojih bojevnikov s tužnim strahom in z bridko skrbjo mislijo na svojce. In ta strah jim bode oslabil moči in uklonil ponos, da bodo beračili milosti pri sovražnikih — —“

„Mene živega ne dobé v pest!“ reče potem hripavo, in oko se mu divje zasveti. „Sam

pojdem v smrt! A prej si poiščem med trumami tistega oholega grofa, ki je kriv vse naše bede. Maščevati moram nad njim krivico, maščevati jo moram namesto onega, ki se je izneveril svoji dolžnosti... Morda sem zadnji, ki grem v smrt za stare bogove in pravdo očetov... Mlajši zarod se bode uklonil novi veri in tujemu jarmu. Ako preživiš današnji dan, Branka, in če se sestaneš s svojim sinom — reci mu, da sem storil, kakor mi je velelo dedov sporočilo...“

Glas trobelj in bojni krik se zasliši pred nasipi. Franki so iznova naskočili tabor. Z divjostjo, ki jo zbuja obup, so se branili Sloveni. Ženske so stale poleg mož in jim podajale kamenje, da so ga valili na sovražnike... Braslav je ukazal Žitomislu, naj vodi obrambo. Sam pa je zbral nekaj mož pri velikih durih ob pregraji. Polglasno je dajal povelja. Bili so najpogumnejši možje in najzvestejši spremljevalci njegovi, med njimi Budin in stari Pilh. Resno in mirno se je pripravljala mala četa za zadnji — usodni boj...

Poslovivši se kratko od sestre, stopi Braslav na čelo tej trumi in ukaže otvoriti duri. Kakor vihar, plane s svojimi ljudmi nad iznenadene Franke. Prvega, ki se mu je drznil stopiti nasproti, predere s kopjem, da se zgrudi mrtev na tla. Kraj njega so bili in sekali njegovi tovariši. Prestrašeni so se izogibali Franki silovitemu napadu — —

A kmalu so majhno trumo obkolile množice sovražnikov od vseh strani. Mož za možem je padal, vsi predrti in prestreljeni. Le Braslav je prodiral naprej in si delal gaz med sovražnimi trumami, visoko vihteč svojo bojno sekuro. Čelado mu je neki vojščak zbil z glave, in dolgi, sivi lasje so se mu vsuli čez čelo in tilnik. Golov se je bil naprej in stopal čez trupla sovražnikov, išoč si vedno novih žrtev. Puščice in kopja so letele vanj in mu sekale globoke rane, a otresal se jih je, kakor lev, in se z vso silo vrgel na trumo, med katero je stal Erik.

Grof prebledi, ko zagleda orjaškega starca pred seboj, okrvavljenih rok, z izrazom steklosti v očeh. Prestrašen dvigne ščit, da se zavaruje z njim.

Braslav pa divje krikne in z vso silo zamahne sekiro nad Erikovo glavo. Toda ostrina izpodrsne na gladkem, jeklenem ščitu in zadene le v ramo. Erik omahne . . . Še predno pa je utegnil Braslav vnovič zavihteti roko za smrtonosni udarec, priskoči mladi Gizulf in mu s težkim frankovskim mečem razkolje glavo . . .

Brez jeka in krika je padel stari junak . . .

Franki so z glasnim vriščem pozdravili njegov padeč, a tudi v njihovih vrstah je nastal nered. Ranjenega Erika so nesli tovariši iz bojne gnječe. Izgubivši svojega poveljnika, so Franki izgubili tudi pogum. Sloveni pa so z vso močjo pritisnili nanje. Gerold je izprevidel, da se do večera ne polasti utrjenega tabora. Ker je padlo tisti dan že itak dovolj žrtev, noče še dalje prelivati krvi in zapové svojim četam, naj opusté obleganje . . .

Počasi so Franki odhajali, zapustivši za seboj začrnelo grobljo in kupe mrtvecev . . . Večer se je naredil . . . Prebivalci osojski so hiteli v vas, da vidijo, koliko imetja jim je še ostalo po ognju in razdejanju. Mir je zavladal po bojišču . . .

Tedaj pa je prihitel iz županjega dvorca stari Volkonja in pazno iskal med padlimi vojščaki — Braslavovo truplo. Ob nagromadenih telesih Frankov ugleda slednjič mrtvega junaka . . .

Ležal je vznak poleg svojih žrtev in izbuljene oči so nemo zrle proti nebu, kakor bi hotele izzivati na boj nebeške sile. Noga je bila skrčena za skok, in roka se je krčevito oklepala bojne sekire. Dasiravno mrtev, je bil še vedno podoba junaške moči in trdovratne upornosti — — —

Ihté se skloni Volkonja nad mrtvo truplo, mu tiplje rano, jo zagovarja s skrivnostnimi prislovicami, kliče vse bogove in dobre vile na pomoč . . . Toda zaman. Nem in mrzel je ležal Braslav na tleh. Le iz zevajoče rane na čelu je curljala rdeča kri preko sivih las in velega lica . . .

Obupen se zgrudi starec kraj mrtveca, in zdi se mu vzpričo reve in nesreče strašnega dne, kakor da se pogreza svet in maje nebo, ki je nad njim . . .

XI. Mati in sin.

V tem, ko se je na Ošojah vršila krvava žaloigra, si je prizadeval škof Teodorik, da bi preprečil splošni upor in dobil žaljeni pravici zadoščenja. Takoj po Stojmirovi obsodbi je pisal kralju Karolu obširno pismo, v katerem mu je poročal o uspehih svojega misijonskega delovanja v Gorotanu, mu pojasnil razmere v deželi, in prosil za obsojenega slovenskega plemenitnika.

Škof je spomnil velike skrbi, katero je kralj vedno kazal za pokristjanjenje slovenskega ljudstva, in ki je bila povod, da je njega, dasi nevrednega, poslal med to novopridobljeno krščansko čredo. Trud zadnjih let ni bil brezuspešen. Veliko lepega sadu obeta vinograd Gospodov. A marsikaj zadržuje popolno zmago svetega evangelja. Ljudstvo je dovzetno za dobre nauke, po svoji naravi mirno in delavno. A z vso vnemo gorí za svojo domovino, drži se z ljubeznijo svojega jezika in navad pradedov. Zato ne ravna jo prav oni kristjani, ki žalijo najsvetejša narodova čuvstva, ki ga z nasilstvom in grabežljivostjo odtujujejo cerkvi božji in — kralju.

Nato je škof obrazložil preporno zadevo med Stojmirom in grofom Erikom, in poudarjal, da je slovenski plemenitnik ravnal v hipnem razburjenju, da se ni zavedal svojega čina, da ga je Erik sam izzval, ker je neprevidno govoril. Narod je na javnem shodu krivca obsodil in mu naložil kazen, kakor jo zahteva stroga postava. Kralj pa naj ž njim ravna po svojem usmiljenju.

Omenjal je v pismu, da se slovanski plemenitniki najtrdovratnejše upirajo zveličanskemu nauku svetega evangelja in da se bodo vsled preostre obsodbe še bolj utrdili v svoji upornosti. Utegnejo se celo ponoviti krvavi boji, ki so za Valjhunove dôbe skoraj opustošili deželo. Milost kraljeva pa bi jih prepričala, da Bog noče njih pogube, temuč da se izpreobrnejo in živé. O Stojmiru, ki je sedaj v samostanskem zavetju, ima veliko upanja, da postane kristjan. Brez dvoma bode njegovo izpreobrnenje vplivalo tudi na druge pogane. Zato naj mu blagovoli kralj odpustiti

kazen pregnanstva in vrniti dvor, premoženje in pravice, ki jih je izgubil v deželi. S takim milostnim ravnanjem bode ljudstvo še bolj utrdil v zvestobi do svoje osebe in veliko pripomogel k razširjevanju božjega kraljestva med gorotanskimi Sloveni. Bog, ki vodi naklepe in srca ljudi, naj ga razsvetli s svojo milostjo in naj mu dá storiti to, kar bode v večjo čast božjo in zveličanje neumrjočih duš. —

Posebno poslanstvo, kateremu je načeloval nadpresbiter Reginbald, je šlo s pismom v Režno h kralju. Spremljale so ga želje in goreče molitve škofa Teodorika, kneza in — knežne Milene.

Prošnja ni bila brezuspešna. Kar je bilo v pismu le kratko omenjeno, je Reginbald kralju ustno še natančneje pojasnil. Opisal mu je ves položaj v deželi, pa tudi karal nasilstvo frankovskih plemičev, ki so krivi, da se ljudstvo upira zveličanski veri.

Kralj Karol, ki je ves gorel za razširjenje svete cerkve, je rad storil vse, kar bi pospeševalo izpreobrnjenje Slovenov. V posebnem pismu je pohvalil Teodorikovo prizadevanje, mu dal novih pravic, zagotovil njega in kneza Inga svoje naklonjenosti in razveljavil obsodbo. Določil je, naj daje obtoženec le škofu desetino pridelkov, grofa Erika pa je pozval na svoj dvor.

Poslanci so hiteli z veselim poročilom domov. Prehodili so na povratku dolgo pot iz Bavarske v polovico krajšem času, nego tedaj, ko so potovali z doma v Režno. Kraljevi odlok je zbudil v Gorotanu občno zadovoljnost; ljudstvo je slavilo kraljevo pravičnost, Franki so bili poparjeni...

Stojmir je bival med tem v tihem, samostanskem zavetju. Stari Ozor je nadaljeval delo, katero je bila započela božja milost. Razlagal je Stojmiru krščanske resnice in ga učil molitev v domačem jeziku. Opozarjal ga je tudi na vzvišeni poklic, za katerega ga je namenila božja previdnost: da bode, sam kristjan, vodil svoje rojake iz teme nevere k luči pravega spoznanja.

„Velik ugled imaš pri ljudstvu v Gorotanu“, je dejal svojemu učencu; „glej, da ga

uporabiš ljudstvu v korist s tem, da ga privedeš na pot zveličanja. — Dobil bodeš nazaj svoj dom in svoje pravice. A potem ne pozabi, kje si našel pomoči ob dnevu stiske. Obilna je žetev, ki nas čaka med Sloveni, a malo je delavcev. In zlasti je malo domačinov, ki bi se trudili za razširjanje svete vere. Narodu manjka duhovnikov iz njegove sredine, ki bi poznali njegovega duha in ga poučevali v milem, domačem jeziku. Ako bode narod v svojem jeziku čul oznanovati božja veličja, se bode njegovo plemenito srce nehoté odprlo zveličanski veri, tema zmot bode bežala in sveta resnica praznovala zmagoslavje. Zato ti polagam na srce, kot svojo oporoko, da skrbiš za vzgojo slovenskega duhovenstva. Z njim bodeš dal narodu tudi najzanesljivejšo oporo za bodočnost.“

Stojmir je bil v srcu že popolnoma kristjan. Ljubezen, katero so mu izkazali menihi v najusodnejših urah življenja, ga je prepričala bolj nego vsak nauk, da je njihova vera božjega izvora in da ima v sebi moč, ki bode premagala ves svet. Sedaj, ko so padli predsodki, je tudi izprevidel, kolike dobrote bi lahko zajemalo slovensko ljudstvo iz bogate zakladnice krščanstva. In modre besede starega meniha so mu vžgale novo luč spoznanja, kaj mu je storiti, da privede svoje ljudstvo k pravi sreči in svobodi.

Dasiravno je bil tudi v krščanskih resnicah že dovolj poučen, je vendar še odlašal s sv. krstom.

„Pregnanec sem in brezpraven v deželi!“ je dejal svojemu učitelju. „Hudobni jeziki bi utegnili govoriti, da sem si hotel s krstom pridobiti nazaj domovje. Kadar bodem zopet prost in neodvisen, si izvolim, kar spoznam za pravo in dobro.“

Poleg teh ozirov je bila na poti tudi še misel na mater in na domače. Vedel je Stojmir, kako so vsi polni predsodkov in besnega sovraštva do nove vere. Zato jih je hotel prej poučiti o nagibih svojega ravnanja, preden stori odločilni korak.

Ko mu je po dolgotrajnih mučnih dvomih, po nestrpnem pričakovanju, po mnogi žalosti in obupu došla rešilna vest, da je prost kazni,

ko je imel v rokah kraljevo pismo, ki mu je vračalo čast in posest, tedaj je bila prva misel Stojmirova — misel na dom, ki ga je od njega nemila usoda ločila že pred tolikim časom in kjer se mu je svitala sedaj lepša bodočnost — — —

Nekaj dni po krvavi bitki na Osojah je jezdil proti domu po isti poti, koder so prej prodirale frankovske čete.

Skrb za svojce, negotovost, temne slutnje so mu vznemirjale srce. Slišal je med potjo od ljudi, kako so Franki napadli selo, čul je o trdovratnem upor, o veliki bitki. Nestrpnost ga je gnala z vso silo naprej, da je podil konja, kolikor so dopuščale moči.

Domače gore so vstajale pred njim in ga pozdravljale kot starega znanca. Tu je bil potok, tamkaj temni gozd, tamkaj zopet znani jarek. Vse kakor nekdanj.

A grobna tišina je ležala nad okolico, katere ni motil noben glas. Niti človeka, niti živali ni bilo videti. Le jesenski veter je bril preko orumenelih brd in se igral z redkimi, suhimi listi na golih vejah. Jezero je ležalo tiho in nepremično, kakor da hrani pod svojo temno-modro gladino veliko skrivnost... Mrtvaška tihota je z neznansko težo morila duha...

Stojmir si je želel zagledati živo bitje, hrepenel je srečati domačina, in iz njegovih ust slišati vest, bodisi srečno ali nesrečno. Toda nikjer ni bilo videti žive duše.

Iznova spodbode konja, ki je hropel pod njim, kakor da se mora zdajpazdaj zgruditi. Drevil je preko gozda, preko močvirja, preko jarkov. Veter mu je žvižgal po ušesih vsled naglega dirjanja, in pokrivalo mu je bilo odletelo z glave — a on je hitel nevdržno naprej... Tamkaj je gorski ovinek!... In za njim je že videti selo... Le hip še, in pogled odpre... Kar se izvije Stojmiru zadušen krik iz prsi. Hiše, skednji, staje — vse je izginilo...

Podrto, črno pogorišče stoji na mestu, kjer se je dvigalo ponosno selo...

Stojmiru se je srce krčilo bolesti, a s tem večjo nestrpnostjo ga je gnalo na kraj nesreče. Kaj je z materjo? kaj z drugimi ljudmi?

Prišedšemu v bližino je šele stopila pred oči vsa groza razdejanja.

Tla ob nasipu so bila razrita in razkopana, mlake zakrkle krvi so bile videti na mnogih krajih. Ob cesti je ležalo osmojeno tramovje, mrtvi trupi živali, zlomljeno orožje in razbiti kosovi raznih predmetov.

Stojmir se je oziral po ljudeh, a selo je bilo kakor izumrlo.

Le tuintam se je prikazala med hišami človeška postava bledega obraza in plašnega pogleda, ki je pa takoj izginila, uzrši tujega jezdeca.

Šele na opetovane klice in prigovarjanje Stojmirovo se je upal blizu neki vojščak. Zagnal je glasen krik spoznavši svojega župana.

Iz pogorelih hiš je priteklo nekaj žen, ki so tarnale in vile roke. Kmalu je Stojmira obsula mala truma mož, žen in otrok, ki so ga ihté pozdravljali, mu s solzami močili roke in pripovedovali o svoji nesreči. Toda iz njihovih besedi je izvedel le toliko, da je Erik z veliko trumo napadel selo, da je padel Braslav in z njim mnogo Osojcev, da se drugi prestrašeni skrivajo po gozdih, ker se bojé novega napada.

Stojmir jih je potolažil z nekaterimi besedami, češ da so sedaj varni pred sovražniki, in je hitel naprej...

Županji dvorec je bil med vsemi poslopji še najbolje ohranjen. A sledovi hudega boja so se poznali tudi okoli njega. Nasipi so bili deloma podrti, in tla so rdela od prelite krvi. V bližini je gorel ogenj, ob katerem je čepelo nekaj sključenih postav. Na upalih, vdrtih obrazih se je zrcalila vsa reva in stiska, ki je zadela nesrečno ljudstvo.

Iz hiše je pritekkel Volkonja objokanih oči Stojmiru naproti. Niti besede ni mogel spraviti iz sebe zvesti starec, ko je ugledal svojega gospodarja. Le za prsi se je grabil, stegal roke proti nebu, kazal zopet proti hiši in glasno ječal.

Stojmir skoči s konja, vrže Volkonju vajeti in hiti v hišo...

V veliki izbi je ležala Branka na nizkem ležišču. Sovražna puščica jo je bila zadela

v desno stran pod ramo, ko je ob nasipu obvezovala ranjence. A bolj nego rana, sta jo vrgli na bolniško posteljo skrb in tuga zadnjih dni. Dolgo je že glodala tiha žalost ob niti njenega življenja. Strašni dogodki usodnega boja so jo docela potrli. Bledega obraza in vdratih oči je ležala na postelji, kakor mrlič. Le prsi so se počasi dvigale, in zadušen vzdih je semtertja pričal, da je še življenje v njej. Nekaj žensk je stalo okoli postelje; varile so zdravilna zelišča in zagovarjale bolezen s skrivnostnimi reki. Tiho šepetaje so se pogovarjale, da smrtni boj ne more več dolgo trajati, da starka ne bode dočakala, po čemer tako željno hrepeni...

V tistem hipu vstopi Stojmir. Za trenutek obstoji pri durih, kakor da bi se hotel spoznati med ljudmi in si v zavest priklicati, kaj se tu godi. A ko zapazi na ležišču znani obraz, ko vidi vase uprte one mile materine oči, polne ljubezni in hrepenenja . . . tedaj plane naprej, se z glasnim krikom: „Mati!“ zgrudi ob bolnici na tla ter se je oklene okoli vratu...

Vse, kar sta dve srci pretrpeli v dolgem času od zadnjega slovesa, vse bôli in nesreče, vse muke in dvomi, vsi dušni boji... vse je v tem hipu prikipelo na dan in se izražalo v nemem objemu. Jezik je molčal, a duša je govorila duši...

Žene so se umeknile iz sobe. Stojmir pa je klečal ob materinem ležišču, solze so mu lile po obrazu in kapale materi na blede lice...

„Vedela sem, da prideš“, začne tiho bolnica po dolgem molku. „Vedela sem in te pričakovala, zato nisem mogla, nisem hotela umreti — — A dolgo te ni bilo, moj sin! Huda nesreča nas je zadela, in tebe ni bilo —“

Branka upre oči v sina, in v tem pogledu je bilo brati tiho očitjanje. Stojmir je čutil, kaj je mati hotela reči in kakor v opravičenje je odgovoril:

„Šele tu sem videl, koliko gorja so vam povzročili Franki. Mudil sem se, ker sem se hotel vrniti kot prost gospodar ali pa nikoli!... Boj bi bil zaman, da ni pravica zmagala. Glej, mati! Prost sem in zopet je

moja vsa posest. Kralj sam mi jo je vrnil. Nihče te ne bode več preganjal in srečno bodeva živela poslej, kakor sva nekdam.“

Branki šine žarek veselja preko obraza, a kmalu nato trudno odvrne:

„Z menoj je pri kraju... Druzega nisem želela, nego da te še enkrat vidim v življenju... A veselim se s teboj in lažje umrjem, ko te vidim srečnega — — —“

Stojmir je moral nato pripovedovati vso svojo dolgo povest od takrat, odkar je bil zapustil domačo hišo. In govoril je materi odkrito, brez pridržka. Pripovedoval ji je o spletkah Frankov, o knezu in Mileni, o svoji obsodbi, o ljubezni, ki jo je našel pri tujih menihih, o zdravniku in učitelju Ozorju, o škofovi pomoči, o svojih dušnih borbah in božji milosti, katero je izkusil na prečuden način. Branka je med njegovo povestjo ležala tiho z zaprtimi očmi. Da so tisti, katere je imela za smrtne sovražnike, njenemu sinu izkazali toliko dobrot, je tudi njo v srce ganilo... Toda zmote in predsodki so bili preveč vkoreninjeni v njej, da bi jih bila mogla takoj premagati in se povzpeti do spoznanja resnice.

Strah in skrb sta se izražala v besedah in v pogledu, ko vpraša sina: „Ali si morda tudi ti postal — — kristjan?“

Stojmir zmaje z glavo.

„Nisem še prejel krsta“, odgovori resno. „A to vem, da tedaj, ko so me zapustili ljudje, ko mi celo moji stari bogovi niso hoteli priti na pomoč, tedaj me je rešila — ljubezen krščanska. Trdno pa tudi zaupam, da bode hudobije naših sovražnikov kaznoval edini resnični in pravični Bog v nebesih, tisti, ki maščuje vsako krivico do četrtega rodu.“

Bolnica se stresne. Kakor bogokletje so ji zvenele ostre besede, s katerimi je obsodil sin onemoglost bogov. Vendar je prav v tem trenutku nesreče in zapuščenosti uvidela njihovo resničnost...

„Praviš, da krščanski Bog ne odobruje nasilstva in krivičnosti naših sovražnikov?“

„Ne, mati! On je varih revnih in zatiranih!“

„In Franke bode tudi kaznoval?“

„Pred njim smo vsi enaki! Stehernemu plačuje po njegovih delih.“

„In tebe — praviš — je On privedel nazaj? ... On rešil smrti in zalezovanja sovražnikov? On ti je vrnil dom? Ah ...“

Solze stopijo starki v oči. Žarek božje milosti je zadel njeno dušo ...

Stojmir se sklone k materi in ji začne v odgovor na vsa ta vprašanja praviti o Bogu v nebesih, ki je dober oče vsem ljudem, o njegovem Sinu, ki je iz ljubezni do nas pretil svojo kri, o življenju in plačilu po smrti ... Toda bolnici so ginile moči. Razburjenje ob zopetnem sestanku s sinom in vse, kar je slišala od njega, je pospešilo smrtni boj. Pot ji je stopil na čelo in oči so ji osteklele.

„Ah!“ je vzdihnila hropeč — „moj sin, lepa je ta vera ...“

„Lepa, mati, in zveličanska tudi záte, če jo sprejmeš v svoje srce ... Mati, ali ljubiš v resnici svojega sina? In če ga ljubiš, ali nočeš biti nekoč ž njim na večno srečna pri troedinem, pravem Bogu, v katerega verujejo krščani, verujem jaz? ...“

„Sin moj“, odgovori težko bolnica — „da, srečna, s teboj večno srečna ... Kjer ti, hočem biti tudi jaz — — Tvoj Bog — je moj Bog. — — Ah! Upam, da tudi mene —

ne bode zavrgel — ker sem toliko — toliko trpela — —“

Stojmiru je od veselja zaplalo v prsih srcé. Opazil pa je, da se bliža materi smrtna ura. Hitel je torej iz sobe in zajel s posodo bistre vode iz jezera.

Prišedšega nazaj, zadene že gasneči pogled materin.

„Mati“, zapraša tiho in se sklone nadnjo — „ali veruješ, kar nam govori vera krščanska?“ ...

„Verujem“ — jekne Branka.

„Ali hočeš, da te v smrti prerodi krst k boljšemu življenju?“

„Ho — čem“ —

In sin vlije materi na razbeljeno glavo vode življenja, govoreč svete besede — — — — —

Nezavest je objela Branki duha. A še v omotici ji je igral veder smehlaj na obrazu, in nebeški mir je bil razlit na njem ...

Neizprosna smrt je ugrabila svojo žrtev. A pri vsej bridkosti, katero mu je zbudila izguba matere, pri vsej nesreči, katero je občutil sredi razdejanega domovja, pri vsej revi in bedi, ki ga je zadela, se je zdelo Stojmiru, kakor bi nevidni, dobri duhovi plavali po sobi troseč upanje in tolažbo —

(Konec.)

Filistrom.

O, vi je ne čutite
te večno-mlade
nebeške hčerke —
pómladi!

Vi v prsih slutite
že novo zimo:
kožuhov bi radi,
in vaši možgani
rodé sibirski lišaj ...

Vi čakate, čakate,
da brstje in cvetje
iz aktov vam vstane ...

A mi, kar nas je,
ki smo mladih src:
kadar vesna cvetè,
mi jo porabimo,
vse drugo zabimo,
ko vesna cvetè!

Jož. Bekš.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finšgar.*

(Dalje.)

II. Gondola.

Sotto il ponte di Rialto
fermeremo la barchetta —

Le naprej, le naprej! — Vsi hitite pred menoj, pehajte se v gneči, pulite se za prtljago s težaki, vlecite natlačene kovčege, kričite v vseh jezikih Evrope — le naprej, le naprej na parnik, da ne zmanjka mesta! Ognem se vam drage volje. Ob steni počakam, da izbruhajo mogočni koridori na postaji došle potnike ...

Zame nocoj ni parnik. Premoderen je ta morski voz za moje srce. Le-to išče nocoj sanj pod sanjavim nebom, ono želi miru, tihega in mehkega, ono hoče poezije. Poezije pa na parniku ni! Tam je nered, nemir, ropot, šumenje vretena, sičanje pare — ne, tega noče duša nocoj, ko bo uživala prvo sanjavo benečansko noč.

Gondole hočem, dolge in vitke šajke, ki plove mirno po gladini, ki se ujčka kakor detinska zibka, v kateri bom sanjal sam — črne gondole si želim, z visokim kljunom, in gondoljerja, kakor ga je naslikala domišljija doma!...

Kar sem želel, sem našel. V kanalu je zaostalo še nekaj gondol, ki so se zibale na valovih, katere je vzburkal odhajajoči parnik.

Katera bo moja?

Zavit v plašč — hladno je bilo — se bližam po mramornih stopnjicah gondolam. Kako so me hitro opazili! In sedaj boj, tekmovanje, ponujanje, vabljenje — —: „Vuole?“ A moje oko je mirno iskalo gondoljerja, ki bi mi ugajal. Vse sem hotel imeti kakor nekdanj — v sanjah mladih dni...

„Ne, tebe nočem, preveč kričiš! Ti si premlad, dečko, ti presirov, ti neokreten, ti pehaš svojega tovariša — ne ti, ne ta — ampak oni-le bo moj brodnik!“

Ustavim se pri njegovi gondoli. Tedaj se je šele zgenil. Prej ni kričal, se ni vsiljeval — ob veslo naslonjen je čakal — brez upa zmage — a je zmagal.

Skočim v gondolo. Rdeča lučka na prednjem koncu se je zagugala, žuljave roke so se uprle v veslo — dva sunka — bila sva sredi „Velikega kanala“.

„Dòve si va, signore?“

Njegov glas je bil hripav in votel. Možu je trkala starost in bližnja smrt na upognjena pleča.

„Avanti, avanti!“

Pokorno je ponovil, le še z nižjim glasom: „Ben, avanti!“

Takrat so švignile šajke ostalih brodarjev mimo naju. Klici zasmeha so doneli mojemu gondoljerju. A on je udarjal z veslom po gladini, kot tik-tak stolpne ure, in še glave ni okrenil proti njim. Občudoval sem ga. Bila sva kmalu sama sredi vode.

Komodno sem se naslonil v nizkem sedežu, z levico sem prijel za vrv, ki je bila za okras ob sedežu napeljana kot brzda v usta morskemu konjičku iz rumene medi; z desnico sem držal egiptovsko cigareto. Komaj je bilo toliko svetlo, da sem videl dim cigarete. Vozila sva po sredi kanala.

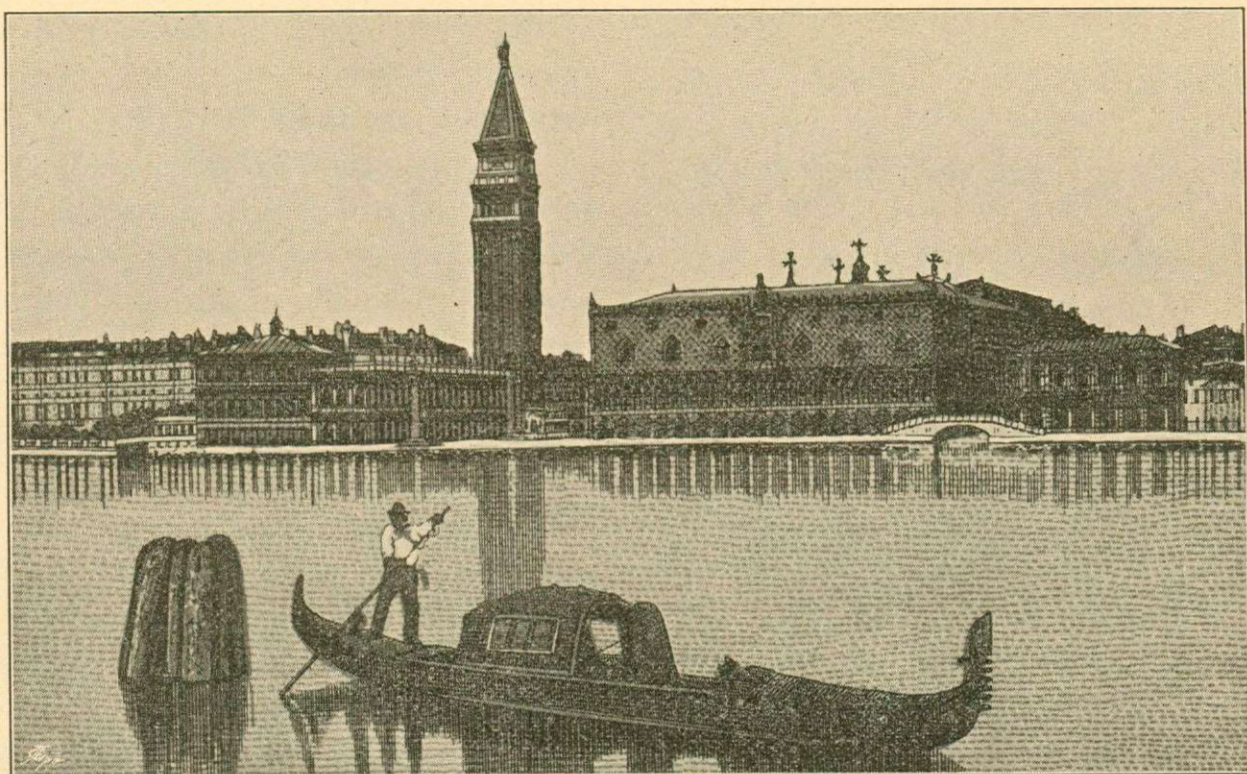
Naslonil sem se nazaj, in moje oko je prvič gledalo toliko opevano in poveličevano jasno večerno nebo italijansko. Zares je krasno! Drugačno je kot naše. Zdelo se mi je vse bolj globoko, bolj temno, a zvezde so bile žarnejše in bližje zemlje. Svetlikale so se v raznih barvah, trepetale, tuintam se utrinjale in ginile po stezah ognjenih isker v neizmernem vesmiru.

Krog mene je vladal mir. — Prvi vtisk Benetk je bil zame neskončno melanholičen. Po veliki cesti sem se vozil — a nič ropota, nič drdranja, ne krika, ne tekanja. Le za-

tegnjen glas gondoljerjev je dramil zdajpa-zdaj nočno tihoto. Z otožnim „â-â“ je dal znamenje, če se je bližala druga gondola. In od nje je zopet taisti zategnjeni „â-â“ donel po plivkajočih valčkih, v katere se je enakomerno pomakalo veslo.

Ob levi in desni so pa spala okna krasnih mramornatih palač, katerih mojstrska pročelja, okrašena s stebri in sohami, so nemo gledala v vodno zrcalo. Na trepetajoči vodi so se raztegale in plesale te bele in počrnele podobe, kot bi duhovi nekdanjih prebivalcev

slali pod tem mostom — — Kakšna je bila mesta moč in slava tedaj, a kako je ginila, in bila slednjič pomandrana in uničena! Njegovi pradedje niso nosili tako siromašne srajce, kot on, niso vozili za baker in nikel potnikov —: v njihove gondole so sedali mogočni gospodje v žametu, ob njih pa krasne deve v svili in draguljih — — — Da, da, in ti so plačevali z bizantinskim suhim zlatom, ko so jih dedje vozili na pirovanje, ko so v mesečnem svitu ujčkali v pozlačenih gondolah s svilenimi strešicami

V gondoli pred trgom sv. Marka v Benetkah.

hodili nazaj v vas in tožni in bolešni vzdihovali ob ječi zaslužnjene kraljice morja —

„Ponte di Rialto?“

Brodar mi pritrdi, in gondola je zdrsula pod mogočnim obokom prelepega mramornatega mostu. Starec je začel mrmraje peti: „Sotto il ponte di Rialto“ — — — toda počasi je kipel glas, in ko je povzdignjeno zapel: „O Venezia benedetta, la regina sei del mar!“ . . . tedaj je izlil celo dušo v hripavi glas. Vibrirala je v njem vsaka žilica, iz pesmi je dihala neizmerna otožnost in gorka ljubezen do rodnega mesta. Vedel je gotovo tožno zgodovino mesta, vedel iz ust pradedov, ki so, takisto kot on, tisoč in tisočkrat ve-

črnooke signorine po mokrih stezicah mlade ljubezni — — —

Da, da, starče — tempi passati! Umevam tvoj vzdih, čutim tvojo žalost. Kraljica morja je služkinja, ona ni več svobodna, ona je onečeščena robkinja. V njej ni več ponosnih dožev, ni vitezov, ni velmožnih svetovnih kupcev — tempi passati! Izmozgani starci, ubiti mladiči-bogataši zahajajo vate, da sebe pasejo — a tebe skrunijo — — — Z Markovega trga je donela godba. Sredi vode ukazem ustaviti gondolo. Veliko lučic je plaval po vodi — sami šetalci v gondolah. Tik moje se je ustavila elegantna barčica. Luč na kljunu moje šajke je posvetila v

lice lepi signorini, svetilka njene gondole pa je bleščala meni v obraz. Nepremično je sedela v naslonjaču, okrenila je samo oči vame. Takrat sem videl prvič take oči. Da, to so bile tiste italijanske oči, črne kot noč, globoke kot morje, in lepe kot nebo nad mano. — Gondoli sta se srečali — oči ni obrnila od mene — bila je mramorni kip v senci luninih noči. Tedaj se mi je zdelo, da sem hipno razumel mehko in sanjavost tistih novel in romanov, ki so jih razni slavni in neslavni pisatelji započeli — v gondoli!...

Akordi z Markovega trga so plavali po plivkajoči vodi, moje srce je bilo trudno, vse ude je pričela objemati neka tajna, omamna tesnoba — nič več mi ni bilo strpeti v gondoli — — Izkrca! sem se pred hotelom.

III. Golobica in golobci.

Z zvonika sv. Marka sem prišel.

Krasen je bil razgled v jutranjem solncu. Morje mirno in mehko — višnjev baldahinček, pod katerim dremljejo morske deklice. Proti severu žareče konice Alp, pod mano kraljica morja, opletana z zelenimi trakovi vodnih stezic.

A vendar nisem došel na tla spočit, veder in vesel. Drugačen sem se vračal s planin. Poskočen, jadrnih misli, vzradovane srca... Tu pa se me je polaščala melanholija — in v jutru ob solnčnem svitu! — Čudno! Bržkone je bila ta višava zame preumetna. Nič naravnega, nič divje-romantičnega ni na stolpu... Pokloni, prijaznost, postrežljivost — vse naučeno, vse na prodaj, za te bele peneze!

Malomarno sem se naslonil na bogato okrašeni podstav zastavinega droga pred cerkvijo sv. Marka. Giganta na strehi nasprotnega stolpa sta trdo udarila devetkrat po bronu.

Po trgu je bilo živahno. Večja gruča ljudi se je zbirala blizu mene. Moje oko je zasledilo najkrasnejši vis-à-vis. V grobu bi me zavidali, da bi znali zanj, vi umetniki z dletom in čopičem, Tintoretto, Leopardi, Sansovino, Paolo Veronese — — kralji bene-

čanske umetnosti! Zazdelo se mi je, da je kerub izginil izpred raja, in da sem za nekaj hipov pogledal v paradiž.

Morda dvanajstletno dekletce je stalo na gladkem mramoru. Bujni lasi so se ji vsipali po ramencih v najkrasnejših kodrih, črnih kakor kosovo perje. Na prsih so se skoraj stikali in obkrožali kakor valčki celo glavico, da se je zdelo: kraljica Najad gleda iz globokega morja. Lice je bilo nekoliko temne barve, a kontrast med licem in črnimi obrvmi, rdečimi ustnicami in globokimi očmi je izvabljal obrazku neskončno jasnost in milino. Beli prstki, skoraj prosevani od solnčnih žarkov, so držali odvite vrečice raznega zrnja. Roke je držala razprostrte in na njih so sedeli beli golobci, frfotali s perotmi in zobali iz rok. Krog nje na tleh je vršalo golobcev sv. Marka, nove jate so priletavale, prhutale s perotmi — deklica pa jim je sipala zrnja po tleh, polnila iznova perišče, in iznova so priletavali na roko in rahlo pahljali z belimi krili pomladni vzduh v trepetajoče kodre.

Ljudstvo je obstajalo in gledalo. Deklica se ni genila z mesta. Kadar je bila izpraznjena vrečica, ji je podal prodajavec drugo z desnico — z levico je spravil od njene mame podarjeni denar v žep.

Mama je stala za njo, ponosna in krasna žena. Solnce se je treslo v kljub svoji krasoti ob njeni svili, trepetalo na zlatu in se razprševalo v briljantih. Hčerki je stopala rdečica v obraz, rokce je strastno stezala po novih vrečicah, sipala je zrnja na debelo, da so golobci do kolenc gazili po njem in je raztepali s krili — — —

Mnogo jih je nasičenih odletavalo na streho sv. Marka.

„Basta, Angelina!“

Mama je odšla s hčerko, gruče so splahnele. Tedaj priskoči raztrgan deček, sname klobuk in hlastno pobira z ogorelima rokama raztreseno zrnje.

Stopim k njemu in ga vprašam, čemu bo nabrano zrnje?

Dvignil je velike oči, iz katerih je gledala beda, in plaho rekel:

„Lačen sem, a mama je bolna“ — — —

Vrgel sem mu liro v klobuk, krog duše me je zazebló in zamišljen sem odšel po trahitnem tlaku.

IV. Martyrs de la débauche — —

Na slovanskem obrežju sem stal prav blizu spomenika Viktor Emanuelovega. Po barkah so gorele luči. V plivkajočem morju se je zibal njih odsev in bil nemiren ter plesal kakor ognjeni jeziki. Koketne gondole so švigale po kanalu sv. Marka. V temnih obrisih je kipel pod jasno nebo stolp sv. Jurja.

Morje je šumljalo in šepetalo. Posnemalo je prebivalce kraljice morja, ki so se oživilili iz popoldanskega dremanja in glasno in urno govoreči uživali sveži morski zrak. The popevčice v ljubezni tonečih src so se zibale z gondolami po valovih, kakor duhovi so švigale sence mornarjev na krovih ogromnih brodov, v neoddani gondoli je ležal vznak veslar, gledal v zvezde in brezčuten za ves svet krog sebe peval s trudnim glasom: „La mia povera barchetta —“

Za menoj so gledala velika okna hotelov, sijajno razsvetljena, kakor mogočne oči brezčutno na morje. Ljudstvo je pa bežalo kot reka po ‚Rivi degli Schiavoni‘. Mornarji so pripogibali čepice in se zamikali v črne oči izvoljenk, ki so v lahnih, raznobojnih cipelicah hodile prožno in poskočno ob njih straneh, smejale se glasno dovtipom svojih spremljevalcev, a hkrati pozdravljale tovarišice in znanke — vse z vriščem, vse odkrito brez zakotnih pogledov in zavratnih opazk — prave Italijanke. Pisane rutice za

vratom so nosile elegantneje in bolj ponosno, kot salonske dame mrzlega kontinenta najdragocenejše klobuke.

To ljudstvo je bežalo mimo mene, vse pomešano, pisano, staro in mlado, ponosno-vzravnano in trudno-upognjeno, elegantni tujci in bosonogi dečki — vse je hitelo morda proti cilju — morda brez ciljev semintja...

Bil je večer, brat tistih večerov-čarodejev, ki omamijo vsako žilico v človeku, ko nismo drugega nego kup golih čuvstev, ko smo zmožni za toliko neduhovitih govorov, za toliko nepremišljenih činov, o katerih želimo,

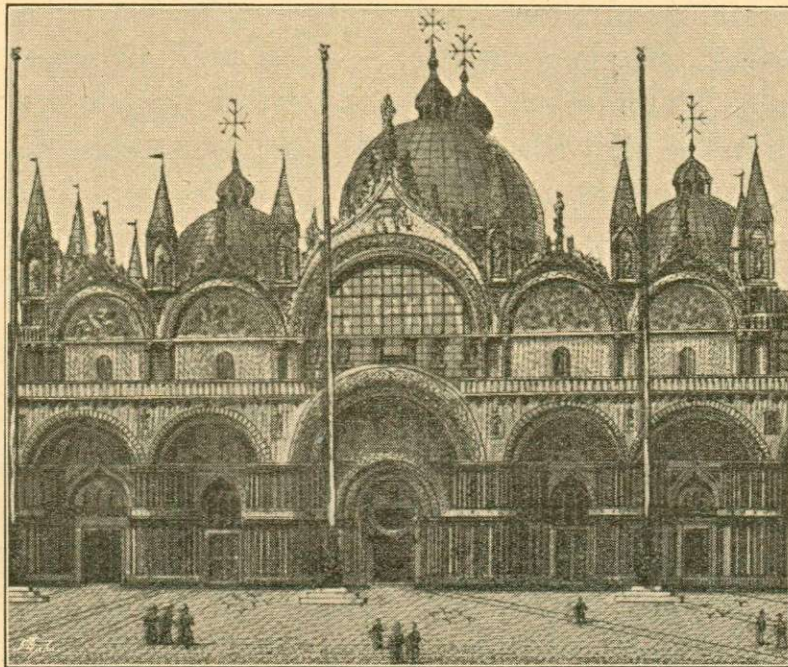
da bi se v jutro razblinili z nočjo vred — v nič —

Bil je večer-čarodej, in zatisniti ne bi bil mogel oči, če bi me bila uspa-valanajlepša harpa.

Tedaj priletijo na zračnih perotih mogočni akordi orkestra z Markovega trga. Tempo di marcia! Šetalci so elektrizirani. Stopinje odmevajo v taktu. Živahna človeška reka pospeši tok, ki zajme

tudi mene in me plove proti trgu. Brez misli na preteklost in bodočnost se zibljem sredi teh valov, izročén večeru čarodeju.

Na mostu ‚della Paglia‘ že vidim ostro črtano luč Piazzette. Na ponosnem stebri dviga na voglu doževske palače benečanski lev mogočna krila. Dolga senca stebra leži po tlaku, luči vztrepetavajo, levova krila se gibljejo, kakor bi hotel planiti v morje in zasadiati kremplje v vodo ter razmrcvariti tega nezvestega ženina, ki se je izneveril kraljici morja. Kolikokrat je sprejelo morje iz roke dožev na Vnebohod poročni prstan, kako je laskavo šumljalo krog zlatega Bucentavra — šepet ženinov, ko vede nevesto v tihi

Cerkev sv. Marka v Benetkah.

dom — — In danes — ljubi morje drugo kraljico — — —

Markov trg! Ali ima svet še krasnejši prostor? Morje umetne svetlobe se je razlivalo od nebrojnih svetilk po gladkem trahitnem in mramornem tlaku. Po njem je pa šumela množica. Omamen je bil ta vtisk. Hotel sem gledati in uživati. Vesel sem bil, da me ni nihče motil. Pred kavarno sem šel prav blizu godbe. Potegnil sem izmed množice kamenito mizico, prisedel k njej, velel servirati buteljko izolanca, potem sem pa zapalil viržinko in se zavil v plašč . . .

Gledal sem po trgu v pročelje bazilike sv. Marka. To je bajna krasota! Luči kar umirajo v zlatu, mozaikih in orientalskem mramoru. Mislil bi človek, da gleda skrivnostni grad davne bajke. Tu ob tej stavbi se je vse združilo: um in volja, denar in delo. Milijoni kamenčkov in zlatih plošč tvorijo harmonično enoto — vsi postavljeni drug poleg drugega — vsi z neugnano vztrajnostjo — vsi iz istega nagiba, vsi v čast Onemu, ki je večna ubranost sam v Sebi.

Druge tri strani trga obdaja kakor ena sama velika, nekoliko potemnela mramorna palača stare in nove prokuracije in palača kraljeva. Krog in krog so arkade, pod njimi pa šeta vsa eleganca Benečanov, tujcev, potnikov in gostov. Po izložnih oknih miglja zlatnine in srebrnine, draguljev, koravd, bisserov. Luč ob luči, steklo za steklom, mramor in zlato — vse omamlja vid, da človeka tišči v sencih. Jasno nebo gine pred tolikim bliščem, zvezde se svetlikajo prav malo v neskončni dalji; od stida se umikajo in zapirajo zlata očesca.

Zopet godba. Otožno-sanjavi glasovi se razlijó po trgu, šumenje nekoliko potihne — akordi so čedalje mečji, umirajo — a zopet vzkipevajo, kot bi jokala nesrečna duša na obrežju divjega morja. Mimo mene hodi par za parom. Vonj rož polje po zraku, aromatični duh najfinejših dišav se dviga iz svile. Francoski kavalirji dvorijo ponosnim gospodičnam. Vsa obleka, kot bi prišla danes izpod likalnika — blesteče-beli ovratniki, modne kravate razne boje . . . In potlej pokloni,

stopicanje, fraze, smeh, pomežikovanje, ogenj v očeh, strast, na ustih razkošje, v licih umetna barva . . . Izmozgana, sloka telesa — mladi starci, drzne krasotice, za njimi roji oboževalcev, lahkoživcev, ki se mučijo na smrt, da bi iznašli in dosegli način razkošja, ki bi njih vele živce še vnelo in razdražilo — a hkrati jih na novo ubilo, da bodo nesrečni, zadirčni in nezadovoljni! O martyrs de la débauche — vi mučeniki naslade — —! Koliko ur za toaleto, koliko skrbi za obleko, koliko naučenih fraz, zbeganih stopinj, prosečih pogledov — za en vroč pogled, za en trenutek naslade! In konec — —? Grob, pokrit z obupom, jesen brez sadja!

Dà, ti starec, ki greš uprav mimo mene — ti si na koncu svojega „mučeništva“. Niti ena črtica na obrazu ne izraža duhovitosti. Koleno ti nestanovitno kleca, izsušeni život se ti trese — drhteča roka postavlja negotovo drago palčko po tlaku — korak se ti obotavlja, in dozdeva se ti, da se lahko ob vsakem odpre grob, in ti zdrkneš vanj — — — — A iz kalnih oči še vedno stari ogenj, še vedno tista nikdar kročena strast . . . Ob desni vodiš dolcino, odeto v svilo, posuto z diamanti; in tebe jezé pogledi pomilujočih šetalcev, ki se ustavljajo na tvoji spremljevalki in jo uporabljajo, se ji nasmihaajo in klanjajo — — In ona ti gleda preko ramen, koketuje, govori z očmi, govori s pahljačo — — Ti trpiš in se mučiš in mrješ v svoji strasti . . .

Vsa omamljenost je izginila. Jezil sem se na človeštvo! A razkošni smehi so doneli čedalje glasneje in glasneje. Začutil sem, kakor bi veljali meni, idealistu — in bal sem se, da ne bi videli ti ljudje moje duše. Rogali so se mi ti obrazi: Bedak, ali ne veš, da samo enkrat živimo? In ti nočeš živeti! Za nami v vrtinec! Carpe diem! — — —

Tedaj se mi priplazijo pred oči kakor sence blede obrazi, trudne kosti, lačne oči, raztrgana obleka, napol nagi otroci, ki se lasajo za skorjico kruha. Kdo ste? O, poznam vas! Snoči sem vas videl tam doli v vašem temnem oddelku — tam blizu arzenala! Vi ste tisti znanci! Za vas je tema,

brlogi, cunje, suhe skorje — vi ste prognani iz svetišča milijonarjev — ne smejo vas videti! Vi dišite po potu, nimate parfumov, vaše roke so grde, žuljave — torej ne na trg, da ne omedlé nežne gospice!

Tedaj me ni begal več razkošni smeh — Tedaj me ni več motilo vrvenje in pehanje teh — mučenikov naslade... Legel sem tisto noč trdno prepričan, da sem — realist.

(Dalje.)

Bršljan in bodičje.

9.

Vi gnocala, vi glupci, starci vi,
kdaj rešite vprašanje: kaj je lepo?
Mi čakamo nešteto vrsto dni,
da mreno strgate z oči nam slepo.
Zastonj! — A v tem lepota gre nam v slast,
ko vi od bukev gledate nas srepo.
Ne bojte se, ne gremo precej v past,
ki skrbno jo z naočniki ravnate —
prežarko vi nastavljate nam mast!
Od zemlje lepe, vseh divot bogate
skočili naj bi v jarem mrtvih črk?
Od solnca milega, od zarje zlate
zapremo naj se vam v problemov mrk?
O, to bi bilo suženjstvo pretrdo,
priznal bi to nam sam Stagirčan Grk!
Gnojišče kmetu, deci cvetno brdo,
mladeniču deklè, a starcu peč —
po svoje vse je lepo, nič ni grdo...
Ko junija procvita gosta seč,
popevajo večerne pesmi ptice,
nasloni se mladenič krepkih pleč
na koso, tiho vpraša nežno lice:
— ,Nevestica, kdaj bodeš moja, kdaj?‘
in vroč pogled odgovor je ženjice —;
ko lije čaroviti svoj sijaj
nad temnim logom plavajoča luna,

mlad vitez gleda bajni nočni raj
v blestečih valih grajskega tolmana,
srce mu v čudnem hrepenenju mre,
v desnici drgeta mu zvonka struna — —:
Vi gnocala, vi glupci, starci, hè,
to lepo je, ni lepo li — recite?!
Če ni — pokaj govoril bi še dljè:
mi lepo uživajmo — vi učite!

10.

Pokojna mati, rajni oče moj,
od mene daleč v svojem rojstnem kraju,
odšla sta v tiho večnost pred menoj...
Življenje nekdanje je zvezalo vaji,
in zvezo ponovila blede smrt
pod črno grudo in v nebeškem raji.
Ko bil bi danes vajin grob odprt,
in vidva bi se videla spet živa,
kaj pač bi rekel vama sin potr? ...
Nazaj zaspita, mrtveca trohljiva!
Če sina sta ljubila kterikrat,
udárila je vaji sreča kriva!
On vsemogočnih zlatov ni bogat,
na svetu častnega on nima mesta,
sovražna sta mu lastna sestra, brat...
— — — — —
ah, bolje je — da družega ne vesta! ...

Anton Medved.

Buddhizem.

Spisal *dr. Karol Glaser.*

Nestalno duševno gibanje nove dôle, razdeljeno v toliko nasprotujočih si modroslovnih sestavov, tira modernega človeka često do čudnih nazorov in teženj. Razne sekte, ki so se ločile od krščanstva, iščejo resnice na čudnih potih. Pred nedavnim časom se je zlasti na Angleškem in v Ameriki mnogo izobražencev, katerih nazori so se bili ločili od krščanstva, udalo buddhizmu. Seveda njihov buddhizem ni bil pravo versko prepričanje, ker kdor pozna krščanstvo, pač ne more verovati bajkam in pravljicam buddhistov. A moralni nauki, ki jih uči buddhizem, in ki se često precej približujejo, vsaj zunanje, krščanskim nraavnim zapovedim, so jih nagnili, da so začeli proučevati buddhizem in se proglašati za buddhiste.

Protestantizem ne zadovoljuje niti duha niti srca človekovega. Posebno sedaj, ko je njegov nauk razpadel v toliko nasprotujočih si mnenj, in ko je že težko sešteti razne protestantske sekte, je pač umljivo, da zlasti med njimi nemirni duh išče nauka, ki bi ga zadovoljil. A navdušenje za buddhizem se je že sedaj jako ohladilo; zapustilo je pa vendar to dobro posledico, da so se znanstveniki natančneje bavili s preiskovanjem indijskega verstva ter nam odkrili marsikatero za splošno vedo dragoceno pridobitev.

Da bi razširil buddhistiško propagando po Evropi, je l. 1887. S. Olcott izdal nemški prevod katekizma, ki je bil namenjen singhaleškimi in birmanskimi buddhovskimi otrokom; ni bil namenjen omikanim evropskim čitateljem, pa se je vendar takoj razprodal.

Nemški privrženec Buddhovih naukov, skrivaje se pod imenom Subhadra Bhikšu (srečen menih), je priredil v nastopnih izdajah tak katekizem, da je primeren odraslim čitateljem in da obsega ves nauk na kratko.

Katekizem se obrača v predgovoru do vseh tistih ljudi, katerim ni namen življenja gmotni napredek in bohotni užitek in katerim

tudi ne zadostujejo nauki vladajočih ver, niti uspehi „tako zmagalno nastopajoče vednosti“. Ti pretiranci, katerim ne ugaja niti krščanska vera niti novodôbna vednost, iščejo zadoščenja v nekem nauku brez dogem in oblik, v soglasju z naravo in z njenimi zakoni; imeti hočejo preprost nauk, ki bi hkrati imel globoko modroslovno in znanstveno vrednost. Tak nauk je baje buddhizem.

Če pomislimo, da je na svetu okoli 450 milijonov buddhistov, se nam mora zdeti vsaj vredno, da se seznanimo z njihovimi nauki. Zadnji čas je izšlo tudi mnogo znanstvenih knjig, ki nam opisujejo bistvo in zgodovino buddhizma.

Odgovorimo najprej na vprašanje: Kdo je buddhist? Buddhist je tisti, ki pripoznava Buddha za vrhovnega voditelja in gospoda vseh živečih bitij in ki pripoznava njegov nauk in se trudi resnobno izvrševati njegove ukaze. Ime Buddha pomeni „zbujenega“ (buddha je pret. trp. deležnik od glagola budh, budhami, ki pomeni: zbudim se).

Ne po rojstvu in po narodnosti, ne po krstu ali kakem drugem obredu, ampak po samovoljni izjavi postane človek buddhist; ta izjava (tisarana) se glasi: „Pribežim k Buddhu, pribežim k nauku (dhammo, staroindsko dharma, zakon), pribežim k bratovščini izvoljencev (sangho, staroindsko saṅgha, bratovščina).“ Taka izjava veže vse brez izjeme, bodisi, da pristopi dotičnik k duhovniku, ki se imenujejo bhikšu (menih, staroindsko s'ramana) ali pa k posvetnim privržencem, upasako (staroindsko upāsaka, služabnik). Ta izjava ima samo moralično ali nraavnostno veljavo, nihče ne sprejme ž njo pravnih dolžnosti.

To izjavo imenujejo tudi „sveto trojico“, in jo časté s to-le molitvico: „Čast in slava Buddhu, premagavcu sveta; čast in slava svetemu, čistemu, odrešujočemu nauku; čast in slava bratovščini izvoljencev.“

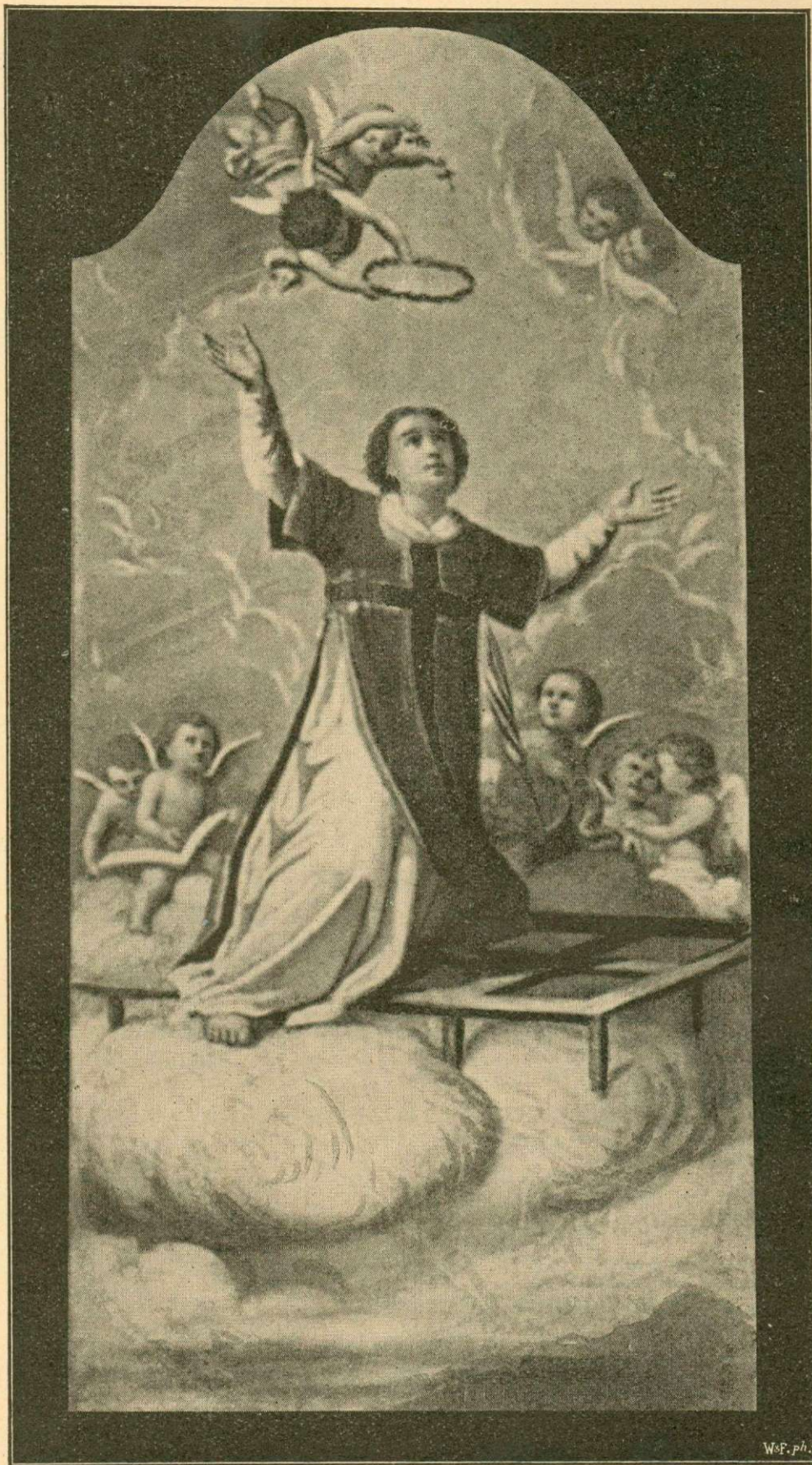
Buddha je po veri buddhistov zelo blagohoten, svet in moder oznanjevalec resnice in ustanovnik buddhovske vere, in je po lastnem trudu došel do popolnosti in razsvetljenja. Pomeni pa buddha tudi duševno stanje.

Po nazorih buddhistov je bil Buddha sin kralja Suddhodana in kraljice Majâ (staroindsko mâjâ, domišljija), ter se je porodil l. 623. pred Kristovim rojstvom. Vladal je plemenu Sakjos (staroindsko Sákja) ob vznožju Himâlaje z glavnim mestom Kapilavathu, blizu 150 km severno od mesta Benares ob reki Rohinî.

Po buddhovski legendi so ob njegovem rojstvu vedeži prerokovali, da postane on kralj kraljev in vladar vsemu svetu, če zasede prestol svojega očeta; če pa izvoli meniško življenje, da bo premagavec sveta.

Ob njegovem rojstvu je baje menih Kaladêvalo pritekkel iz puščave, pokleknil predenj in rekel: „Ta otrok postane nekoč največji Buddha in ljudem pokaže pot do rešitve.“

Njegovi stariši so hoteli zabraniti drugo pot. Zato so odstranjevali vse, kar bi ga bilo utegnilo spominjati človeškega trpljenja in smrti. Obdajali so ga z vsem posvetnim bliščem, da bi mu zbudili nagnjenje do posvetnega življenja; najspretnjši učitelji so ga poučevali v vednostih in umetnostih in v viteških ročnostih, ki so potrebne na kraljevskih dvorih.

Sv. Vid.

Odraslemu mladeniču je oče sezidal troje krasnih palač za troje indijskih letnih časov, za vroči, mrzli in deževni letni čas. V družbo so mu dali sinove najodličnejših plemiških rodbin; noben berač, bolnik ali starec se ni smel bližati njegovim domovom. V šest-

najstem letu svoje dôbe se je oženil s krasno kraljično Jasodharo (staroindsko jaśodhâra, slavo noseča). Po indski in sploh po orientalski šegi je na njegovem dvoru živela množica najlepših deklet.

Ko se je enkrat peljal iz svojega grada, je zapazil slabotnega starca, ki je lezel ob palici počasi naprej. Povpraša voznika, kdo je in je-li ta človek bil vedno tak? Voznik mu odgovori, da je bil nekdanj lep mladenič. Na vprašanje, kako je postal tako slaboten, odgovori voznik, da je tek narave tak, da se postara vse mlado in da umrje vse, kar živi.

Pozneje vidi knežič gobovega bolnika, tretjikrat segnjito truplo, in četrtikrat častitega meniha. Vse to ga je močno pretreslo. Sklenil je ogibati se vseh posvetnih veselic, ker življenje ni vreden smoter poželenja. Ugovarjal mu je oče, ugovarjala žena, ki mu je porodila sina Rahula; pa vse je bilo zastonj. Po noči je odjahal natihoma. Pridruži se mu izkušnjavec Mâro (staroindsko mâra, izkušnjavec), kazaje mu prostrana kraljestva tega sveta in vse ugodnosti kraljevske časti. Z zaničevanjem odžene Buddha zapeljivca in se napoti k reki Anoma; tam si z mečem odreže lepe dolge kodre, oddá orožje in konja spremljevalcu, proseč ga, naj potolaži očeta in ženo. Sedem dni je ostal ob reki, se veselil samote, odločen v svojem ukrepu, in premišljeval pozemsko življenje. Potem je z nekim mimoidočim beračem zamenil obleko in šel v Radžagaham, glavno mesto kraljestva Magadha.

Tam sta stanovala dva brahmanca, Alaro Kalamo in Uddako, ki sta slovela zaradi visoke modrosti. Postal je njiju učenec z imenom Gotamo. Eden je učil, da človek po molitvah, žrtvah in pobožnih obredih očisti svojo dušo in da se more izveličati po božji milosti; drugi pa mu je govoril, da mistično premišljevanje in gledanje večnega bitja dovede do izveličanja.

Ker mu niso ugajali ti nauki, je šel k nekemu brahmanu v gosto šumo pri Uruveli in je delal ostro pokoro in mučil samega sebe. S tem je zaslovel tako, da se mu je

pridružilo pet učencev, namreč Kondanjo, Bhaddijo, Vappo, Mahanamo in Asadži. V tem gozdu je živel šest let. Pri meniškem življenju pa je oslabil takó, da se je enkrat zgrúdil na tla. Njegovi učenci so že mislili, da je mrtev, pa je vendar zopet oživel.

Prepričal se je, da ga tudi tako meniško življenje ne dovede do popolnosti in zveličanja. Odslej je sklenil, da bo delal samo to, kar mu odkrije njegov notranji glas. Trudil se je na vse moči, da bi popolnoma razvil svoje višje duševne zmožnosti. Nekega dne se je nastanil pod drevesom, imenovanim „nighrodo“. Učeni rastlinoslovci je imenujejo „ficus religiosa“; buddhisti je imenujejo „bodhi“ (spoznanje).

Tam je nastopila zanj zadnja in najhujša izkušnja; še enkrat so se oglasili v njem vsi posvetni občutki; še enkrat so se mu prilizovale čast, mogočnost, bogastvo, posvetna ljubezen, sreča rodbinskega življenja v najbolj mamljivi obliki. Pa Gotamo se je bojeval junaško in je zmagal častno.

Ko se je naselil v njem globoki mir nirvane, takrat se je povzdignil njegov duh do onih višav, kjer se človeku odkrije resnica v popolnem svitu: postal je Buddha. Buddhovska pravljica pripoveduje, da je spoznal vzroke stvarjenja in smrti, trpljenja in preporoda, pa tudi sredstva za odstranjenje vsega trpljenja in za uničevanje neprestane vrste rojstva in smrti.

Pod drevesom „nighrodo“ je živel sedem dni; tu mu je prišlo na um, da človečanstvu razkrije zmote, v katerih živi, da uči ljudi večni svetovni red, zakaj se vrsti vzrok in učinek, in kako je treba opustiti vse posvetne misli in želje.

Ali ga ne bi zaničevalo vse, če bi učil ta novi nauk? Ne. Tega se ni bal; pomilovanje zmedenega in trpečega človečanstva ga je napotilo, da je nastopil dolgo in težavno pot oznanjevanja resnice.

Bival je še tri tedne pod drevesi kozjih pastirjev, veseleč se spoznanja prave resnice. V tem času ni jedel ne pil. Potem je vstal in rekel: „Vrata zveličanja naj se odpró vsem! Kdor ima ušesa, poslušaj nauke in živi po njih!“

Svoj nauk je razlagal najprej svojim peterim učencem, katere je našel v puštinji Isipatana blizu mesta Benares.

Prvi njegov govor se imenuje „Razglas npravstvenega svetovnega reda“ ali „Ustanovitev kraljestva večne pravice“. Učence je vzprejel v bratovščino izvoljencev ter jim rekel: „Bodite pozdravljeni, bratje! Razširjajte nauk! Živite sveto in pokončujte vse trpljenje!“

Najbolj ga je razumel stari Kondanjo, ki je postal Araha (staroind. arhat, častni), to je tisti, ki je dosegel četrto in zadnjo stopinjo svetosti — nirvano. V mestu Benares si je pridobil še mnogo drugih privržencev iz plemiških in prostih slojev brez razlike stanu. Nato je razposlal svoje učence ali brate na vse strani, rekoč: „Idite, bratje, in razširjajte nauk zveličanja in odrešenja vseh živečih bitij v veselje in blaginjo ljudem! Mnogo je ljudi čistega srca in dobre volje, ki se pogubé, če ne slišijo odrešujočega nauka.“

Razširjaje svoj nauk je prišel do rojstvenega mesta, pa se je s svojimi brati nastanil v nekem logu zunaj mesta, kamor ga je prišel pozdravit kralj Saddhodano z vsemi moškimi sorodniki. Ko so ga ugledali v revni beraški opravi, so se ga sramovali. Drugi dan je šel beračit po mestu. Kraljevski oče je to izvedel in ga je pokaral. Ali ko je sin začel očetu navdušeno razlagati svoje nauke, prijazno uvede oče sina v palačo. Lepo je poučil Buddha tudi prestrašeno ženo in sprejel svojega sina v občino izvoljencev.

Odslej je Buddha učil še 45 let. Osem mesecev vsakega leta je hodil od kraja do kraja in razširjal novo vero pravičnosti in samozatajevanja. Štiri deževne mesece po zimi je učil v hišah svojih privržencev ali pa po takih vrtih in logih, katere so bogati buddhisti podarili občini izvoljencev. Najbolj priljubljeni so mu bili logi pri Radžagahamu in pri Savatthi. V teh letih ga nihče ni preganjal, kajti brahmanci in buddhisti niso nestrpni ljudje; samo eden izmed njegovih lastnih učencev, Devadatto, se mu je bil uprl, ker je iz častilakomnosti na stare dni svojega učitelja hotel postati vodja buddhistov, pa drugi buddhisti so preprečili te nakane.

O zadnjih letih Buddovih pripoveduje knjiga Maha-Parinibhana-Suttam, da je Buddha v 80. letu svoje dôle začel slabeti. Najbolj je ljubil mladega učenca Anando (staroindsko ânanda, vesel, srečen). Temu je razodel, da se mu bliža smrtna ura.

Ko je Buddha zelo slab ležal pod nekim drevesom, je mimo potoval bogat, mlad trgovec Pukkuso in mu podaril dvoje dragocenih oblačil tkanih iz zlatih nitij. Eno je oblekel Buddha, eno pa Ananda.

Tako se je zasvetilo lice Buddhi, da je otemnelo celo zlato oblačilo. Potem je vstal in šel do Kusinare ob reki Hiran-Savati in legel pod dvoje dreves, ki sta hipoma začeli cvesti; cvetje je padalo na Buddho, in oglasila se je nebeška glasba. Buddha reče svojim učencem: „Vidite to prikazen? Nebo in zemlja častita popolnega. To pa ni prava čast in slava, nego na pravi način ga časté tisti, kateri živé po njegovih naukih. Vedno se spominjajte mojih naukov; vse je minljivo; brez prenehanja se trudite za zveličanje!“

To so bile njegove zadnje besede; in njegova duša je šla v najvišjo nirvano, truplo pa so sežgali s kraljevskimi častmi.

Tako opisujejo buddhovski viri življenje Buddhovo.

Buddhov nauk, ki se imenuje „dhamma“ (staroindsko dharmā, zakon, pogoj, narava, dolžnost), obsega resnico ali oni svetovni red, ki ga je gledal in razglasil Buddha, in ki je zabeležen v svetih pismih. Te svete knjige se imenujejo „Sutta-Pitaka“, „Vinaja-Pitaka“ in „Abhidhamma-Pitaka“. Pitaka pomeni knjižnico. Prva knjižnica obsega govore in izreke Buddhove, prispodobe in razlaganja; druga naredbe in predpise, kako se je vesti izvoljencem in menihom; tretja nabožno-modroslovne, dušeslovne in metafizične razprave iz novejšega časa.

Te knjižnice ne obsegajo božjih razodetij, kajti buddhizem ne pozna takih, nego samo odkritja ali razodetja razsvetljenih mož, ki so se po lastnem trudu in premišljevanju povzpeli do buddhovske npravstvene popolnosti.

Po mnenju buddhistov človeštvo potrebuje takih mož radi svoje nevednosti in svojega

trpljenja, kajti trpljenje zbuja v plemenitih ljudeh hrepenenje po zveličanju in rešitvi.

Vzrok trpljenja in preporoda je nas vse napolnjujoči nagon do življenja, koprnenje po osebnem bivanju v tem ali drugem svetu.

V tem koprnenju človeka zavira nevednost (avidžâ), podpira ga pa znanje štirih zveličanskih resnic. Te so: resnica o trpljenju, resnica o vzroku trpljenja, resnica o uničenju trpljenja in resnica o poti, ki človeka vodi do uničenja trpljenja.

Posebno značilen je Buddhov nauk o nirvani. Nirvana je stanje duha in srca, v katerem je umrla vsa volja do življenja, vse hrepenenje po užitku, vsaka strast in vsaka bolezen. To je stanje popolnega notranjega miru, ki ga spremlja nepremakljiva gotovost, da je človek rešen; tega stanja ne morejo popisati besede in ne more si ga naslikati domišljija posvetnjakov. Kdor je nirvano užival sam, le tisti si jo more predstavljati.

V sedanjem življenju more dospeti do tega stanja le malo ljudi. Večina ljudi je vsled zlih dejanj v poprejšnjih življenjih tako nedostatne duševne in nravnostne vrednosti, da jim je treba še mnogokrat priti na svet, predno se tako izpopolnijo, da so vredni odrešenja. Pa v ugodnih razmerah se more na novo poroditi vsak, kateri resnobno hrepeni po tem. Vse to je odvisno od naše volje; to odločuje „Karma“ = dejanje. Kdor je storil mnogo dobrih del, se porodi na novo v višji vrsti ljudi; človeška dejanja pa so naravni posledek prirojenega individualnega značaja, in ta značaj izhaja iz misli, besed in dejanj v poprejšnjih dâbah človeškega življenja. Vse to se naslanja na zakon vzročnosti; temu zakonu se uklanjajo bogovi, človeški rod in vsa narava.

Človek se ne narodi samo na tej zemlji, ampak v vesoljnosti je neštevilno mnogo svetov, na katerih živé niže ali više razvita bitja, kakor je človek. Vsi ti svetovi se izpreminjajo neprenehoma: v vsej živeči in neživeči naravi se vrši neprestana izprememba.

Buddhisti nimajo skoro nikakih dogmatičnih nauk. Po njihovem nauku ni Bog

ustvaril sveta, in zadnjih tajnosti človeškega bitja tudi ne more razložiti nihče.

Zapovedi buddhovskih duhovnov so te-le: 1. Ne ubijaj in ne rani nobenega živečega bitja. 2. Ne kradi. 3. Zdržuj se vsega spolskega dejanja in ne zapeljuj ne žen, ne hčera, ne varovancev. 4. Ne laži, ne varaj in ne obrekuj. 5. Zdržuj se vseh vpijanljivih pijač. To je petero zapovedi za duhovnike (pančasila).

Navadnim buddhistom pa veljajo ti-le predpisi za pošteno in dobrodelno življenje:

Stariši naj svoje otroke navajajo k dobremu, naj jih odvrtaajo od slabega, naj jim pomagajo s svetom in dejanjem in naj jih ne prikrajšajo v dedščini.

Otroci naj poslušajo stariše, naj zvesto izpolnjujejo svoje otroške dolžnosti, naj ne zapravljajo premoženja starišem, naj jih podpirajo, če so stari in onemogli, in naj jih po smrti imajo v hvaležnem spominu.

Učitelj navajaj učenca k dobremu in k resnici, poučuj ga v vednosti in nadziraj njegovo vedenje.

Učenec slušaj učitelja, časti ga z besedo in dejanjem in bodi pazljiv.

Mož ravnaj ljubeznivo in spoštljivo s svojo ženo, bodi ji zvest in jo visoko ceni, pred drugimi ljudmi občuj spoštljivo ž njo, skrbi, da bo imela dostojno obleko in primeren nakit.

Žena skrbi za gospodinjstvo, vzprejemaj gostoljubno sorodnike in prijatelje, bodi zvesta svojemu možu in ne zapravljaj njegovega premoženja.

Prijatelj vêdi se sodrugu ali prijatelju nasproti tako, kakor on želi, da bi postopali drugi proti njemu, poteguj se za njegove razmere ali stvari, deli svoj imetek ž njim, obvaruj ga nepremišljenega dejanja, daj mu zavetje v nevarnosti in pomagaj mu v zadregi.

Služabniki in delavci naj vselej in zvesto opravljajo svojo službo, naj bodo zadovoljni s tem, kar zaslužijo, in naj ne govore slabo o svojem gospodarju.

Vsak buddhist pokaži v mislih, besedah in dejanjih svoje spoštovanje do duhovnikov

(bhikšu), vzprejmi jih prijazno pod svojo streho in daj jim to, kar potrebujejo za svoje telo.

Duhovniki naj navadne buddhiste odvrtačajo od krivice, naj jih navajajo k dobremu dejanju, naj jih poučujejo v resnici, naj jim razganjajo dvome in kažejo pot do srečnega novega rojstva.

Dalje uči katekizem buddhistov, da bo tisti spoštovan na zemlji in prost mnogega trpljenja, da bo v miru živel s sosedi in napredoval v spoznavanju vsakdo, ki vestno izpolnjuje te zapovedi; tudi se na novo rodi v ugodnejših razmerah.

Še večje zasluge si pridobi tisti, kateri za dalje časa, ali vsaj v tedenskih praznikih (uposatho) izvršuje osmero obljub. Te obljube zavezujejo poleg že navedenih petero zapovedi izpolnjevati še sledeče določbe: 1. O neprimernem času ne jesti; kdor to obljubi, po obedu ne zaužije ničesar več. 2. Zdrževati se plesa, posvetnih pesmi, vseh javnih iger in koncertov, sploh vseh posvetnih vesellic. 3. Ne rabiti dišečih voda ali mazil, sploh ničesar, kar služi ničemurnosti.

Jako koristno je posvetnemu buddhistu izpolnjevanje osmero zapovedi. Kdor si nikdar ni pritrgal ničesar, ta ne vé, kako se naše duševne in npravne moči jačijo po samovoljnem pritriganju, in to daje moč za više naloge.

Človek se more proti tem zapovedim ali zaobljubam pregrešiti z mišljenjem, govorjenjem in dejanjem.

Če kdo hoče doseči nirvano, mora postati bhikšu, duhovnik, ker v posvetnem življenju ni moči, popolnoma uničiti strasti, sovraštva in domišljije, kajti posvetno življenje ima dve jako škodljivi koreniki: sebičnost in nevednost.

Vsakdo se moti, kdor išče sreče v izpolnjevanju praznih želja in pohotnosti, kajti te nas razveseljujejo samo na kratek čas, in vsaka izpolnjena želja rodi drugo; potem pa ni konca ne kraja raznim željam.

Kdor misli, da je bolešno in trpko, odreči se posvetnemu blagu, veselju in življenju, ta je daleč od pravega spoznanja.

Tudi dejanje samo ob sebi ni zaslužno, ampak le namen in nesebična volja; dejanje je samo zunanji znak duševnega stanja. Kdor bi mnogo storil za reveže samo radi tega, da bi ga častili ljudje, ne bi imel nobenih zaslug.

Zlo povračati z zlom je nedostojno plemenitega moža. „Dhammapada“ uči: „Sovraštvo se ne premaga s sovraštvom, pač pa z ljubeznijo; to je večni zakon.“ Posvetni buddhist išče pravice po postavni poti brez srda do nasprotnika; duhovni buddhist pa prepusti žalitelja večni pravici; ona ga že najde. Buddhizem ne priznava večnosti posmrtnih kazni. Absolutnega zla ni na svetu, vse je samo razmerno.

Buddha ne more ljudi odrešiti po lastnih zaslugah; noben bog, noben svetnik ne more človeka rešiti zlih nasledkov njegovih zlih dejanj. Buddha kaže samo pot, po kateri se more človek sam rešiti. Knjiga „Dhammapada“ pravi: „Ti sam si grešil, ti sam trpiš; po lastnih naporih si pridobiš zasluge, po lastnih trudih se iznebiš kazni.“

Pekla in nebes v tem smislu, kakor verujejo vanja kristjani, buddhisti ne poznajo, pač pa verujejo v temne svetove, polne toge in zdvajanja, v katerih mora bivati hudobni človek. Dobri, pa še ne odrešeni ljudje bivajo v svetlih svetovih veselja in radosti, in uživajo tam sad kreposti. Če se pa oglasi v njih le drobna kal posvetnih želja, se morajo vrniti na zemljo.

Otroci se ne kaznujejo radi pregreh staršev, ker nikomur se ni treba pokoriti zaradi ptujih grehov; tudi ne priznavajo buddhisti, da bi se podedovale dobre ali slabe lastnosti. Da pa morajo mnogokrat trpeti poštenjaki, dočim so srečni — vsaj na videz — zlobneži, razlagajo si buddhisti s tem, da so dotičniki v poprejšnjih življenjih delali zla ali dobra dejanja.

Tudi slučaja ne priznavajo buddhisti. Človeški razum je prešibek in ne more uvideti tajnih zvez med vzrokom in učinkom. Kadar mu je nejasna ta zveza, tedaj pravi, da se je zgodil slučaj. Zato pa človek zaradi neprijetnih slučajev tudi ne sme dolžiti niti

bogov niti ljudi, ampak mora biti skromen. Tudi samega sebe človek ne sme umoriti zaradi nasledkov pregrešnih dejanj.

Buddhisti ne priznavajo nesmrtnosti duše in „potovanja duše“ (Seelenwanderung); tudi pojem „jaz“ jim ne pomeni stalne osebnosti, ampak je le „stanje“, ki nastaja iz zveze peterih „khandos“. Ti so: telesnost (rupa), čut (vedana), spoznanje (sandža), razločevanje (sankhara), zavednost (vindžana). Ta petorica zbudi v človeku zmožnost, da si predstavlja zunanji svet in lastno bitnost. Do pravega predstavljanja pa pridemo, če se iznebimo sledečih deseterih vezi: 1. domišljije, da je duša nesmrtna; 2. dvoma v nravstveni svetovni red; 3. prazne vere, da obredi, molitve, romanje izveličajo; 4. vseh strasti in pohotnosti; 5. sovraštva; 6. ljubezni do posvetnega življenja; 7. želje po prihodnjem življenju v raju; 8. napuha; 9. duševne prevzetnosti; 10. nevednosti.

Kesu in obžalovanju se mora pridružiti tudi dejanje, ker prazno tarnanje je brez uspeha. „Dhammapada“ vprašuje: „Kaj ti pomaga ostrižena glava, norec, kaj razcapana obleka? V tvoji notranjosti biva hudoba, in zunanost hlini pobožnost.“

Tudi drugoverci se izveličajo, pa težje kot buddhisti. Spoštovati je treba tudi ljudi druge vere in druge narodnosti. Čudežev po mnenju Buddhovih privržencev ni.

Niti Buddha niti njegovi prvi učenci niso napisali ničesar o njegovi veri. Izpočetka se je učila ustno od roda do roda; buddhovski in brahmanski duhovniki se silno mnogo in na drobno učé na pamet. Na tretjem občnem zboru za kralja Aśoka (259 — 222) pred Kristom je petsto starejšin (theri) v Pataliputri zbralo Buddhove nauke po ustnem izročilu in jih sestavilo v knjigo.

V bratovščino izvoljencev sme vstopiti vsakdo, ne gledé na stan ali na narodnost; izključeni so le okuženi otroci pod petnajstim letom, sužnji, dolžniki, dokler ne plačajo, uradniki in vojaki v službi.

Novinec si izbere sam svojega duhovnega očeta ali učitelja, si ogrne žolto obleko in

obljubi, da se bo strogo držal osmero predpisov, ki so deli „vzvišenega pota“. Ti so: 1. pravo spoznanje, 2. pravo hotenje, 3. prava beseda, 4. pravo dejanje, 5. pravo življenje, 6. pravo prizadevanje, 7. pravo premišljevanje, 8. pravo zamišljenje.

Ti so glavni nauki buddhizma. Seveda jih zavijajo buddhisti v razne legende in pravljice, a v bistvu nimajo nobenega drugega nauka. Ker naglašajo najbolj sočutje in milosrčnost, zato se v nraavnih predpisih buddhisti zelo bližajo krščanski nraavnosti. Tudi njihovo meništvo, devištvo in uboštvo ima nekaj podobnega krščanstvu. Cerkvenega življenja in oblasti, ki bi vodile duše, pa buddhisti nimajo, in to je pač razlog, da so nekateri novodôbni odpadniki od krščanstva hoteli buddhizem povzdigniti v vero novega veka. Buddhovski katekizmi, ki so jih teozofične družbe razširile po svetu, so imeli le ta namen, da odvrnejo novodôbno družbo od krščanstva. Buddhizem, baje edini, „more človeka oprostiti domnevanja, da je človek ustvarjeno bitje, katero je samovolja nekega Boga poklicala iz nič v bivanje, in da mora za darilo tako dvomljive vrednosti, kakor je življenje, biti še hvaležen.“ Še celo Jezusa Kristusa samega hočejo spraviti v odvisnost od Buddhe, češ da je svoje nauke povzel iz buddhizma...

Kdor primerja krščanstvo z buddhizmom, mora priznati, da je krščanstvo popolna in vsestransko dovršena vera, med tem, ko je buddhizem le zbirka nraavnih predpisov, kateri služi za zgodovinsko ozadje legendarična Buddhova oseba. Krščanstvo ima za smoter večno življenje, buddhizem pa uničenje življenja. Zato krščanstvo narode dviga k delavnosti in jih krepi za kulturno delo, buddhizem pa je nesposoben za velika kulturna podjetja.

Zato se pač zastonj trudijo oni, ki hočejo z buddhizmom izpodriniti krščanstvo. A primerjajoča verska filozofija dobi v njem mnogo zanimivih dejstev, ki nam kažejo teženje človeške duše po rešitvi od greha in trpljenja.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Fož. Ošaben.*

(Dalje)

XV.

Kakó Ivan preganja lakoto. — V vseučiliški knjižnici. — Prof. Jodl-ova etika. — Dies illa . . . !

Na Dunaju dné 25. listopada 188 . .

Dragi prijatelj!

Kakor razvidim iz Tvojega pisma, imaš veliko sočutje z mojo revo. A Tvoj veliko-dušni predlog, da bi mi rad pomagal s kakšnim novčičem, če ga le sprejemem, me je genil naravnost do solz. Vendar ga ne morem sprejeti. Saj si Ti prav tak revež, kakor jaz. Hrano in stanovanje imaš res, a to je pa tudi — vse. Morda pa tudi meni enkrat zasije solnce sreče . . . Stanovanje imam do 1. grudna še plačano. Če dotlej ne bo nobene instrukcije, potem res ne vem, kam se bomo deli . . . Tista starka, suha in koščena, z globoko-vdrtimi očmi in omahujočimi koraki, ki se ji pravi „Lakota“, že tudi trka na vrata . . . Izprva sem, dasi ne z razsipanjem, vendarle preveč potratil; sedaj se to maščuje. V kavarno zjutraj že davno ne grem več; o zajtrku sploh ni več govora. No, saj gorkega zajtrka, kakor smo ga izvečine vsi imeli v Ljubljani, ne pozna tukaj menda noben slovenski dijak. Ob 10. uri, ko je med predavanji več premora, drevi vse, kar čuti še kaj okroglega pod palcem, doli v arkade ali natančneje: v buffet, kjer se dobi pecivo, zlasti pa žemljice s svinjino, pa tiste slavne klobasice, „heisse“ zvane, o katerih trdi priznani naš klasiški filolog Ivan Ivančič, da so prava pravcata podoba starorimske „sature“ — klobase, ki je bila po sporočilu največjega rimskega učenjaka Terencija Varona natlačena z mnogoličnim blagom in raznimi „ingrediencami“ . . . Prav take so te

dunajske „heisse“, v katerih se poleg druge primesi nahaja bajè — po trditvi naravoslovcev in medicincev — tudi pasje (sit venia verbo!) meso. In vendar gredó v slast, pa še kakó!

Nekaj časa sem tudi jaz kupoval za zajtrk te moderne izdelke dunajske mesarske umetnosti. Sedaj, ko imam komaj za kosilo, pa si pomagam drugače. Veš, kakó? Ob desetih grem doli v buffet ter gledam n. pr. debele nemške burše, s kakšnim vidnim tekom poživajo razno meseno robo. In ker obenem ta roba razširja tudi silno blagodejen duh — ki je, notabene, brezplačen — imam vsestranski užitek in pokrepčan se vračam v „Hörsaal“ Nr. XXXIX, kjer imamo mi klasiški in slovanski filologi svoje poglavitno torišče. In pri tem imam celó prijetno zavest, da ne študiram samo n. pr. Homerovih bogov, ampak jih tudi posnemam . . . Saj ti je menda vendar še v spominu, da leti niso marali za mesó darovanih živali, ampak le dim, sopar, vonj, ki se je vzdigoval iz žgalnih daritev, to so vlekli slastno, preslastno váse z nozdrvmi. Ali nisem torej jaz res pravi pravcati starinoslovec? Stavim, da med mojimi profesorji nobeden takó ne posnema grških bogov, kakor jaz, siromašni dijak iz siromašne Kranjske! — In ob tem prebijem do poldneva, včasih tudi do ene; nato grem v ljudsko kuhinjo, v to ali v ono, kjer seveda dobim vse izborna, po znanem latinskem reku: *Sero venientibus ossa!*

Popoldne, nekako ob 3. uri, se zopet začne oglašati „lakota nepremagljiva“. Kaj storiti? S čim potolažiti sitneža, ki je igral takó veliko vlogo že v stari pravljici o Meneniju Agripu? Ker popoldne navadno nimamo predavanj, razen sanskrita od 2 -- 3, se spustim na šetnjo po „Ringu“ ter zijam in zijam, zdaj v izložbena okna, kjer je toliko krasote,

zdaj v tramvaje, kjer vse cinglja od raznih zvončkov, zdaj v mimo drdrajoče kočije... Tako hodim po „Ringu“ in zijam, da sem „sit“; s tem pa je namen dosežen. Sevé, vkljub temu se včasih bojim, da ne bi padel, ker se mi stori kar črno pred očmi... Želodec namreč ne verjame, čeprav mu pripovedujem, da sem „sit“, „sit“ vsega, skoraj že tudi življenja, zlasti tacega... Sicer je pa dobro včasih tukaj na Dunaju, če se človek zgrudi na tla: takoj prihité rešitelji, ki nalože siromaka na voz, ga peljejo na postajo takozvane „rešilne družbe“ ter ga pokrepčajo z jedjo in pijačo. Zadnjič se je nekemu dijaku to primerilo. Še tisti večer je bilo njegovo ime v časopisih, zbudilo se je sočutje, in v par dnevih je dobil že mesto domačega učitelja... Posnemanja vredno, kaj ne?!...

Potem, ko sem na tak način „potolažil“ svojo lakoto, se zopet lahko začne učenje. In tako grem redno vsak dan ob štirih popoldne v vseučiliščno knjižnico, kjer ostanem do osmih, ko jo zapró. Tam sem vsaj na gorkem, dočim je doma mraz, mraz! In ta knjižnica! Zvečer, ko je električno razsvetljena, je kar skrivnostno-krasna. Misli si velikansko dvorano, visoki strop steklen, krog in krog po stenah same knjige in nič ko knjige, in poleg velike dvorane so še druge sobe, in v njih zopet skladalnice knjig, samih knjig... Izreci le željo, in takoj se ti izpolni. Iz vsake stroke najboljša dela, tako-rekoč klasiki iz vseh strok so tu zbrani. Seveda, kakšnih obskurnih, malovrednih, neznanstvenih del ne boš dobil v tej knjižnici. Zato se nikar ne čudi, če ti ne morem izpolniti želje, izražene mi v zadnjem pismu: naj bi namreč čital Hettingerjevo „Apologie des Christenthums“. Šel sem sicer in začel pregledovati katalog za bogoslovska in filozofska dela (v eno ali drugo stroko menda spada Hettinger?) — toda zaman, tega imena ne najdem nikjer. Bogoslovskih del je sploh jako malo notri; najbrže jih nihče ne zahteva... A ker mi pišeš, da je Hettinger slaven bogoslovski učenjak na Nemškem, ki je s svojimi krasnimi spisi, zlasti pa z „Apologijo“, tisoče in tisoče privedel zopet nazaj

k veri, sem bil sam radoveden nanj. Zato napišem ime in delo na listek, kakor je to običajno, ter grem k uradniku, ki nadzoruje naš t. j. filozofski oddelek (ki je pa obenem odločen tudi za bogoslovna dela), ter ga vprašam, bi-li mogel dobiti to delo? Pogleda listek — ter mi odvrne malomarno: da to ne spada na vseučilišče... Slišiš sedaj? Pa mi še ne boš verjel, če Ti rečem, da je krščanstvo na vseučilišču izgubilo pravico do življenja? Ivan Ivančič ima že čisto natančno preračunjeno, kdaj bo veri na univerzi odbila zadnja ura. Ta ura se bliža z naglimi koraki... Na Nemškem n. pr. ni nobenega slavnejšega filozofskega profesorja, ki ne bi očitno priznaval, da se vera in veda ne skladata; in tudi v Avstriji se že dani. Najpogumnejši med avstrijskimi filozofi je profesor Jodl na vseučilišču v Pragi. Ivančič ima njegovo delo „Geschichte der Ethik“. V etiki, pravijo, je strokovnjak. Ivančič si je nekatera mesta debelo podčrtal; najbrže so mu posebno ugajala. To je tudi mene napotilo, da sem si jih prepisal. Da resnico prav spoznaš, čuj torej tudi nasprotni glas! Učenjak Jodl piše, da je prava le tista vera, ki uči namesto ljubezni do Boga — ljubezen do bližnjega, „an Stelle des Gottesglaubens den Glauben des Menschen an sich und seine Kraft: den Glauben, dass das Schicksal der Menschheit nicht von einem Wesen ausser oder über ihr, sondern von ihr selbst abhängt, dass der einzige Teufel des Menschen der Mensch, der rohe, abergläubische, selbstsüchtige, böse Mensch, aber auch der einzige Gott des Menschen der Mensch selber ist.“ (II. del, str. 290.) Treba nam je le več omike, več spoštovanja do človeškega rodu, pa bo izginila vera v božanstvo, ki je nastala le vsled tega, ker razbrzdana domišljija človeška zahteva, da bi bilo neko bitje, ki bi imelo in mu dalo vse, kar si človek želi v svoji razbrzdanosti. Pravi namreč: „Wir müssen an die Stelle der Gottheit, in welcher sich nur die luxuriösen, die unerfüllbaren Wünsche des Menschen verkörpern, die menschliche Gattung oder Natur, an die Stelle der Religion die

Na božjo pot.

Risal F. Dobnikar.

Bildung, an die Stelle des Jenseits die geschichtliche Zukunft der Menschheit setzen.“ (Tam str. 189.) Dà, Jodl trdi naravnost, da je krščanska vera, kot vera v osebnega Boga, ugrabila človeštvu dostojanstvo in ceno, ateizem pa ju bo vrnil. (Ibid. 290.) Na več mestih sem našel izraženo misel, katero Ivančič poudarja vedno in vedno: da bo prišel čas, ko pojde zastareli, neumni stavek o „svetovnem vzroku“ med staro šaro.

Takó vseučiliški profesor! Ako ne bi bilo to naziranje znanstveno opravičeno, meniš-li, da bi mu akademiški senat dovolil učiti kaj takega, in vlada, meniš-li, da bi mu dovolila? Dà, dà, pride oni veliki dan, dies illa... ko se bo zemlja oddehnila... Spametuj se o pravem času! Rajši stradati telesno, nego duševno!

Tvoj

Ivan.

XVI.

»Pádanja konca ni...«

Na Dunaju dné 15. grudna 188..

Dragi prijatelj!

Stritar je skladal svoje „Dunajske elegije“. S kakšnim navdušenjem smo jih čitali včasih! A razumeli jih nismo popolnoma. Sedaj jih umevam jaz semtertja nekoliko drugače kakor pa pesnik. Najbolj mi brni po ušesih ona:

Jablana moja! sadu obétala si mi obilo...

Ta se mi je zdela lepa takó, da sem se je naučil na pamet:

Žalost zaliva srcé, solza oko mi zaliva,
ko se oziram skrbno po domovini okrog;
ko preštavam možé, Slovenije zveste sinove,
ki sem nanje svoj up stavil in vero vesel.
Ko nam cvelà je pomlád, lepo jih je gledati bilo;
manj jih od dné je do dné, ta je in oni odpál.
Srce se meni vselej, ko pade kateri, potrese;
pádanja konca mi ni, ne umiri se srcé...

Stritar govori tu o zaslužnih možeh slovenskih. A ta elegija bi se mogla peti tudi o naši dunajski „Sloveniji“, našem slovenskem akademiškem društvu. Ko je cvela

„pomlad“, t. j. sredi vinotoka nekako, ko smo imeli še „cele“ žepe in jasne obraze, nas je bilo res lepo gledati — pri seji, zlasti pri „prosti zabavi“. Toda prišla je v žepe neusmiljena „zima“, ki nas „morí“, da je groza, in zdaj pa nas je res, kakor pravi Stritar, „manj od dné do dné“, in „ta je in oni odpál...“

Nekaj se jih je sploh kar docela izneverilo svojemu poklicu. Šli so od nas, bogve kam. Pred par dnevi n. pr. je izginil, ne da bi se poslovil — prav po francosko, kakor oni poljski kralj, ki je pobegnil na Francosko „bei Nacht und Nebel“ — naš Sušec. Bil je strasten jezikoslovec, a revež je stradal, in ker je stradanje hujše od strasti, je vrgel puško v koruzo in — pobegnil. Pravil mi je včasih, da tudi domá žalujejo, ker ni šel v semenišče; mati bajè toči noč in dan solzé za njim. Najbrže mu je tudi to izpodrezalo krila poguma — — —. To so naše uboge, nesrečne razmere! Res, spoštovanja vredna je sicer slovenska kmetiška hiša in tudi slovenska kmetiška mati. Toda predsodkov je polna in — sebičnosti tudi. Sin bo molil zame pa k sebi me bo vzel, če bo „gospod“; kot „škric“ pa ne bo storil ne tega ne onega. Takó mislijo mnoge, le premnoge kmetiške matere, četudi ne povedó. In sin, naj je tudi absolviral gimnazijo — preveč globoko mu tiči v srcu spoštovanje do starišev in sočutje z njihovo žalostjo, pa se odloči za stan, v katerem bo morda nesrečen vse žive dni... In kdo ga bo tolažil? Mati?! Ne verjamem... Duhovniki bi morali v tem oziru poučevati kmetiške stariše in jih že takrat, ko sinčka peljejo prvič v šolo z namenom, da bi bil „gospod“, opozoriti, da nimajo pravice odločevati o prihodnjem stanu svojega otroka. To bi bilo plemenito delo!

Nekaj se čuje, da vstopi Sušec v ljubljansko semenišče; če pride res, ga lepó pozdravi, saj bosta — kolega! Povej mu pa tudi, da smo včeraj zmajevali z glavo, ko smo izvedeli za njegov „odlaz“. No, danes že nihče več ne govori o njem. R. I. P.

A Sušec ni edini. Včeraj se je „poslovil“ od „ožjih“ prijateljev Skrlica, eden naj-

starejših slovenskih dijakov na Dunaju. Blizu dvajset semestrov je prebil daleč proč od svoje „nehvaležne“ domovine. Trudil se je zanjo, „delal“ izpite, a sedaj je šel izpít brez izpitov — pravijo, da k trapistom v Južno Afriko. „Geh' ins Kloster, Ophelia!“ se še vedno sliši. Sicer pa vsak, kamor ga žene — srcé . . .

Takó pada list za listom. Ižanec se je vpisal v jus, a zvita buča je dobil že službico pri ministerstvu kot diurnist, obenem se bo pa pripravljaj za izpite. Nekaj jih je pa tudi odšlo v domovino na božične počitnice. Pravijo, da doli na Kranjskem o božiču še zmerom koljejo, in da koline prav dobro teknejo sestradanemu želodcu. Verjamem! Jaz pa niti toliko nimam, da bi se mogel peljati domov . . . Pomisli, kakšen usodepoln korak sem včeraj storil! Svojo črno obleko, ki sem si jo bil napravil za abiturientsko veselico, sem zavil v papir pa hajdi z njo v zastavnico! Oj, težka pot, oj, bridka pot! . . . — A pripomniti moram, da je bilo to že v mraku, torej nekoliko lažje. In v zastavnici — sami krivi nosovi! In eden izmed njih je pogledal moj sveženj ter me zaničljivo vprašal, kaj je notri? In ko odgovorim, da črna salonska obleka (na „salonska“ sem dél poudarek, ker se mi je zdelo važno!), mi je odvrnil, da obleke ne sprejemajo, vendar pa mi iz usmiljenja, če hočem, dá 2 gld. reci dva goldinarja. Bože! in mene je stala v beli Ljubljani nad trideset!! Tako pada vse . . . tudi cene . . . In vzel sem tista dva goldinarčka, in sedaj jemo in pijemo „po slamici“ . . . In Božič se bliža . . . Oh, to bodo divni prazniki!

A vendar ne obupam še! Baš sedaj, ko vidim, kakó odpadajo drugi, hočem vztrajati . . . Enkrat se mora zjasniti! Sicer pa pravi pregovor, da Bog Kranjca ne zapusti. Sedaj se bo morala njega resničnost pokazati tudi na meni. —

Pri vsem tem pa brez zamere, prijatelj, s Teboj vendarle ne menjam. Ti se sicer izprehajaš v svojih mislih po nebesih, a mi tukaj padamo, padamo čimdalje globlje takó, da že čutim vročino pekla pod nogami, in prepad med vami in nami je velikanski . . . Ti z višave

zreš doli na nas in se zgražajš nad nami — brezbožci. Le zgražaj se, slobodno Ti! A nekaj naj Ti pošepnem na uho: Daleč doli smo mi, kakor Ti sodiš, a Tvoja glava je pa od tistega časa, kar se nisva več videla, zasukana — vsaj za 90°! Vidiš, prijatelj, napol so Ti jo že zaobrnil, kmalu Ti jo bodo še za toliko, in potem boš gledal vse drugače in vse drugam, kakor mi . . . Mi siromaki imamo namreč vsaj to sladko zavest, da naša glava stoji še takó, kakor nam je stala precej od rojstva in dalje na gimnaziji, in svet gledamo takó naravnost, kakor se mora! In pri tem vidimo vedno jasneje in jasneje: vse se je razvilo v milijonih in milijonih letih iz ene same parcelice, naj se je ta vzela, kjer se je hotela, kaj to nas briga! In zadnja postaja tega razvoja smo mi, v sladki zavesti, da imamo svobodno misel in da se nam ni bati nobenih muk po smrti . . . Dà, dà, le zgražaj se, zgražaj! Pa pridi pogledat enkrat na Dunaj v anatomiški inštitut v „Seciersaal“, kjer ležé mrtva trupla, cele vrste, in navdušeni sinovi Eskulapovi jih mrcvarijo in preiskujejo, a duše — duše ni našel še nobeden. Prijatelj Tomaž si je kupil nalašč jako fin nož, da bi jo morda zasledil v kakšnem kotičku; a ni je, nikjer je ni, ne v možganih, ne v srcu, ne v trebuhu!

Mi „padamo“ . . . A pri tem je naš duh veder in čil. Glave nosimo pokoncu in merimo daljavo zvezd. Krasno smo se imeli n. pr. zadnjo soboto zvečer. Bila je najprej društvena seja „Slovenije“. Po seji — prosta zabava. In prisedle so k našim mizam „stare hiše“. In najstarejša „stara hiša“ slovenska, Filip Grb, je prezidiral. Pijačo so plačale tisti večer same „stare hiše“. To so najblažji ljudje na svetu. — Pili smo ga po „križevačkih štatutih“. Pevci so peli, ali kaj — vsi smo peli . . . Ivan Ivančič pa nam je zbijal take, da smo se morali krohotati. Izračunal nam je čisto po formuli $s = ct$ (saj se je še spominjaš), kako daleč pod nami je pekel . . . Nato je dobil poziv moj prijatelj jurist Drzen, da naj govori o židih. Fant je špecialist v tej stroki. Oponašal jih je (in

vedi, da je sam kakor pravi Terzit!) takó, da smo bili naravnost — „ginjeni.“ Bila je nevarnost, da ne bi ta ali oni počil od smeha. Zato mu je predsednik vzel besedo. — Nato smo zopet pili in peli. Končno dá stoloravnatelj meni besedo, da govorim „contra“ Drznu. Kakó naj govorim „contra“, ko mi je govoril iz srca? A ukaz veli, in govoriti moram. In začel sem: Da gospod predgovornik dela židom velikansko krivico, da je nedosleden, da sploh ne zna misliti. Kajti o tem smo vsi prepričani — sem rekel — da pekla ni, nebes ni, itd. — Če pa vsega tega ni, tudi ni plačila ali kazni po smrti, in zato ima čisto prav vsak, kdor svojega soseda odira, odira do kosti in mozga. Čisto prav imá, in če nazadnje svoji žrtvi odseka še glavo ali če ji vzame kri do zadnje kaplje, prav imá... Kdor tako dela, gospôda moja, je vreden le hvale in slave, ne pa oponašanja! — In g. stoloravnatelj me je pohvalil, da sem „častno“ rešil svojo „zadačo“.

Prišli smo do zadnjega „križevačkega statuta“. Ko je bil izpolnjen tudi ta, smo se vzdignili iz gostilne (I. Schottengasse) in prišli vun na ulico. Bilo je že blizu polnoči. In šli smo gori v VIII. okraj proti

domu. Nekaj časa nas je hodilo več skupaj; a čudne veše so se jele prikazovati po ulicah... In iz kavaren so odmevale razne muzike... In junaki so začeli sramotno padati; preveč je bilo opojne pijače: „ta je in oni odpàl“...

Oj samopašni ti črv, ti jim razjedaš osrčje,
ti sovražnik si naš, ti domovini si kvar!

Nazadnje sva z Zoranom ostala sama sredi grozno-pretečih temnih hiš. Pridni okoličani pa so že jeli voziti v mesto svoje pridelke...

„Prijetelj“, vprašam jaz, ko sva nekaj časa nemo molčala, „ali niso starega Rima končale v enem oziru tudi nočne orgije?“

„Ivan“, odgovori mi Zorán, „če pojde takó naprej, nima naš narod nobene bodočnosti; zato ostanem pri tem: vseučiliščnike moramo reformirati... Proč z Venero — namesto nje pa vladaj žarnooka Atena!“

Kupila sva si — bilo je ob dveh zjutraj — vsak dvojico „heisse“ od moža, ki jih je kuhal v kotličku na oglu Alzerice, ter se razšla... A Ti se zgražaj in odpuščaj! Pa vesele praznike!!

Tvoj

Ivan.

Ob dragem grobu.

† Josipini.

Bol mehka iz srcá
v solzé se mi izliva —:
saj, kjer ljubezen biva,
tam solza je domá...

Počivaj mi sladkó!
Ljubezen Tvojo vérno,
trpljenje neizmerno
naj plača Ti nebó!

Naj vrne Ti Gospod
vso srečo pokopano,
mladost — v gomilo djano,
naj vrne Ti Gospod!

O daj Ti Bog mirú,
ki ni srcé ga našlo,
dokler ni h grobu zašlo
do — večnega mirú...

*

Odšla si v tisti kraj,
kjer večna pomlad vlada,
kjer cvete sreča mlada,
kjer sije lepši maj!

Vprašujem ob nočeh
te zvezdice prižgane,
mordà so jim poznane
te steze na grobéh?

Kam neki vôdijo?
Mar v tiste dáljne kraje,
kjer blizu lesketáje
te zvezde hôdijo?

*

In môrda — neko noč
ugasne zvezd katera...
In moja sladka vera
izgine tudi — v noč?!

Ne daj, o Bog, ne daj,
da tavalala bi v temi
pred smrtnimi objemi...
Ne daj, o Bog, ne daj!

Ljudmila.

Konture.

Spisal *F. S. Pavlétov.*

1.

»Ali greš z menoj?«

V soboto zvečer je bilo — na poti, ki je vodila iz mesta.

Mnogo, mnogo ljudi se je izprehajalo po izhojeni aleji. Gospe v dragocenih oblekah. Svilene, belozelene ali belomodre obleke, našopirjeni modni klobuki kričečih barv, množina ponarejenih francoskih cvetok, nojevih peres, zarjavelordeči modni jopiči, kakor mlečna kava, svitlorjava svila, škotski trakovi in težak vzduh po kolinski vodi, po sestavljenih parfutih...

Nekoliko v stran, prav blizu gozda, je sedela mlada, a siromašna, v živordečo obleko napravljena žena. Med suhljatimi prsti je držala znano živordečo cvetko: gorečo ljubezen... Na njenih pepelnatih, bujnih laseh, ki so se spuščali po hrbtu, je ležal iz divje vrtnice spleten, bodeč venec. In iz oči je gledala mrzlica. Ženin obraz je bil blede, voščen...

A vendar: bila je lepa. Bila je, kakor pomladni slavospev matere zemlje svojemu Stvarniku. Bila je, kakor jutranja rosna kapljica na travnati bilki. Bila je, kakor solza na mladenkinem licu.

Gospe in gospodje — množice — so hiteli mimo in je niso videli. Govorili so prazne, vsakdanje besede, brez pravega smisla, kar tjavendan.

Tedaj pa je prišel mimo delavec.

Mlad je bil, a truden, izmučen.

Ko je zagledal ob poti mlado ženo, se je ustavil. Oči so mu zažarele, in sočutje mu je igralo na izmučenem licu.

„Kdo si, revna žena?“

„Ljubezen sem.“

„Ljubezen?“

„Da, ljubezen do bližnjega.“

In mladi delavec jo je iznova pogledal. Njeno lice je gorelo, kakor ona cvetka v roki. Njeni pepelnati lasje so se svetili

kakor solnčnica v ranem jutru, ko jo poljubljajo iskri solnčni žarki. Njene oči so bile modre in globoke, kakor azurno nebo, polno usmiljenja. In v njih je počivala potrpežljivost, vdanost...

Mladi trpin jo je gledal dolgo, dolgo...

In zopet mu je legla otožnost na obraz, in zopet so bile njegove oči trudne, mrtve...

„Vsi ti so šli mimo tebe in te niso videli?“ je vprašal po dolgem molku.

„Vsi...“ Otožno trepetajoče se je utrgal vzdih iz prsi.

„Vsi...“ — — — — —

Delavec je gledal za suhimi dušami in trdimi srci šetalcev, ki so prihajali mimo in zopet odhajali. Nato pa je vprašalo njegovo usmiljenje:

„Ali greš z menoj?“

„Grem!“ — Njena radost, veselje in sreča so klicali vdani: „Grem!“ ...

In šla sta proti predmestju. Delavec naprej in Ljubezen za njim. Njuni koraki so bili trdni, zavedni. Nakoncu ulice je stala naslonjena ob visoki steber za električne obločnice deklica in prodajala cvetke. Na ponošeni obleki in suhljatem obrazku je bilo pisano, da sta lakota in revščina njeni sestri.

S tresočim glaskom je ponujala mimo-idočim šopke... a nihče se ni zmenil zanjo. Niso je videli... niso je hoteli videti.

Mladi delavec je pristopil bliže.

„Si-li že kaj prodala?“

„Samo en šopek...“

Delavec je segel v žep, vzel trudno prislužen denar iz novčarke in ga stisnil deklici v roko.

„Spravi in nesi materi!“

Deklici so se zaiskrile solzice na licih in kanile na cvetice... Bile so biseri, ki so okrasili nežne cvetke.

Delavčevi spremljevalki pa je zažarelo obličje in radosten smehljaj ji je razjasnil vednomlado lice...

2.

Pripovedka o mladenki z belo lilijo.

V najrevnejšem predmestju velikega mesta je stanovala v majhni sobici mladenka. Bila je vitkovzrasla kakor jelka v gozdu. Imela je dolge, rumene lase, ki so se spuščali po njenem hrbtu kakor težka kineška svila. Iz modrih oči je sijala njena čista duša in neko daljno hrepenenje je zrlo iz njih.

A vsa lepota, ki je sijala na njenem obrazu, vsa ta lepota je prihajala od bele lilije, ki jo je imela pri sebi. Ta bela lilija ji je bila vse. Njena radost, njena sreča, njen biser je bila ta lilija...

Vsa njena ljubezen je počivala na njej — Neke nedelje je bilo, ko je šla mladenka po ulici proti katedrali. A ni šla sama — bela lilija je bila ž njo. Ljudje, ki so jo srečavali na potu, so jo s čudom opazovali. Ozirali so se za njo še dolgo potem, ko jim je že izginila izpred oči. Drugi pa so hiteli urnih korakov za njo.

Ona pa se ni zmenila zanje. Oči je upirala v tla in stiskala na prsih belo lilijo...

Ljudje so postajali drzni. Obrazi so jim žareli, in njihove oči so željno zrle lilijo, kakor bi jo hoteli mladenki iztrgati iz rok...

Nji pa je postajalo vroče. Ti pogledi so jo mamili, mešali. A vendar je nadaljevala svojo pot proti cerkvi. Tu je hotela položiti belo lilijo na oltar...

Megla se je vlačila nad strehami, po ulicah. Skoraj tema je nastala in zagrnila zemljo. Le tam daleč v ozadju je prihajal svetel žarek, ki je z vso silo prodril to meglo.

Mladenka je hitela proti cerkvi. Za njo so bili še vedno oni podivjani obrazi. Njihova prošnja: „Daj mi lilijo!“ je postajala drzna, grozeča zahteva: „Daj sem belo lilijo!“

Ona pa jo je stiskala na srce in zakrivala z rokama. Še nekoliko korakov, pa bo na varnem...

Zasledovavci pa so spoznali njeno namero, in še večja divjost jim je razžarila obraze.

„Ne sme v cerkev! Zabranite ji vhod!“

In nekaj jih je hitelo naprej, da bi ji zabranili vstop. Vroče jim je bilo. Pot jim je

lil raz živalske obraze. Njihove oči so švigale plamene, in pene so jim stale na ustnah.

Mladenki je skoraj upadel pogum. Že je razprostrla roki, da bi jim dala svoj najdražji, svoj najljubši zaklad. In pri tem je trepetala na vsem telesu. Njeni rumeni, iskreči se lasje so se na čelu sprijemali, in drobne kapljice so plavale po njem.

Tedaj pa se je iznova predramila.

„Vztrajaj še nekoliko časkov!“ jo je opominjala njena duša. „Hiti!“ jo je podžigal njen pogum. — In vztrajala je. Hitela je...

Vrata katedrale so se ječé zaprla za njo, in zasledovavci so zbežali...

Tam pri stranskem oltarju je trepetala večna lučka. Nežno, živahno... Tjakaj jo je vleklo njeno hrepenenje...

Izmučena, trudna je bila. Komaj se je premikala. Trudna je bila, trudna do smrti. Šele sedaj, ko je bila prebila vse težave, šele sedaj je čutila, kako je slaba, kako jo je prevzel strah, da bi izgubila lilijo...

Vendar njena duša je bila čila, vesela, srečna: bela lilija je še cela, nepokvarjena... In sedaj se ji je zdela nje belina še bolj bela kakor prej, in njena svežost je bila sedaj še bolj vidna kakor v začetku.

Prispela je do oltarja.

Pristopila je bliže, pokleknila in položila belo lilijo na Gospodovo mizo... In molila je, molila... — Tišina je bila v katedrali. Poltema, mrak se je širil...

Le žarki lučke so padali na njene rumene lase, in zdelo se je, kakor bi ti žarki spleтали gloriolo okoli njenih las...

3.

Po štirih letih.

Lahen vetrič je zavel po mirnem, snivačočem pokopališču.

Vznemirile so se vitkostase tuje, zmajala so se sušičava, podolgovata palmova peresa, katerim je nedostajalo balzamičnega, južnega podnebja; stresel se je temnolisti bršljan in se še tesneje pritisnil k sivkastemu zidu.

Nežni, mehki žarki zahajajočega solnca so se zigravali in odbijali na pozlačenih

črkah nagrobnih spomenikov in obsevali množico lesenih in železnih križev, ki so raztezali dolge, zleknjene sence po grobiščih.

Žalostno, v dušo segajoče so peli zvonovi... Po poti sredi pokopališča se je bližala množica gosposko-oblečenih ljudi za dragoceno krsto. Lahno so plapolali črni trakovi cvetličnih vencev, ki so se vrstili pred pogrebci.

Takoj za krsto je stopala mlada, črno-oblečena gospa. Z roko je tiščala ruto na oči, ihtela je in truplo se je bolešno stresalo. Videlo se je, kakor bi se z vso duševno močjo upirala joku, ki je silil na dan. Rahlo se je bila oprla na ramo sivolasega očeta, ki je imel tudi objokane oči. Ko so naposled spustili krsto v družinsko rako, tedaj se je tesneje naslonila na očetovo ramo in glasneje zaihtela...

Iznova je potegnil vetrič in se zaigral z drobnimi, dolgimi žalujkinimi vejicami, ki so se vznemirjale, kakor strune na harfi, ko se jih je doteknila vešča roka.

Zvonovi pa so peli in peli...

* * *

Ni ga mogla pozabiti — svojega soproga.

Ni še minulo leto, in že je blestel na belem marmorju napis: „Večno nepozabljenemu soprogu.“ Nad napisom je klečal poleg križa bronast angel tako, da se je z eno roko oprijemal križa, v drugi pa je držal zlomljeno cvetko. Upognjeno koleno mu je molelo malce čez podlago.

Spomeniki in kipi so tvorili po grobiščih motne obrise.

Mirno, tiho so spavali pod njimi dragi rajniki, usejano seme... pšenična zrna...

* * *

Izprva je prihajala na grob redno vsak teden.

A vedno redkejši so bili njeni pohodi.

Naposled so popolnoma prenehali.

Mlada je bila. Njeno srce je iznova iskalo življenja, opore. Vedno bolj in bolj je pozabljala druzega rajnika in pozabljala obljube, ki mu jo je bila dala: da bo na večno samo

— njegova... Hrupno življenje jo je objelo v svojem mamečem krilu.

Za nekaj dni se je imela — zaročiti z drugim...

Trava in plevel sta se naselila med nagrobne cvetke... Le sapice in solčni žarki so božali in gladili zapuščeni grob...

* * *

Danes, po štirih letih je zopet prišla. Morala je priti. Srcé ni hotelo drugače...

Z nekim veseljem, z zanosom je pogledala spomenik. Nato je stopila bliže ter — obleдела.

Na spomeniku se je bila sčasom naredila dolga, črnorjava progga. Bodisi od dežja, bodisi od slabega vremena. Od kolenca angelovega se je vlekla progga ravno čez napis. In mesto: „večno nepozabljenemu soprogu“ se je bralo samo: „večno — pozabljenemu soprogu.“ Rjã je bila pokrila oni važni črki: „ne“...

Brala je in brala... Izpreletelo jo je po vsem telesu. Mrtve črke so glasna priča njene obljube. Kako je mogla pozabiti njega, ki jo je tako cenil, ljubil, spoštoval?

Boji so divjali v njenem srcu. Življenje, svet — in njena obljuba. A vedno močnejše, vedno določnejše je vstajala v njej ljubezen do rajnika in potisnila vse ostalo v ozadje. Njemu je dolžna zvestobo: za večno, kakor je obljubila. Da, držati jo hoče — zmirom, vedno... Dvomi so izginjali iz njenega srca — —

Povesila je glavo in zardela... Nato pa je pokleknila k grobu, in solze so tekle in se izgubljale v gostem mahu...

A v njenem srcu je bilo jasno, čisto...

Z neodoljivo silo je oživila v nji obljuba: „Na večno samo njegova!“ — — — —

Lahno so vztrepetavale drobne žalujkine vejice v večernem mraku. Njihovo šuštenje se je strinjalo z bršljanovim šepetanjem ter se izgubljalo po mirnih, tihih grobeh.

Vedno tišje, vedno nežnejše je bilo to šepetanje. Počasi je prehajalo v lahen trepet...

Tišina... Tuintam nemir, in zopet tišina...

(Dalje.)

Nova Štifta pri Ribnici.

Spisal dr. Jožef Lesar.

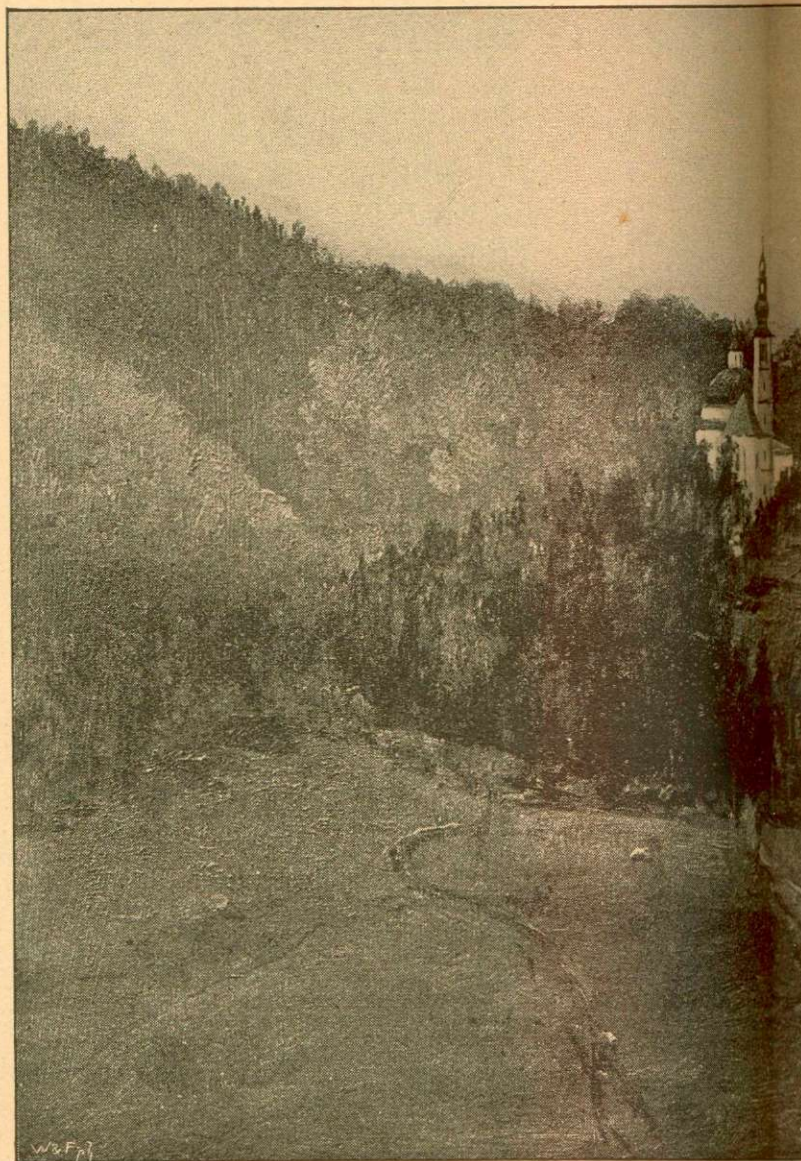
Prav danes, ko se le-tá številka „Dom in Sveta“ dostavlja cenjenim naročnikom širom slovenske domovine, hiti mnogo pobožnih Slovencev na božjo pot k Mariji Vnebovzeti pri Novi Štifti blizu Ribnice na Kranjskem. Kvatrno nedeljo, praznik presvete Trojice, je namreč tam velik romarski shod. Na božjo pot pride takrat zlasti mnogo Kočevarjev in Bajtarjev (od Drage, Trave, Čubra in Osilnice).

Romar, ki nameravaš od ljubljanske strani iti na božjo pot k Novi Štifti, se pelji po kočevski progi dolenske železnice do postaje Rtnek (Ortenek). Takoj v Rtneku te bode zanimal Koslerjev gradič v Peklu in na bregu nad njim l. 1899. ustanovljena nova fara Velike Poljane z novo cerkvijo sv. Jožefa, ki jo bo 23. junija letos posvetil presv. gosp. knez in škof ljubljanski. Navduši se, romar, že tu verske gorečnosti, ki je vrle Poljance gnala do požrtvovalne darežljivosti, s katero so si pridobili samostojno šolsko in župnijsko občino.

Ko si se poslovil v Peklu, jo kreni proti jugu po cesti, ki jo je l. 1839. speljal ob Tržišici po „Zudi“ (menda z — vod) tedanji ribniški okrajni komisar Mihael Ambrož, pozneje ljubljanski župan, deželni poslanec in odbornik († 25. aprila 1864). Spomenik ob cesti nad Fužinarjem mu je dajal — dokler je stal — zaslužen ribniško zahvalo. Od Fužinarja, kjer se ti odpre razgled po ribniški dolini in zlasti po gorah, ki jo obdajata ob desni in levi, namreč Velika in Mala gora, jo kreneš skozi vas Žlebič do „Rôk“, kjer ti dve leseni roki kažeta razpotje. Cesta, ki vodi naravnost proti jugu, te pripelje v slabi uri v ribniški Trg. Cesta, ki se odcepi pri „Rokah“ na desno, pa pelje po slatniških in suških Trznih proti Sódražici. Pri „Rôkah“ že tudi opaziš na desno prelepo cerkev z visokim stolpom, ki se mogočno dviga proti nebu. V pol ure dospeš

od tu skozi lepo vas Sušje na kraj svojega romanja.

Nova Štifta je skoraj sredi med Ribnico in Sódražico na nizkem okroglem hribcu

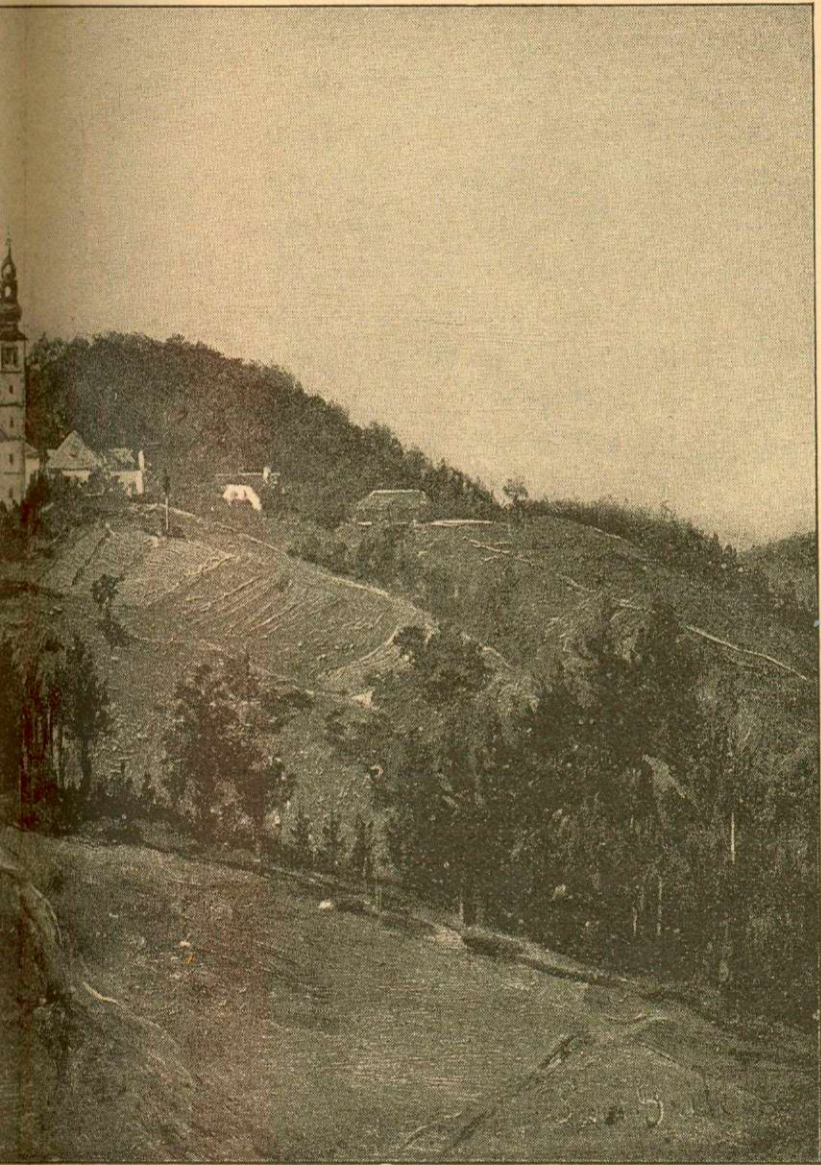

Nova Štifta I

tik Velike gore. Na hribu samotno stoji, obrnjena s svetiščem proti vzhodu (orientirana), romarska cerkev Matere božje Vnebovzete s kapelico sv. Jožefa in s prostornim poslopjem za stanovanje ondašnjega duhovna. Imenovana poslopja in še ena kmetija, to je vse, kar stoji na hribu, od koder je najlepši razgled po vsi ribniški dolini in po velikem delu Kočevskega.

Po ustnem poročilu, ki živi med ljudstvom, se je ta cerkev začela zidati po prikazni, v kateri je sama Marija svojo željo razodela pobožnemu kmetu Matiju Frlanu iz Sušja.

Začetek, dovršitev in blagoslovljenje cerkve pri Novi Štifti pripoveduje dr. J. L. Schönleben v latinskem izvirniku, ki se hrani v pozlačenem jabolku nad kupolo, — tako-le: ¹⁾

a pri Ribnici.

L. 1641. po Kristusovem včlovečenju, ko je bil Urban VIII. naslednik sv. Petra v Rimu, Ferdinand III. cesar avstrijski in vojvoda kranjski, knez Janez Anton Krumlovy in knez Egenberški itd. viši poglavar kranjski, in Volbenk Engelbert Turjaški

¹⁾ Prim. Anton Lésar, Ribniška dolina, v Jahresbericht der kais. königl. Ober-Realschule in Laibach za l. 1864., str. 10 s.

in Kočevski poglavarjev namestnik, ko je grad in graščino (ribniško) po dedščini v lasti imel Janez Jakob K i z e l (Kisel), je v nedeljo po godu sv. Martina škofa in spoznovavca vložil temeljni kamen tej cerkvi pod varstvom brezmadežne in vselej Device, božje porodnice Marije Vnebovzete gospod Frančišek Maksimilian Valant (Walland), tedanji župnik ribniški in veliki diakon dolenski.

Leto potem (1642) je gosp. Juri Andrej pl. Trilek (Trillekh) kupil grad in graščino ribniško in kmalu potem začel dalje zidati cerkev z milimi darovi. Po njegovi smrti l. 1667. je zidanje nadaljeval njegov brat Janez Miroslav baron Trilek in jo toliko dovršil do l. 1671., da je kupolo pokril, nad njo postavil jabolko, nad jabolko pa znamenje Marijinega imena v podobi zvezde.

V to jabolko sem jaz Jan. Lud. Schönleben, sv. bogoslovja doktor, protonotar apostolski, župnik ribniški in veliki diakon dolenski, vložil več svetinj, katerih imena so se poizgubila, dalje lesen križ španski (caravascensem), blagoslovivši ga, in to pismo, potomcem v spomin. Vpričo so bili: gospa Ana Katarina vdova Trilekova, rojena Kobenceljnova; moji kapelani in pomočniki mašniki: Luka Curman, moj vikar Elija Lušnak, Jakob Pavlin, Matija Sušarek; in gosp. Vincencij Šoman, predstojnik (praefectus) ribniškega gradu in njegov sin Volbenk in premnogo drugih ljudi obojega spola.

V imenu † Očeta in † Sina in svetega † Duha. Amen.

To spričujem jaz, ki sem to pismo lastno-ročno pisal ter mu pritisnil svoj pečat.

V Ribnici 17. februarja 1671.

(Kraj pečata.)

Jan. Lud. Schönleben,
veliki diakon itd., kakor zgoraj.

Na dan sv. Lavrencija l. 1743. je cerkev in njenih pet oltarjev s pooblastilom oglejskega patriarha posvetil tržaški škof Leopold grof Pettazzi, ki je ondi tudi 1018 oseb birmal.

Kakor vsa ribniška dolina je tudi Nova Štifta spadala v ribniško župnijo; odkar je pa ustanovljena sodraška fara (l. 1753.), je le-tej pridružena.

Cerkev je okrogla; podlaga stavbi je osmerovogelnik. Rotundo pokriva 26 m visoka kupola z laterno s štirimi okni. V cerkvi je sedem oltarjev, med njimi pet umetno izrezljanih. Tudi pridižnica je taka. Kora ima dva, enega (prednjega) med svetiščem in kupolo, drugega (zadnjega), pozneje prizidanega, slonečega spredaj na dveh stebrih, pri vhodnih vratih. Zunaj okoli cerkve je pokrito in obokano hodišče. Na severni strani je svetišču prizidan mogočen in visok zvonik, ki nosi tri prijetno ubrane zvonove.

L. 1780. so cerkvi na severni strani med levimi in stranskimi vrati in zvonikom prizidali sv. stopnjice¹⁾, vrh katerih je majhen oltarček. Ozidje sv. stopnjic je na presno slikano in ob straneh obloženo z lepo pisanim mramorjem.

Blizu cerkve na vzhodno stran stoji lepa s kupolico pokrita kapelica sv. Jožefa.

Pred cerkvijo na zahodni in pred prostornim župniščem na južni strani rastejo štiri stare, zelo debele, visoke in košate lipe. Med vejami ene teh lip je postavil ljudomili sedanji g. beneficiat leseno hišico kjer dobi pri podolgati mizi prostora do dvanajst oseb.

Nova Štifta je imela svojega, toda nesamostojnega, duhovna; le od l. 1812. pa do l. 1833. ne. Ali kmalu so se pokazali žalostni nasledki. Romarji so izostajali, cerkev je začela razpadati, ker se zanjo nihče ni brigal, sv. stopnjice so brezbožneži oskrunjali, in kapelica sv. Jožefa je izgubila streho in vrata.

Da se prelepa cerkev obvaruje popolnega razpada, sta skrbela dva blaga, za vso ribniško dolino prerano umrla gospoda, in sicer

¹⁾ Razen pri Novi Štifti imamo na Kranjskem še dve taki svetišči, namreč pri Sv. Joštu blizu Kranja in na Žalostni gori pri Mokronogu. Prim. Anton Žlogar, Trojna božja pot s svetimi stopnjicami, v „Danici“ l. 1881.

ribniški župnik in dekan Valentin Prešeren, pa ribniški graščak Jožef Rudež. Prepričana, da se cerkev ne more ohraniti brez lastnega duhovna, sta pri knezoškofu Antonu Alojziju Wolfu b. sp. toplo podpirala zadevno prošnjo vasi, nasejanih skoraj v polkrogu okoli hribca. Graščak Jožef Rudež je obenem prepustil pol zemlje okoli cerkve duhovniku v užitek, in njegovi sinovi, Frančišek, Karel in dr. Dorko Rudež ter hči Marija, omožena Kosler, so 13. maja l. 1874. s posebno darilno pogodbo dotično zemljo za vselej prepustili nadarbini. Vasi pa so se že 29. sušca l. 1836. zavezale dajati nekoliko bire, in kar je še nedostajalo, pa cerkev iz svojih dohodkov. In tako je prelepa romarska cerkev po 21. letih zopet dobila oskrbnika. Prvi je bil g. Lovro Štupica, drugi Alojzij Pibernik, tretji Frančišek Močnik in četrti Juri Janež. Vsi so prav po očetovsko skrbeli, da se je škoda popravila, ki je bila neizogibna, ker je bila cerkev zapuščena toliko let. Tudi romanje, ki je bilo skoro popolnoma potihnilo, je odsihmal bolj oživelo.

Po gosp. Janeževi smrti (21. junija l. 1874) se je pri Novi Štifti naselil upokojeni duhovnik, daleč naokrog znani gospod Karel Klinar, ki tam sedaj že sedemindvajseto leto opravlja vse posle duhovnega pastirja.

Večji romarski shodi pri Novi Štifti so: Velikonočni ali prazniški ponedeljek, Praznik sv. Trojice, o Marijinem Vnebovzetju ali Velikem Šmarnu, ko priroma zlasti mnogo Krajincanov, Dobropoljcev in Laščanov.

Ko si, romar, opravil pobožnost pri Novi Štifti, jo mahni še v Ribnico. Hodi po isti poti, po kateri si došel k Novi Štifti, do „Rok“ in odtod naravnost proti jugu v Ribnico. Ali pa pojdi po nekoliko slabejši občinski poti mimo Kota, Jurjevice, Sajeveca, pod sv. Frančiškom in v eni uri si v Trgu. Tu si oglej lepo farno cerkev sv. Štefana P. M., graščino Rudeževo, stopi na graščinski vrt in potem na kolodvor in v dveh urah si zopet v Ljubljani.

Drobnogled in drobni svet.

Spisal kanonik *Ivan Sušnik*.

(Dalje.)

Pomožni aparati.

Pri drobnogledu se uporablja tudi mnogo pomožnih orodij, in sicer deloma pri prirejanju predmetov za drobnogled, deloma pri raziskavanju samem. Ako hočemo zelo majhne predmete primerno prirediti in položiti pod sestavljeni drobnogled, potrebujemo pri tem pomoči enostavnega drobnogleda ali lupe. Sicer je bolj ali manj dobra za to pomoč vsaka vzbokla leča, vendar narejajo izdelovalci drobnogledov v to svrhu posebne, iz dveh ali več leč sestavljene dublete ali triplete, katerih smo že nekoliko omenili pri enostavnem drobnogledu. Posebno močnih povečav nam tu ni potreba; navadno zadoščuje 10 — 20 kratna povečava; pač pa je želeli svetle slike in precej velikega ter ravnega obzorja. — Ker pa rabimo pri raztelevanju raznih majhnih predmetov obe roki, moramo lupo pritrditi na primerno stojalo, da moremo gledati skozi njo in predmet poljubno prirediti. Mehaniki so izdelali v ta namen razna primerna stojala, pridejali k lupi predmetno mizico z zrcalom in poskrbeli tudi za to, da se lupa ob mizici premika. Tak enostaven drobnogled nam kaže slika 19.

Na predmetno mizico G se polaga predmetna ploščica, katero od spodaj razsvetljuje zrcalo. Nad mizico je lupa L tako pritrdjena, da se s pomočjo kolesec $f f'$ lahko poljubno mizici približa ali pa od nje oddalji. Na eni strani mizice vidimo pritrdjeno naslanjalo H , na katero se pri raztelevanju majhnih predmetov naslanja roka, da popolnoma mirno dela na ploščici. Na drugi strani mizice je enako naslanjalo, katero je pa v naši sliki odstranjeno. Razen tega vidimo v sliki tudi Abbe-jevo pripravo za risanje, o kateri bomo še pozneje nekoliko izpregovorili. Poleg takih stojal izdelujejo mehaniki tudi še dru-

gačna, bolj preprosta, ki raznim zahtevam kolikortoliko ustrezajo.

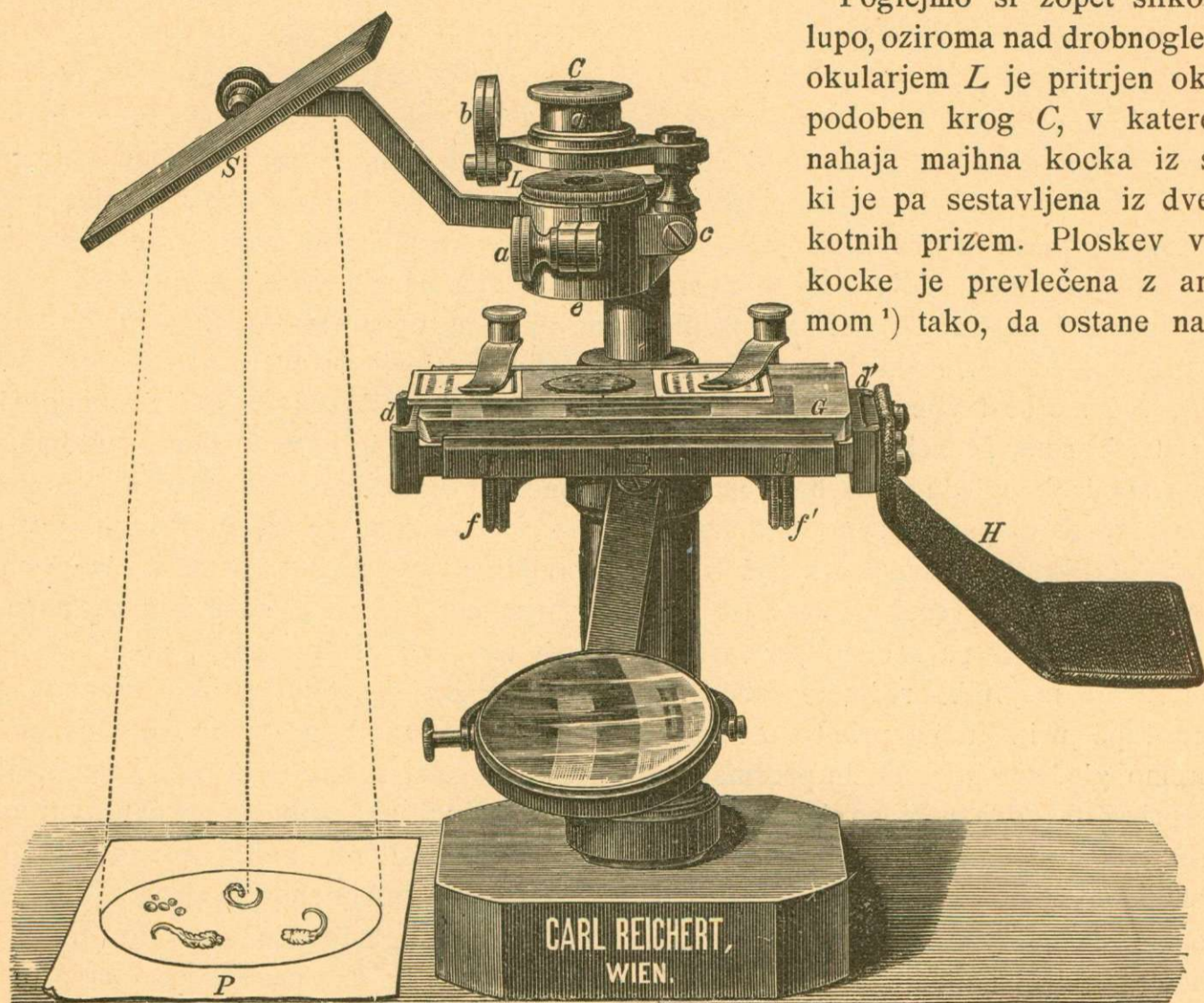
Pri tej priliki bi utegnil kdo vprašati: čemu pa za raztelevanje še posebno stojalo; saj mi lahko služi pri tem baš tako dobro, če ne še bolje, navadni sestavljeni drobnogled, zlasti ako uporabim najmanjše povečave? To je sicer res; vendar pa ne smemo pozabiti, da nam kaže sestavljeni drobnogled narobe obrnjene slike. Kar vidimo na sliki na desni strani, to je na predmetu v istini na levi strani, in ako hočemo n. pr. s tanko iglo kako stvar pod drobnogledom premakniti in iglo približamo predmetu z desne, jo ugledamo pod drobnogledom na levi, in čestokrat se, zlasti početniku v pripravljanju predmetov, primeri, da premika stvarco pod drobnogledom baš na napačno stran ter tako ves predmet pokvari. Sicer je resnično, da se roka in oko sčasoma pravemu privadita. Vendar je vedno nasprotno gibanje vselej nekako okorno. Zategadelj so izkušali tudi za drobnogled napraviti okularje, ki bi slično, kakor pri daljnogledu, kazali slike pokončno-obrnjene. Terestrični okular daljnogledov je pa v to svrhu nekoliko predolg in opazovavec ima pri delu roke malo predaleč od očesa. Razni optiki so si pomagali na ta način, da so vstavili v okular prizmo iz stekla, katera je sliko popolnoma zaobrnila in jo v pravi legi pokazala očesu. Tak okular s prizmo je mnogo boljši nego navedeni terestrični, ima pa drugo hibo, da namreč obzorje nekoliko zmanjšuje.

Za opazovavca je koristno, dostikrat potrebno, da to, kar v drobnogledu vidi, tudi lahko nariše. Ker kaže drobnogled, zlasti pri močnih povečavah, sliko skoraj v matematični ploskvi, nam predočuje samo one predmete, ki se nahajajo v eni in isti razdalji od očesa. Zato je treba cev z optičnim

aparatom višje in nižje premikati, da dobimo pravo telesno podobo predmetovo. Dober risar bode sicer lahko narisal predmet, ako s prosto roko slika, kar vidi v drobnogledu. A žalibog, da niso vsi raziskovavci narave obenem tudi izvežbani risarji! Nasvetovalo se je, naj opazovavec z enim očesom gleda v drobnogled, z drugim pa na papir na mizi in izkuša tako oba vtisa združiti v eno sliko.

ploskvo na mizi obenem s sliko v drobnogledu. Isto dosežemo tudi s primerno urejenimi zrcalci. Takih priprav so optiki prav veliko iznašli; vse služijo bolj ali manj popolno istemu, napomnjenemu namenu. Preobširno bi bilo popisovati vse iznajdbe v tej stroki. Slika nam kaže eno izmed najboljših po sestavi prof. Abbèja; pojasnimo si le-to natančneje.

Poglejmo si zopet sliko. Nad lupo, oziroma nad drobnogledovim okularjem *L* je pritrjen okularju podoben krog *C*, v katerem se nahaja majhna kocka iz stekla, ki je pa sestavljena iz dveh trikotnih prizem. Ploskev v sredi kocke je prevlečena z amalgamom¹⁾ tako, da ostane na sredi

Slika 19.

Tako gledanje je pa zelo težavno; marsikomu se sploh ne posreči. Zato so se optiki trudili, da bi sestavili orodje, katero bi sliko v drobnogledu z risalno ploskvo na mizi združilo v eno podobo.

To je bilo mogoče na dvojen način: s pomočjo zrcalc ali s pomočjo prizem. Znano je, da ploskve ob prizmi svetlobne trakove prav tako odbijajo, kakor ogledalo. Ako pritrdimo dvoje trikotnih prizem nad okularjem tako, da se svetlobni trakovi dvakrat lomijo in odbijajo, potem bomo ugledali risalno

ravno nad okularjem majhen predorček, skozi katerega gledamo od vrha naravnost v drobnogled. Kocka je tako vložena, da je zrcalova ploskev za 45° nagnjena, in vzprejema od strani skozi malo luknjico svetlobne trakove, ki se v vodoravni smeri odbijajo od zrcala *S*. Ako gleda opazovavec od vrha v priočnico *C*, vidi razen drobnogledove slike tudi mizno ploskev, oziroma nanjo položeno,

¹⁾ Amalgam je srebrna plast, ki povzroča, da zrcalo popolnejše odbija svetlobo.

svinčnik držečo roko, ter lahko polagoma zariše podobo na papir. Med ogledalom *S* in priočnico *C* je vstavljeno dvoje temnih stekel *b*, da je mogoče tudi razsvetljivo risalne ploskve prilagoditi bolj ali manj razsvetljenemu predmetu v drobnogledu.

Ker je priprava za risanje najboljši pripomoček za to, da določimo povečavo drobnogleda, povejmo na tem mestu, kako določimo ali izračunimo to povečavo.

Ako gledamo z enim očesom v drobnogled, z drugim pa na mizico pri drobnogledu, vidimo oboje, mizno ploskev in pa povečani predmet. Vzemimo v roko merilo (meter) in poizkušajmo izmeriti, koliko centimetrov velika slika se nam kaže. Morda se nam kmalu posreči določiti, da je slika na mizici velika osem centimetrov. Ako meri predmet pod drobnogledom ravno en milimeter, je torej dotična povečava 80 kratna. Ta račun bi bil jako enostaven, ali žal, da pa je negotov. Vsako oko ima namreč to lastnost, da predmete v neki gotovi razdalji najbolj razloči. Kratkovidnež si bode domneval, da vidi predmet prav blizu pred očesom, n. pr. 10 *cm*, dalekovidec pa ga bode iskal v trikrat večji razdalji. Ako bodeta ta dva merila povečavo, vsak za svoje oko, bode poslednji izračunil trikrat večjo kot prvi. Potemtakem je jasno, da se moramo pri merjenju povečave ozirati na razdaljo, v kateri se nam slika kaže. V ta namen so veččaki določili nekako osrednjo razdaljo za normalno človeško oko, namreč 250 *mm*. (Angleži in Amerikanci so vzprejeli deset angl. palcev = 254 *mm*). V tej razdalji od očesa moramo torej predmet meriti, ako hočemo zadeti pravo povečavo pri svojem drobnogledu. Te razdalje ni jemati od vrhnje leče okularjeve, kajti svetlobni trakovi se ne sečejo v leči, temuč na očesni mrenici. Treba je torej upoštevati tudi še razdaljo gorenje leče od očesne mreže. Ta razdalja se določi s pomočjo preprostega računa; vendar pa na povečavo ne bode dosti vplivalo, če cenimo to razdaljo za navadno normalno oko na 24 *mm*. Teh 24 *mm* nam je potem odšteti od 250 *mm*. Zgornja okularjeva leča naj bode od površine mizice od-

daljena za 226 *mm*. To razdaljo priredimo lahko natančno s pomočjo bolj ali manj debelih knjig, katere položimo na desno stran drobnogleda.

Pod drobnogled položimo mikrometer, stekleno ploščico, na kateri je milimeter razdeljen v sto delov. Na okular pritrdimo ravnokar popisano, ali pa kako drugo risalno pripravo. Ako pogledamo skozi okular, vidimo na mizni ploskvi podrobne dele mikrometrove in lahko tudi natanko določimo, kako velika se nam kaže po različnosti povečave desetinka ali stotinka milimetra. Še natančneje določimo povečavo, če vzamemo v roko navadno šestilo in z obema ostema ujamemo določeno število mikrometrovih razdelkov ter to izmerimo z navadnim merilom. Ako se nam kaže n. pr. desetinka milimetra v velikosti 30 *mm*, znaša povečava 300. Z večkratnim ponavljanjem je mogoče povečavo skoraj do skrajnosti natančno določiti.

Za tako določitev pa risalno orodje ni neizogibno potrebno. Doseže se isto, čeprav nekoliko težje, s prostimi očmi. Ako gledamo z enim očesom v drobnogled, z drugim pa na mizno ploskev, bomo tudi predmet v drobnogledu in pa mizno ploskev obenem ugledali. Vzemimo šestilo v roko in poizkusimo zajeti ž njim nekoliko mikrometrovih črtic. Nevajenemu očesu se morda to delo ne bode takoj posrečilo; toda polagoma se oko takemu gledanju privadi in prej ali slej bomo ujeli velikost slike in določili pravo povečavo. Zadoosti natančno najdemo povečavo, ako ponovimo omenjeni poizkus petdo desetkrat zapored in določimo potem iz vrste posameznih skupno srednje število.

Sicer se dá povečava preračunati tudi iz goriščinih razdalj objektiv in obeh okularjevih leč ter iz medsebojne razdalje posameznih leč; toda pri tem opraviu bi bilo treba vse te razdalje natančno določiti in premeriti, kar bi bilo pa povod različnim napakam, vsled katerih bi tudi končni rezultat ne bil zanesljiv. Varnejše je torej povečavo naravnost izmeriti. Ko smo določili povečavo za en okular in en objektiv, potem

pa izračunimo prav lahko povečavo različnih objektivov z istim okularjem. Povečave so v nasprotnem razmerju s številom mikrometrovih črt v obzorju drobnogleda. Ako

znaša premer obzorja pri enem objektu 1 mm pri drugem pa 0,5 mm, je povečava drugega objektiva pri istem okularju za polovico večja. (Dalje.)

Sen.

Na travi poleg reke
utrujen sem zaspal.
Zazibal me je v spanec
ljubo šumeči val.

Priteknil se je skoro
skrivnostno-grozen sen,
da bil sem daleč nekam
od reke preložen

na postelj črnoruh
v preprosto hišo sam ...
Sijala mi je luna
skoz okno v tihi hram.

Bedel sem jadne duše,
kar otlogromek jek
začujem zunaj hiše:
,Končan bo svet na vek!'

Na stolpu bližnje cerkve,
obkoljene z grobmi,
tedaj zapoje navček,
ki mrtvecem zvoni.

Kot zmija me napade
vsiljiva misel ta,
da se je zadnji človek
poslovil od sveta,

Gorjé mu, kdor bi živel
na zemlji sam! — Ah, vem:
ljudje so vse človeku,
a človek nič ljudem — —

da jaz edin ostal sem
od drugih vseh ljudi,
ki nisem še dopolnil
usojenih mi dni.

Zavpijem, kakor ranjen,
iz hiše planem ven:
,Kje ste, ljudje, o, kje ste!?'
Zbeži od mene sen.

Iz trave znojen skočim.
(Spreletal me je mraz.)
O, kaj ljudje so meni,
o, kaj ljudem sem jaz!

Anton Medved.

Na planino!

Na planini, na planini
tiha noč sloni,
na planino, na planino
duša hrepeni.

Tam po mestih, šumnih mestih
laž ima z resnico boj,
na planini, na planini
vlada svet pokoj.

Da v bolesthnih urah duša
bi vzleteti mogla tja —
tam bi morda pozabila,
kar prebila je gorja ...

Ivo Danič.

Lovec Roman.

Gozdna slika. — Spisal I. E. Rubin.

(Dalje.)

5.

Lovec Roman je potem izginil. Naenkrat ga ni bilo nikjer. Govorili so o njem povsod in ugibali, kje bi bil. Nekateri so menili, da se je morda sam — — Groza! A drugi so rekli, da je šel pač v drug kraj iskat izgubljene sreče... Nekaterim je bilo žal za njim, drugim je bilo po volji, da je izginil.

Prišel je nov, mlad logar namesto njega, in nekateri so bili ž njim zadovoljni, drugi zopet ne, kakor je vsakemu bolje kazalo. Ti zadnji so pričakovali, da naenkrat pride odkod Roman. A njega ni bilo.

Mati je žalovala po svojem Romanu. Nikdo se ni menil za njeno žalost, naenkrat se je postarala za celo število let. Postala je suha, grbasta žena. In Vida? ... Vida je trpela, mnogo trpela. To je bilo gorjé prve ljubezni, najhujše gorjé najlepše sreče... Brata so obvezali in je ozdravel v nekaj dneh. A potem so se začeli čudni dnevi v hiši. Starec Vodan je hodil mračan in jezen po hiši, govoril ni z nikomer, sovražno je gledal hčer in se vodil vsled samih skrbi za glavo semtertja. Računov ni mogel spraviti v red, vse mu je šlo narobe. Vido so vsi prezirali. In jokala je nesrečnica, jokala cele dneve in noči, in ni ga bilo, ki bi jo bil vsaj nekoliko potolažil, ki bi imel za njeno gorjé sočutno srce... Čakala je, odkod pride Roman, da jo reši; toda up jo je varal — njega ni bilo. Niti po slovo ni bil prišel — odšel je, bogve kam, in zdaj ga ni od nikoder... In kaj vse govore ljudje o njem! Kako jo je neusmiljeno pozabil, zapustil... Prevarjena? Ne, ne!...

In vila je roke in klicala njegovo ime in tiho žalovala in venela, kot vene cvetlica, kadar razgrne jesen svoje megle po travnikih. Noč in dan je mislila nanj... Njeno

gorjé je bilo veliko... Prijatelja v svoji nesreči ni imela, vse ji je bilo sovražno, nasprotno... Brata sta jo klela, oče jo je sovražil... Tako se je že enkrat prenovil mesec, Romana ni bilo od nikoder...

Ko je šla Vida po vasi, so gledali ljudje za njo, smejale se ji sovrstnice, ki so jo prej zavidale zaradi Romana. Kazale so s prstom za njo in rekale:

„Glejte, Vodanova Vida gre — Romanova nevesta.“

„Kako vene! Prej je bila tako rdeča, kot rožica...“

„Tega ne prenese...“

„Težko, preveč žaluje!“

Le tuintam se je našlo usmiljeno srce, ki je sočutno pomilovalo Vido. Mehkočutnim ženskam se je smilila nesrečna deklica.

„Revica!“ so rekle. „Sama je na svetu.“

„Ubožica!“

Milovale so jo, a pomagati ji niso mogle.

„Kaj hoče“, so dejale, „prenesti bo morala in pretrpeti, kot marsikatera. Sčasoma že pozabi nanj. Vdati se bo morala, tu ni pomoči. — Živa ne more pod zemljo in živeti mora, če srečno ne, no, pa nesrečno, saj ni ona edina... Seveda Roman jo je zmotil, pozabila je nase in zdaj se pokori. Na Romana zastonj čaka — vse je končano. Kdo bi si mislil, kaj vse pride na svetu! Revica!“

Bale so se jo ogovarjati, in če jo je izkušala katera tolažiti, je Vida še bolj jokala in obupavala. In mehkočutne ženice so jokale ž njo, ker je navada, da jokajo ljudje, če vidijo solze drugih.

Vida je hodila pogosto v cerkev. Molila je goreče s solzami v očeh, upala, pa zopet — zdvajala...

„Zmešalo se ji bo“, so rekli ljudje. „A stari Vodan je zopet gluh in slep.“

„Nesrečnica!“

„Tako mlada...“

„Oh, ljubezen!“ so menili starci, ko so čuli, kaj se godi. „Da, da, to je mladost!“

In res. Vida je začela hoditi po vasi. Pohajala je po kočah, objemala je mlade sovrstnice, naslanjala se starim gospodinjam na rame in jih prosila tolažbe. A Vodan se je jezil nad ženskami, zato so se bali Vide in jo hladno odpravljali domov brez tolažbe... Hodila je kot izgubljena in res se je tuintam pokazal začetek blaznosti...

Nekaj tednov potem pa je prišel — snubač..

6.

Juro Golovič je bil bogat in povsod poznan. Bil je sam svoj gospodar, prileten mladenič, dolgočasnega obraza, črnih las in počasne hoje. Vodanu je bil snubač po godu, zelo po godu... Pripeljal se je Juro Golovič z velikim, težkim vrancem, v visokem, lepo pobarvanem koleslju. Vodan ga je sprejel z veselo roko in ga peljal v hišo... Postregli so mu z vsem mogočim, dogovorili so se tako, da so bili vsi zadovoljni, vsi: Vodan, Juro Golovič in oba brata. Vsi so bili zadovoljni. Ženin se je bahal s svojim velikim premoženjem, in Vodan s svojim... Zvečer se je Juro Golovič poslovil, segel v roko Vidi, sladko se ji nasmejaj, imenoval jo „Vidiko“, in ji obljubil, da se za nekaj dni vrne pónjo. Bil je zelo vesel in brezmejno srečen.

Črez štirinajst dni je bila poroka. Ženitovanje je bilo veselo. Bogati kmečki magnatje so sedeli za mizami, prste so imeli okovane v zlate in srebrne debele prstane, pili so in peli, trkali s kozarci, vpili in hvalili svoje gozde, njive, konje, ter metali srebrne tolarje na mizo. Ženin in nevesta sta sedela molčé drug poleg drugega. Vida je imela bel venec, ki se je tako lepo podal na njene lepe, črne lase...

„Pa je končano in prestano vse“, so rekle žene ter bile vesele, da je prišla taka rešitev in tolažba obupani Vidi. In vesela je bila cela vas, veselilo se je staro in mlado, saj je bil poročni dan najbolj bogate neveste v vasi.

Črez tri dni je odpeljal Juro Golovič v spremstvu svojih svatov Vido daleč nekam doli na Dolenjsko. In godci so zagodli gostom zadnjo pesem in potem so se vsi razšli... Vodan pa je popil s svojima sinovoma zadnje ostanke vina po kozarcih, nasmejaj se zadovoljno, pogledal svoja junaška sinova in rekel:

„Pa smo končali! Zdaj bo — mir...“ Brata sta molčala; tudi Vodan je uprl oči v prazni kozarec ter molčal. Zdelo se mu je, kot da je nekaj težkega izpil, a sam ni vedel, kaj. Težilo ga je kot kamen.

„Juro Golovič mi je jako ljub zet. Ničesar mu ne manjka, vsega ima na preostanjanje...“ Tako je modroval Vodan.

„E, Juro Golovič je bogat.“ — — — — —

„Da, da, Juro Golovič je bogat...“

* * *

Poleglo se je prvo veselje in potihnila govornica o Vidi in Juri Goloviču.

Črez štirinajst dni pa sta se pripeljala k Vodanu v goste. Pripeljala sta se z istim velikim, težkim vranjim konjem in v istem visokem koleslju, v katerem se je bil pripeljal Juro prvič kot snubač in drugič kot ženin. Vida je sedela vštric njega, in radovedne oči vaščanov so jo spremljale po poti. Juro Golovič pa je ponosno meril konja z vajeti, podil skozi vas v največjem diru, ter tuintam samozavestno odzdravil kakemu znancu, ki ga je slučajno pozdravil. Ljudje so sodili različno. Nekateri vaščanke so rekle, da je Vida blede, no, pristavile so, da to ni nič tako čudnega, ker ima mlada gospodinja vselej mnogo skrbi. Druge so trdile, da je v tem kratkem času zelo shujšala, da je zdaj komaj še senca nekdanje cvetoče Vide, in še drugi so celo vedeli, da si je Vida otrla solzo, ko se je peljala skozi vas in so jo njene nekdanje sosede veselo pozdravljale...

Sešli so se zopet bližnji svatje, mladi in stari, da pogosté v veseli domači družbi Vido in Jura. Prišli so godci, prišli so va-

ščanje — bila je seveda nedelja — in bil je zopet vesel dan za vse. Glava družbi je bil zopet starejšina, boter Soder. Bilo je vsega zadosti, jedi in pijače; in pili so in peli in bili veseli. Vsi?...

Starci so stopili v krog, prijeli s smehljajočimi obrazi v roke kozarce in zapeli tisto lepo pesem, ki tako ob kratkem pripoveduje, da na svetu vse mine, a se ne povrne nikdar več...

Peli so glasno, mogočno:

Hej, prijatli, pri kozarcih
vsi veseli bódimo
pa o vincu in o dnarcih
pojmo eno pesmico!...

Popito vince ne dojde več,
zgubljena draga ne dojde več,
zapito jutro ne dojde več,
ne, ne, ne — ne dojde več...

Boter Soder je pel z največjim veseljem in navdušenjem. Poslednjo besedo je pel on sam, a drugi so grmeče pritrjevali: „Ne dojde več!“ Ponavljali so dolgo tisti „ne dojde več“ in potem začeli iznova na isti način:

Eno pesem smo zapeli,
kdor je ni, je več ne bo,
mi pa bomo še veseli,
dokler vince pijemo...

In potem so zopet ponavljali:

Popito vince ne dojde več,
zgubljena draga ne dojde več,
zapito zlato ne dojde več,
ne, ne, ne — ne dojde več...

In boter Soder je dvignil kozarec in stojé ob polni mizi še dolgo ponavljal zadnje pomenljive vrstice, obračaje se ponosno na vse strani. Obraz mu je sijal od veselja in navdušenja, pot mu je tekla po licu menda od samega petja — brisal se je z veliko, rdečo ruto — in namežikaval nasproti sedečim gostom, ki so mu veselo ploskali in glasno s smehom pritrjevali, in dvigal je kozarec visoko v zrak...

In, kdove, da so peli ravno to pesem! Morda zato, ker jo je boter Soder najbolje znal, ali ker jo je najrajši pel, ker je pel sam s svojim močnim tenorskim, dasi ne-

„Dom in Svet“ 1901, šte. 6.

uglajenim, glasom; morda zato, da so mu potem ploskali, da je zabaval vso družbo, ki bi bila sicer brez življenja, zatopljena v navadne, vsakdanje pogovore... Mogoče zato, vse mogoče. Peli so jo skoraj sami bogati starci v trenutni zadovoljnosti in brezskrbnosti, pri vinu, v veseli družbi, pri lepih spominih.

Družba se je oživila, smejali so se in mnogo govorili.

„Glej jih, starcev!“ so rekle modrejše matere. „Kako so se razvneli!“

„Res, kako ti pojó!“

In potem se je slišala po stokrat ponovljena beseda:

„E, včasih!...“

„Ko smo bili mladi...“

„Da, da...“

In soseda je spomnila sosedo na kak slučaj v tistih časih. Menili so vsi, da čas hitro teče, in da se vse izpreminja...

„Ne dojde več...“

Vodan je bil izbral svojemu starejšemu sinu nevesto in se danes dogovarjal natančneje z njenim očetom, svojim starim znancem, glede dote. Nekateri drugi možaki so mešetarili... Nazadnje so se pobotali in vsi so pili na zdravje novega para.

Boter Soder je naposled celo vstal izza mize, izbral nevestino družico za plesalko, zapovedal godcem polko ter se zavrtel z njo v počasnem plesu po hiši. Godci so pritiskali na piščali in basove, gostje pa so udarili v glasen, dobrovoljen smeh.

„Glejte starino!“ so vpili možaki in sledili z zadovoljnimi pogledi počasnim korakom Sodrovim.

„O, Soder, saj nisi več mlad!“

„Soder je pač vdovec.“

„Ho, ho, Soder, ali še znaš?“ Ženske za mizo so se spominjale, da je bil v mladih dneh Soder eden najboljših plesalcev.

Soder se ni menil za vse opazke; plesal je dalje, dasi zelo težko, počasi in nerodno. Smejal se je zadovoljno, in ko je končal, je rekel:

„Tako je bilo, ko smo bili mladi!“

„Bilo, bilo, a ni več.“

„Ni; čas je odnesel vse s seboj.“

„Odneseš, odneseš...“

In zopet so pili pozno v večer.

Drugo jutro se je odpeljal Juro Golovič z Vido domov.

Romana pa ni bilo nikjer...

7.

Nekaj dni potem pa se je vrnil Roman. Mladi gozdar je zopet odšel, in lovec Roman je postal zopet, kar je bil prej, a isti Roman to ni bil.

„Oh, ali si prišel?“ se je začudila presenečena mati, ko je sin stopil nenadoma v sobo.

„Da!“

Roman je sedel k mizi in gledal z nekako vprašujočim pogledom mater. Bil je upadel, bled, neobrit, imel je dolge, nepočesane lase, in njegove oči — — njegove oči so bile velike, svetle, neznosne... Bil je ves zanemarjen...

„Zakaj nisi prej prišel, Roman?“ je vprašala ljubeča mati pol vesela, pol žalostna.

Roman se je nasmejal, a ta smeh se je tako čudno videl na njegovem žalostnem obrazu. Gledal je nekaj časa po koči, naslonil potem glavo na levo roko in molčal.

„Kaj sem prebila, kako me je skrbelo!“ je pripovedovala mati in se bala omeniti Vide... Postavila je pred sina steklenico domačega prepaljenca, in Roman je pil, strastno pil... In ko je bila steklenica prazna, je naslonil ves izmučen glavo med obe dlani, mrmral nekaj sam pri sebi, a nerazločno. Dolgo je tako slonel in mislil — kdo ve, kaj.

„Kaj hočeš, Roman? Potolaži se, Vida se je možila...“ je rekla mati. Roman se je bolešno zgenil; slišal je bil že zdavna, kaj se je zgodilo. Krčevito stisnjene pesti je položil na mizo, njegove oči so se zablestele v slabo-brleči luči...

„Roman, pozabi, kar je bilo! Verjemi, tako je bilo usojeno, nista si bila namenjena drug drugemu. Umiri se in — pozabi! Pomagati si ne moreš, Roman, ali si čul?...“ Stara mati se je bala za sina. Dobro je poznala Romana. A Roman je molčal. Slišalo

se je samo njegovo dihanje; videlo se je, kaj čuti v srcu.

„Neee! Nikdar!“ je zavpil Roman, vstal od mize, vzela puško s stene in odšel — v gozd. Pravili so, da je takrat lovec Roman jokal tam v gozdu med šumečimi jelšami, brezami in jeseni, jokal kot otrok in potem — klel... Pravili so, da je objel tanko, vitko jelšo, da jo je skrivil do tal in zopet izpustil. Proseče so šumele zelene veje, Roman je izpustil jelšo zopet v zrak, a sam se je zgrudil ob njej na tla. Vse to so pravili pozneje ljudje. A kaj vse ljudje ne pravijo!

Kako so se začudili, ko je zopet prišel Roman.

„Roman je prišel!“ so si šepetali.

„Kdo, kdo?“

„Roman, lovec Roman.“

„A, a, a? — Kdo bi si mislil?“

„Res! Vrnili se je. Toda —“

„Kje je bil?...“

„Bog vé. Čuden je. Tak ni, kot je bil...“

„Seveda ne! Kako? — — — Seveda...“

In res ni bil ravno tak. Neka resnost, ki se je izpremenila sčasoma v neprijaznost in zoprnost, mu je padla na obraz. Neprestano gorjé v srcu se je izražalo v potezah na licu. Prestani trpki dnovi, jeza in sovraštvo do sovražnikov je pustilo svoje sledove na Romanovem obrazu. Bil je še mlad, a uničen... Začel je živeti tisto čudno življenje — kot mrtev val med živimi valovi.

Skoraj vsi so bili veseli, da se je vrnil Roman. Ljubili so ga, saj jim je bil od nekdaj lovec Roman dober in prijazen. Pozdravljali so ga, hoteli so ga razveseliti in razvedriti. A on je ostal mrzel, mrtev, neobčutljiv do vseh in do vsega... Kaj so mu bili vsi ti navidezni prijatelji, ko je on črtil ves svet, vse, vse... Sovražil je otroke, mlade in stare, vse je sovražil, ne da bi vprašal, kdo je kriv in kdo ni kriv... Takrat se je začel ogibati ljudi, govoril ni z nikomer, nasmejal se baje ni nikdar in bil je skoraj vedno v gozdu... Imel je dva psa in puško. Kaznoval je vsacega gozdnega tatu, milosti ni več poznal — saj je črtil vse... Ni ga genila prošnja ubogega starčka ne

slabotne ženice — on je ostal trd. In začeli so ga sovražiti in črtiti, kakor je on vse sovražil in črtil. Tako je začel tisto čudno življenje ... In tako mlad!

8.

A leta so tekla. Utihnila je govorica o Romanu, pozabili so nanj, in le zdajpazdaj je njegovo ime razburilo vas. Odvadili so se sčasoma zahajati v njegove gozde krast, ker je bilo znano, da mu nihče ničesar ne unese. In tako so ga sčasoma pozabili, in pozabili vse, kar se je nekdanj zgodilo. In sčasoma so ljudje celo strahoma in neradi govorili o Romanu. Pravili so, da gre Juri Goloviču vse po nesreči; da Juro Golovič ljubi Vido, da ji streže kot suženj, da je Juro dober človek, da vse potrpežljivo prenaša, z vsem potrpi, a — sreče ni ...

Kaj pa, če zna kaj več ta lovec Roman?!... Zato so govorili o njem previdno ...

Koliko se je izpremenilo v teh letih! A tudi lovec Roman se je izpremenil popolnoma. Možka resnost mu je padla na zagoreli obraz, zdelo se je, da je v njem ugasnilo vse življenje in za vselej ...

In vendar, kdo vé, kako bi bilo še zopet vse drugače prišlo, da se ni zgodilo nekaj posebnega — —

Šestnajsta pomlad je odela zemljo od takrat, ko se je lovec Roman prvič zaljubil v Vido. Šestnajsta pomlad! In kaj je bilo vse vmes, to vemo. Pijancu Janošu so prodali hišo (a sam je še vedno pil); mnogo se jih je pomožilo, mnogo pomrlo; Kosmu je pogorela koč, in sezidal je novo; in ob isti priliki je pogorel tisti stari oreh na vasi, pod katerim je bil pokopan baje neki izdajavec iz turških časov; no, na njegovem mestu je rasel nov oreh — in kdo vé, kaj se je še vse izpremenilo. In prišla je šestnajsta pomlad. Takrat je čul lovec Roman kukavico, morda on prvi v tem kraju. Obletela ga je trikrat, trikrat je kukala in je

odletela. Lovec Roman je nehoté pomislil. Spomnil se je, da se omoži ali oženi tisti, katerega kukavica trikrat s kukanjem obleti. In takrat se je lovec Roman bridko nasmejal. Gledal je v tisto stran, kamor je odletela kukavica, tista neumna kukavica ... Trikrat ga je bila obletela, trikrat je kukala. Hm — Kako vesel je bil njen glas! In vse okoli je bilo v življenju, vse je cvelo, vse je klilo. Po vejah so si odpevali ptiči, veseleč se lepega dne. Pomladanske lahne sape so šumele po listju zelenih jesenov, brez in jelš ... Šumele so novo pesem ... Bilo je kot nekdanj v onih letih, ki so minula. Tudi takrat so šumele sapice, in vetrovi so upogibali košate vrhove dreves, upogibali so jih in zopet vzklanjali ... In ptice so pele, in cvetlice so klile iz zemlje.

Lovec Roman se je nenadoma vtopil z mislimi v to gozdno življenje in spomin mu je prinesel pred oči tiste lepe mlade dni ... Dozdaj se je ogibal spominov, a danes se jim je prepustil popolnoma. In zanesli so ga s seboj nazaj v tisto lepo svojo deželo. Nazaj ... Tam je bilo vse v mladem cvetju — in tudi po gozdu je bilo vse v mladem cvetju. To so bili spomini! Lovcu Romanu je zaigral večkrat smeh po obrazu — — O, ta kukavica! Zopet se je oglasila na drugem koncu gozda, kukala je, kukala, in lovec Roman jo je poslušal, potem pa odmajal z glavo in gledal temno predse v zelena, z mahom pokrita tla. In vrhovi dreves so šumeli, veje so se globoko upogibale in zopet vstajale, ptice so pele, zemlja se je smejala v stotisoč cvetovih. Roman se je spomnil — Vide ...

„Vida!“ mu je ušlo skozi trepetajoča ustna. Z obema rokama je zgrabil puško, skočil na noge in se s sovražnim očesom ozrl po lepi pomladi, kot da jo hoče uničiti ... A pomlad se mu je tako sladko smejala. S počasnimi koraki je odšel naprej kakor gluhi in slepi — — (Konec.)

Jan Szczepanik.

Spisal *Fridolin Kavčič.*

V naslednjih vrsticah predstavljam čitateljem mladega moža, ki se je z lastno pridnostjo in s krepko voljo povzpел do velikih iznajdb in ki nam zbuja nado, da bo s svojo vztrajnostjo dosegel še marsikaj.

Jan Szczepanik je bil rojen 12. junija l. 1872. v Krosnem pod slamnato streho ubogih roditeljev.

Ljudsko šolo je dovršil v Krosnem, nekoliko let je obiskaval latinske šole v Jaslem. Ker je bil zelo ubog, ga je trla velika beda.

Roditelja nista mogla zmagovati stroškov za sina, zato je šel na učiteljsko pripravnico v Krakov, da bi hitreje prišel do lastnega kruha. Po dovršenih študijah je bil imenovan za podučitelja v Potoku, pozneje je prišel za učitelja v Korczino z letno plačo 350 goldinarjev. Korczina je majhna, revna vas blizu Krosnega, katere prebivalci se večinoma bavijo s tkalstvom. Da ga je usoda baš v Korczino privedla, je bila njegova sreča!

Szczepanik je imel od narave veliko veselje do fizike, posebno bistro glavo pa za akustiko in optiko. Že kot mladenič je mnogo fotografiral in kmalu je začel izdelovati majhne fotografične aparate in razne stroje.

Fotografija in okorne statve Korczinskih kmetiških tkalcev so ga privedle do najznamenitejših iznajdb v tkalski obrti.

Odkar se rabijo Jacquardove statve, to je od početka 19. stoletja do današnjega dne, je ni v tej stroki duhovitejše in znamenitejše iznajdbe od Szczepanikovih.

Z njegovimi iznajdbami je nastal v tkalstvu velikanski preobrat.

Szczepanik je samouk v pravem pomenu

besede, kajti tehnični in teoretični pouk iz spodnjegimnazije mu ni zadostoval. Vsak prosti trenutek je porabil za učenje fizike, da bi izpopolnil svoje znanje v tej stroki. Izposojeval si je učne knjige od krakovskih profesorjev, ker sam si jih ni mogel nabaviti. V kratkem času si je zelo izpopolnil teoretično znanje.

Kot laboratorij

si je priredil malo kuhinjo šolskega poslopja, ki je bila napolnjena z nekaterimi fotografičnimi in drugimi aparati, katere je sam izumil in napravil z lastno roko. Nekaj magnetov, kosov bakra, železa in žice — to so bili njegovi skromni pripomočki.

Že kot mladenič se je ubijal z iznajdbo daljnogleda (telektroskopa), dasi ni imel nikakega navodila in izpočetka sam ni vedel, na kak način bi se dala izvesti ta misel. A njegov duh je deloval neumorno, ta misel mu ni dala miru, in res se mu je v poznejši dōbi posrečila ta iznajdba po žilavi vztrajnosti, ko je poskusil in zopet zavrgel vsaj

Jan Szczepanik.

dvajset različnih načinov. Sestavil je daljnogled, s katerim se s pomočjo električnega toka in selena opazujejo dogodljaji, ki se vršé 500 in več kilometrov daleč.

Teletroskop je bil namenjen za svetovno razstavo pariško in naj bi bil glavna atrakcija razstave. Neki konzorcij mu je ponudil dva milijona frankov, če mu prepusti to iznajdbo, toda žal, aparat tedaj še ni bil zadosti izpopolnjen, ampak ga je bilo treba še izboljšati; to se mu je sedaj popolnoma posrečilo. Poroča mi namreč, da je daljnogled dovršen in me vabi na Dunaj, kjer ga bode prvokrat razkazoval učenemu svetu.

Občudovanja vredno je, s kako dosledno žilavostjo in jekleno voljo je Szczepanik deloval. Mnogokrat bi bil obupal v neprestani borbi, če ne bi imel izredno trdne volje. Kamorkoli se je obrnil s svojimi iznajdbami, povsod so ga zasmehovali in zasramovali, češ: „Kaj more neki iznajti kmetiški učitelj?“ Ko je bil v stiski, mu nihče ni ponudil za njegove iznajdbe počenega groša. Brez denarja, brez kredita se je boril, dokler se mu ni vendar-le posrečilo v osebi podjetnega bankirja parlamentarnega poljskega kluba, g. Kleinberga, najti moža, kateri mu je gmotno pomagal, da je mogel svoje iznajdbe izvršiti in izkoriščati. Pozneje je Kleinberg osnoval zadrugo: Sociétés des inventions Jan Szczepanik & Comp. Dunaj III. Ungergasse 12. Szczepanikove epohalne iznajdbe na polju tekstilnega obrta so sledeče:

1. Stroj, s katerim se s pomočjo fotografije izvrši predloga (patrona) za izdelovanje kart, katere potrebuje pri tkanju raznovrstnih obrazcev. Dosihdob je potreboval naj-

boljši v tej stroki izurjeni risar več tednov, da celo mesecev, da je narisal take predloge. Szczepanikov stroj izvrši to delo mehanično v malo minutah.

Prej je stala taka predloga 20 do 150 goldinarjev, sedaj stane tvorničarja 2 do 10 kron. Szczepanikov stroj deluje precizno in točno brez vsake hibe, kar pri ročnem delu ni bilo mogoče.

2. Električni stroj za izdelovanje kart, ki se rabijo za statve pri tkanju raznih obrazcev, in ki se napravijo po risalni predlogi (1.) Doslej je šlo to delo zelo počasi izpod rok, dočim je električni stroj izvrši v malo urah.

3. Električne statve, katere tkó niti neposredno od patron.

4. Najzanimivejša iznajdba v tej stroki je tkanje v naravnih barvah. Kakršne barve je predloga, ali kaka stvar, bodisi umetna slika, bodisi naravna podoba, take barve je dotična slika ali podoba v tkanini. Po tem načinu se n. pr. cveteče drevo tkè z vsemi nuančami naravnih barv. Szczepanikove iznajdbe so v vseh kulturnih državah patentirane in deloma že uvedene. Baš, ko to pišem, mi je došel od Szczepanika doposlani popis najnovejše iz njegove delavnice izišle iznajdbe, ki je: „Štedilnik za kurjavo s premogom.“ S tem štedilnikom se prihrani 15 do 20 % premoga.

To so kratke, skromne črtice iz življenja in delovanja poljskega veleuma, na katerega sme biti ponosno vesoljno Slovanstvo.

Koliko idej in problemov se še snuje v mislih tega veleumnega, mladega Poljaka! Da bi jih srečno dovršil!

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za leto 1900.

Ant. Knezova knjižnica. VII. zvezek. Uredil Fr. Lev ec. — Raznolika in večinoma dobra je vsebina letošnjega zvezka „Knezove knjižnice“. — Na prvem mestu srečujemo Mešk a. Iz svojega dnevnika nam je podal tri črtice: „Izgubljena duša“, „Gozdna romanca“ in „Življenja večerna molitev“. Vse so v tako ozki zvezi, da zasledimo glavno idejo le, če jih preberemo skupno v celoti. Pesnik se zataplja v svoja pretekla leta, leta burne mladosti. Že ga je hotela čutna ljubezen potegniti s seboj v brezno gorja in mu uničiti življenje, kakor je izvedla ubogo logarjevo Lenico, ki že razmišlja, kako bo morala, dasi v cvetu življenja, dati slovo življenju in svetu. A pesnik se dvigne. Od čutnosti se mu povzpne duh v kraljestvo nadčutnosti, v kraljestvo večno -lepih idej, ki edino pomorejo človeku, da se ne ukloni postavi mesa in da mu slana strasti ne zamori cveta življenja . . . Ves spis je res nekaj krasnega. Človek ne ve, ali bi se čudil pogumnemu prehodu, katerega je napravil pesnik v dobi vsestranske zmedenosti v idejah in svetovnem naziranju, ali njegovemu pesniškemu poletu, kakršnega le redkokdaj zasledimo v našem slovstvu. Zunanja oblika je dovršena in ideja lepa. Zdelo se nam je včasih, da čitamo katerega izmed najlepših svetopisemskih psalmov. („Iskal sem Te . . .“ str. 40), včasih pa, da udarjajo na naše uho ubrani glasovi visoke pesmi, pesmi vseh pesmi. Bali smo se, da bodo izlita kipeča čuvstva dobila pretiran izraz, kar se rado dogaja. A kaj takega v tem spisu nismo zasledili nikjer. Naša sodba je: Meškov spis je prava dika letošnjemu zvezku Knezove knjižnice.

Tudi naš znanec Podgoričan se je letos oglasil s sliko „Za možem“. Zopet nas je popeljal v domače kraje, med svoje rojake, kjer zajema izvrstni pripovednik domače snovi svojim spisom. Za Komanovega Marka, vdovca s tremi otroki, se hkrati bore tri dekleta. Tekmovanje presega vse meje; nežni spol se celo stepe zaradi Marka. Po dolgih sitnostih vzame Marko najboljšo, Lenčiko, ki je zaradi njega veliko pretrpela . . . V splošnosti je slika res dovršena. Na gosto nasejani dvogovori so kratkočasni in dovtipni. Pripovedovanje je živahno in poljudno. Taki so v resnici prebivavci Suhe krajine: gibčni, žilavi in šegavi.

Manj pa ugaja Zbašnikova povestica „Pastirica“. Ubogo najdenko Amando, ki je rojena v Trstu, vzame za svojo reven posestnik. Amando,

sad pregrešne ljubezni, celo življenje preganja kruta „usoda“! Rednik, ki je strasten žganjar, kmalu začne najdenko pretepati. Včeraj jo je poljuboval, danes jo pobija! Sedemletna, izstradana Amanda, „kateri je bilo v trebuhu tako neprijetno, tako prazno“ (str. 92.), zbeži na otoček bližnje reke in ima — samoumorne misli! Nato jo spodé na planine past. Srečna je, ker je prosta, nesrečna, ker je izmed pastirjev in pastiric nihče ne mara. Lega na „trebuh in hrbet“, (str. 103.) gleda po cele ure v zrak in fantazira o „krempljih neusmiljene usode.“ (str. 108.) Amanda je bila lepa. Tovarišice jo zaradi tega zavidajo in sovražijo, s pastirji se mora boriti in praskati vsled pojavov „njihovih nebrzdanih strastij.“ (str. 101.) Na planine pride slikar, ki ne ume jezika Amandinega, Amando naslika in odide za vedno. V Amandi se zbudi strastna ljubezen do tujca, ki ji ne pride več pred oči . . . Amanda zbolí. Doma ji rednik vliva v usta — žganja! Amanda umrje v najlepših letih kot žrtev — „usode“ (seveda brez sv. zakramentov.) Za njene smrti pa je slavni slikar v daljnem mestu razstavil sliko Amande, o kateri se je mnogo govorilo in pisalo . . . To je površen obris povesti. Najmanj, kar se mora zahtevati od vsake povesti, je, da je njena vsebina verjetna. A tu prav gotovo ni. Posamezni deli so popolnoma lahko povzeti iz življenja, a v celoti se to, kar je tu napisano, ne godi nikjer na svetu in se tudi ne more. Živali s konjsko glavo, ptičjim repom in pa s plavuti — ne poznamo. Tudi pisateljeva filozofija o „krempljih krute usode“ ni mnogo vredna.

J. M. Dovič je s svojo noveleto „Z diplomo in brez diplome“ podregnil malce v življenje „inteligentnih“ krogov. A politika in leposlovje se ne dasta združiti. Noveleta se jako lahko čita, ker je pisana jasno, jedrnato, a kjerkoli stopi v ospredje politika, se mora umakniti estetični užitek. To ni prijetno, dasi je snov hvalevredna.

J. Kostanjevec je lepo naslikal akt iz tragike družinskega življenja na kmetih. Povest „Čez trideset let“ bi lahko naslovili s starim pregovorom: Ti očeta do praga, sin tebe čez prag. Povest je poučne vsebine; zato bi morda še lepše mesto zavzemala v knjigah družbe sv. Mohorja.

Ivan Cankar je narisal „Popotovanje Nikolaja Nikiča“. Presenetljiv je krasni slog g. pisatelja in pa umetni način izraževanja. Cankar ne dolgočasi, ni suhoparen privovednik, on kar pribija. Zato se njegovi spisi z zanimanjem čitajo. Dve veliki duši je spoznal Nikolaj Nikič — a oba moža je življenje — ubilo, ne da bi izpolnila veliko nalogo, za katere izvršitev sta se čutila sposobna. Padla

sta velikana, a njiju velikost je bila skrita le globoko na dnu duše, svetu je nista pokazala — ubita od življenja. Res je to, in zelo mnogokrat se to zgodi. A zakaj? Ali ni leka proti temu najžalostnejšemu pojavu v življenju! Poudarjamo in zopet poudarjamo: Pisatelji se morajo opirati na krščanstvo! Naj čita g. pisatelj prvi spis v letošnjem zvezku Knezove knjižnice! Vodilnih idej krščanstva mu manjka, končni in najvišji smoter vsega delovanja mu izginja izpred oči. Kakor je gotovo, da se pogosto dobe velike ponesrečene eksistence, tako gotovo je, da takih ljudi ne ozdravi nič drugega, nego krščanstvo. To je vzgajalo in vzgaja junake, velikane, ki ne padajo v grob strti in obupni, ampak lahko z mirno vestjo rečejo: Non frustra vixi . . . Prof. Levca je pridejal zvezku še svoje predavanje o Prešernu, katero je imel dné 2. grudna 1900, ob Prešernovi stoletnici v „Narodnem domu“ in dné 4. grudna 1900 v dežel-nem gledališču. Pregledno in kratko je zbrano v tem predavanju o Prešernu vse, kar je potrebno za umevanje tega največjega našega pesnika.

Da je knjiga v jezikovnem oziru dobro urejena, zato nam jamči ime urednika, g. prof. Levca.

Zgodovina slovenskega slovstva. IV. zvezek: Stritarjeva doba od 1870. do 1895. leta. Spisal dr. Karol Glaser, profesor na c. kr. gimnaziji v Trstu. Založila Slovenska Matica. V Ljubljani. 1898. — Sedaj je končano to dolgo in veliko delo, katero nam je podajala „Slov. Matica“ že od l. 1894. sem; izšel je IV. zvezka tretji, ali v vsem sedmi in zadnji snopič. Priznavati moramo, da je gospod pisatelj z veliko pridnostjo nabiral gradivo. Naše opazke nimajo tega namena, da bi delu jemale vrednost, ampak naj se smatrajo samo za dodatek in izpopolnilo.

„Stritarjeva doba.“ Ta izraz v glavnem naslovu „Zgodovine slovenskega slovstva za najnovejši čas je opravičen le deloma. Stritar je pač značilna osebnost v slovenskem leposlovju: „Najuspešneje je vplival po svojih pogovorih, kjer je razjasnjeval estetično stran, in potem v pesnih in povestih pokazal sam, kako je treba pisati in kaj“ (str. 14). Ali v tem zvezku se obdeluje razen pesništva in pripovedništva tudi „znanstveno in zabavno-poučno slovstvo“: zgodovina, jezikoslovje, prirodoslovje in narodno gospodarstvo, pa modroslovje, bogoslovje itd., v katerih strokah pa Stritar večinoma niti pisal ni. Davorin Trstenjak je izrekel še celo precej ostro sodbo o Stritarju v nekem zasebnem pismu: „Ta čudni slovenski pesnik družega nič ne čišla, nego sentimentalno poezijo in novele „a là Goethejev Werthers Leiden; arheologični in zgodovinski spisi so mu ‚starozgodovinske smeti‘...“ S strogo znanstvenim delovanjem torej Stritar ni vplival na slovenske pisatelje. Zato pa je pač prav in dobro, da je tudi v Glaserjevi knjigi za lepo-

slovjem samostojen list s posebnim naslovom: „Znanstveno in zabavno-poučno slovstvo.“

Ker nam je o prvem snopiču že prinesel „Dom in Svet“ l. 1899. stvarno oceno, zato ocenimo tu le naslednje! Tvarina je razdeljena po znanstvenih strokah. Pisatelje poedinih vrst pa navaja dr. Glaser največ v kronološkem redu, deloma pa tudi po pokrajinskih in družabnih ozirih. Splošno so pač pisatelji primerno razvrščeni. Ker so pa razni pisatelji še dandanes jako raznovrstni, in ker dr. Glaser pri vsakem imenuje vse njegove različne knjige in spise, imamo tudi v ti strokovni razvrstitvi nekak nered. Pomešani so različni znanstveni predmeti, in tudi med njimi se naštevajo še leposlovni spisi raznih vrst.

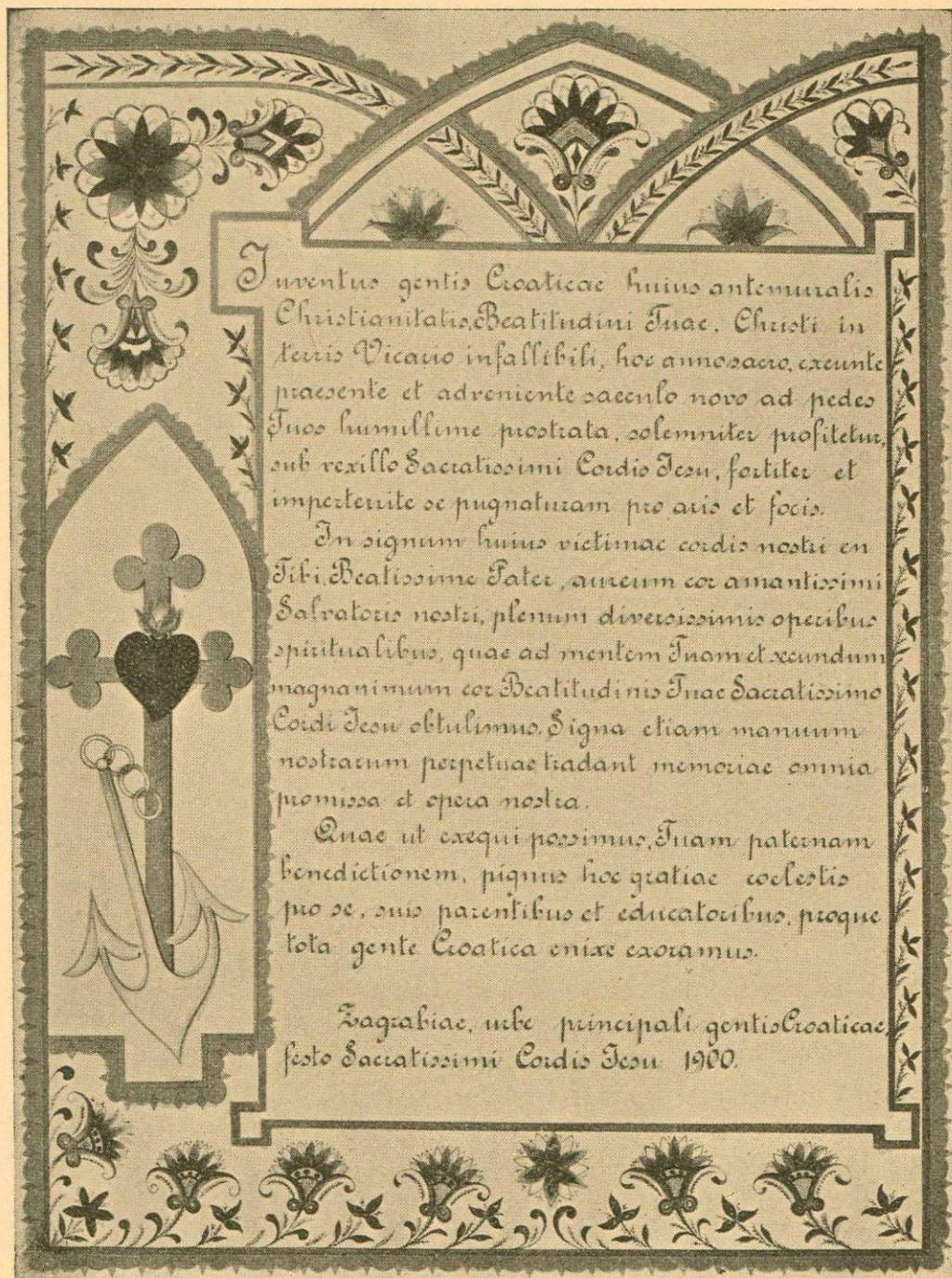
V popolnitev tvarine pa bi trebalo nekaj dostavkov. Jesenko (str. 159) je spisal knjižico „Časnikarstvo in naši časniki“ 1884; Matej (ne Martin) Slekovec (161) knjižico „Župnija svetega Lovrenca na Dravskem polju“ 1885; Rutar (164) v „Letopisu Matice Slov.“ 1889 sl.: „Prazgodovinske in rimske izkopine na Slovenskem“; Apih (167) v „Letopisu Slov. Matice“ 1894 sl. „Ustanovitev narodne šole na Slovenskem“; Šuman (str. 185) je v Matičinem „Slovenskem Štajerju“ 1868 spisal „Zemljopisne razmere“; Pleteršnik (186) tudi v Trstenjakovi „Zori“ 1872: „Odgoja pri starih Grkih“; in v Matičinem „Slovanstvu“ 1874: „Slovenci pa Hrvati in Srbi“; Wiesthaler (188) v mariborskem gimnazijskem programu 1874: „Koseski in njegova dela“; dr. Sket (189) v „Slov. Večernicah“ 1892: „Štiridesetletno književno delovanje družbe sv. Mohorja“; A. Raić (191) v „Letopisu Matice Slov.“ 1893 sl.: „Južnoavstrijske dežele za Leopolda I.“; in v „Slovanu“ 1886 životopis: „Božidar Raić“; dr. Murko (194) v „Letopisu Slov. Matice“ 1894 in 1897: „Jan Kollár, životopis in njegova dela“; dr. Pajk (201) tudi v „Letopisu Slov. Matice“ 1897: „O jedru tragedije in drame sploh“; S. Robič (str. 218) je objavil v „Sporočilu in letopisu Matice Slov.“ 1869: „Krajepis borovniške okolice v prirodoslovnem obziru“; dr. S. Šubic (218) v „Letopisu Matice Slov.“ 1875: „Telegrafija“; dr. Samec (221) razven v „Letopisu Matice Slov.“ 1871 tudi „Možgani in kanibalizem“; Iv. Šubic (223) v „Letopisu Matice Slov.“: „Fotografija“ 1889, „Barve in njih uporaba“ 1891, „Gorenjska kotlina“ itd. 1893. Tudi Steklasa (162), dr. Kos (168), Valenčak (200), Hubad (212), Senekovič (223) in drugi so še marsikaj priobčili, česar se tu ne omenja. Kaj pa je dr. Ig. Klemenčič pisal v „Ljubljanskem Zvonu“ (glej str. 223)? Jančar (str. 231) je opisan obširno kot vrl narodnjak in umen gospodar, a kratko kot pisatelj; sicer pa se je tu zakasnil. Hostnik (str. 192) je znan po svojem „Rusko-slovenskem slovarju“ itd. A kakor se v „Zgodo-

vini slovenskega slovstva“ navajajo dotičnih pisateljev nemški spisi, tako bi bilo vsaj dosledno, da se omenjajo tudi hrvaški. In ker je omenjen na strani 159. neki postranski dogodek iz življenja l. 1899., bi se bili lahko navedli tudi večji spisi, objavljeni po letu 1895. Večkrat se tudi omenjajo manjši neznatni sestavki, o večjih in znamenitejših pa se molči. Cassiodorov list na strani 169. ne spada k stvari. Še nekaj iz radovednosti: Senekovič je od Negove doma. Od katerega Svetega Petra v Štajerski pa je Koprivšek (stran 199)? Kje na Gorenjskem je bil rojen Jereb (211. stran)? Od katerega sv. Miklavža na Štajerskem Borštner (221)? Odkod je Viljem Ogrinec (222)? odkod Lavtar (223)?

(Konec.)

Almanah. Spisali in založili slovenski bogoslovci. Uredil Fr. Ks. Grivec. Ljubljana. 1901. Tiskala Katol. Tiskarna. Strani 216, vel. 8°. — Znano nam je bilo sicer, da je med slovenskimi bogoslovci mnogo delavnih moči in nadarjenih pisateljev. A odkrito priznamo, da se nismo nadejali, da bodo ti mladi možje kar nepričakovano obogatili slovensko slovstvo s tako krasno in po vsebini tako zanimivo knjigo, kakršna je „Almanah.“ „Katoliška Tiskarna“ je izborna izvršila tiskarsko delo in knjigo, če hočete, moderno elegantno, opremila. — Nenavadno ugoden vtisk je na nas napravila naslovna slika (na ovitku), delo ljubljanskega bogoslovca Fr. Dobnikarja, znanega sotrudnika „Dom in Sveta“. Ob slikah Dobnikarjevih se nehoté spomnimo onih srednjeveških slikarjev, ki so s tedanjimi skromnimi tehničnimi sredstvi, s preprostimi potezami ustvarjali dela velike umetniške dovršenosti. Tudi iz te naslovne slike „Almanahove“ nam sije umetnost, ki je potekla iz duše mladega umetnika brez posebne tehnične izobrazbe. To so vam preproste poteze,

a celoten vtisk je vendar jako lep, jako prikupen. Slika je moderna, pa brez pretiranosti in hlastanje po novem in nenavadnem. Razen naslovne slika ima Fr. Dobnikar v „Almanahu“ še pet vinjet. Neka ljubkost se nam smehlja iz vinjete „Živa voda“ (str. 18). Kako plastično sta narisana dva golobčka,

Posvečenje hrvaške mladine presv. Srcu Jezusovemu.
Latinski list iz albuma, darovanega sv. očetu.

ki pijeta življenje iz „Žive vode“! Globoko zamišljena je vinjeta, ki nam predstavlja modroslovca, kateri je uzrl resnico (str. 108). Ostale tri vinjete pa alegorično uprizarjajo krščanske umetnosti: slikarstvo, glasbo in stavbarstvo.

Almanah je posvečen „Kristusu, kralju nesmrtnemu vekov“, katera posvetitev mogočno zveni iz Fr. Ks. Grivčevega uvodnega spisa: „Kristusu, kralju nesmrtnih vekov... slava!“

Spis je pesniško-vznesen, podoben himni ali psalmu. — „Prilike“ A. Mrharja so kratke, pa krasne poezije v prozi. Dvanajst jih je. Najlepše so menda prve štiri; vendar se skoraj ne upamo odločiti, kateri bi prisodili prvo mesto. Nekatere se bolj odlikujejo po globoki misli, druge pa po

so sestavljene v prijetno-dehteč šopek nedolžnosti. Nekatere misli so izražene nekako mistično. Seveda pesniku so v duši vstajali spomini prvega svetega obhajila; in pri tem rado zapljuje v duši nekaj tako neizraznega . . . Kakor sploh vse Mrharjeve pesmi se tudi te odlikujejo po globokem pesniškem

čuvstvovanju, krasni dikciji in živi pesniški slikovitosti. — „Odkod religija“ (Jak. Ukmar v Gorici) je primeroma kratak, jedrnat spis. Dotika se važnega verskega vprašanja. Pisatelju je bilo morda odmerjeno premalo prostora, zato je moral povedati svoje misli bolj na kratko, suho. Sicer je pa spis temeljito premišljen. Če si pridobi pisatelj več živahnosti in originalnosti v slogu, bo izvestno napisal še mnogo lepih znanstvenih stvari. — Študijo „Slomške pedagog“ (M. Slavič iz Maribora) bo gotovo vsak z veseljem čital. Priznati moramo, da smo se skoraj ustrašili, ko smo videli, da je spis sestavljen po večini iz citatov iz Slomška. A kmalu smo spoznali, da so to le svetle iskricke, ki jih je pisatelj lepo in popolnoma samostojno nanizal v lep pedagoški zistem. Pisatelj se je globoko zamislil v Slomškovo pedagogiko. Zraven pa opažamo v spisu veliko originalnost pisateljevo. Brez dvoma spada ta študija med najlepše, kar se jih je sploh napisalo o Slomšku. — Posebno zanimiva ter originalna sta spisa, ki ju

Posvečenje hrvaške mladine presv. Srcu Jezusovemu.

Hrvaški list iz albuma, darovanega sv. očetu.

vzorni pesniški obliki. Pa tudi v vezani besedi se je izkazal v Almanahu A. Mrhar, ki je kot pesnik (Silvin Sardenko) že dobro znan slovenskemu občinstvu. „Slikarjev stari Simeon“ je polepična pesem, ki ima globoko misel. Slikar se sredi slave zaveda, da je zanj pač najvažnejše, če bo enkrat Bog v njegovi duši našel sliko svojo. — Pod naslovom „Nevestica“ pa je nanizal pesnik devet nedolžnoljubkih pesmi, ki tvorijo lepo celoto in

je napisal Fr. Ks. Grivec o slovstvu in umetnosti. Tako zanimivih in izvernih spisov o teh stvareh v naši literaturi še nismo čitali. Študija „Iz naturalizma v misticizem“ nam temeljito pojasnuje moderno mistično literarno gibanje. Dobro razlaga psihološke vzroke tega gibanja, zraven pa tudi pove, kaj in kje je prava mistika. Mistika se ne dá priučiti, ampak more potekati le iz globokega duševnega življenja. Prava mistika

ima najglobljo in najtoplejšo poezijo in je ožarjena s pesniškimi žarki asceze. Mistika kipi v nebo v gotskih katedralah, diha iz Fra Angelicovih slik... To je jedro študije, ki nam z markantnimi potezami objasnjuje moderne struje. Pisatelj se ozira posebno na slovansko in francosko literaturo. Seznan nas z ženiji in velikani, kakor so Bilek, Březina, Hello... „Umetnost—apologija“ je takisto nekaj novega, posebnega. Osnovan na modroslovni podlagi iz teorije in zgodovine umetnosti, dokazuje spis, da smemo govoriti o apologetični moči umetnosti; nazadnje pa s konkretnimi dokazi potrjuje, da je krščanska umetnost res apologetična. V spisu najdeš lepih, globokih misli o umetnosti sploh. Pisan je članek tako interesantno, da težko odložiš knjigo, preden si celega prečital. — Jako temeljit je spis „Panteizem in enota krščanskega svetovnega naziranja“ (M. Pečarič). Z neizprosno logiko, globoko premišljeno dokazuje stavek: „Panteizem je sinteza zmot — krščansko svetovno naziranje je sinteza resnice.“ Sicer nekako težek spis je ponekod jako živahen, posebno kjer se opira na poljske in francoske vire. — „In drevje je plakalo...“ (Fran Steržaj) je kratek, pa ljubek leposloven spis, lepa slika iz pisateljeve duše in narave. Pisatelj kaže izvrsten talent. — V „Novomašniku“ nam riše P. Perko najbolj vzvišeni trenutek iz duhovnikovega življenja, trenutek, ko je duhovnik pred božjim oltarjem prvokrat izpregovoril pred kruhom in vinom čudotvorne besede posvečenja... Sličica je zares krasna in globoko pretresljiva. — Študija „O namenu cerkvene glasbe“ (Fran Spindler iz Maribora) je zanimiva tudi za one, ki se ne pečajo posebej z glasbo. Pisatelj prav lepo in stvarno govori o namenu umetnosti sploh ter polagoma preide k svojemu predmetu, ki ga opisuje prav živahno. — V spisu „Zasebna last“ (E. Vračko iz Maribora) dokazuje pisatelj, da je opravičenost zasebne lasti utemeljena v naravnem pravu. V spisu bi si želeli malo več življenja. — V pesniškem delu Almanaha nas zanima tudi še Euricius (pseudonim). Njegove pesmi so po obliki tuintam premalo obrušene, vendar kažejo, da jih je zložil prav pesnik. Vsaka pesem je neposreden izliv pesniške duše. — V študiji „Življenska moč svetosti“ nam Ivan Prijatelj opisuje veliki reformatorski vpliv, ki so ga imeli svetniki na človeštvo. Ob koncu prav lepo piše, da je v svetnikih uresničen pravi ideal onih „nadjudi“, ki je po njih zahrepenel moderni svet. — Razprava „Jesus Christus heri et hodie“ (Izaija Božič iz Gorice) prav primerno završuje celo knjigo kažoč, kako je Kristus resnični vladar vseh vekov, kralj starega in novega zakona.

Tak je Almanah. Veselje nas je prešinjalo, ko smo ga zopet in zopet pregledovali. Saj je to

delo glasna priča, da se naši bogoslovci vsestranski izobrazujejo, da je med njimi mnogo lepih talentov — in kar je več, mnogo idealnega teženja in resnega dela! Slovenci, sezite po ti knjigi! Cena 2 K 40 h spričo elegantne opreme ni previsoka.

Dr. M. P.

Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak, c. kr. gimnazijski profesor. Drugi del: Debatno pismo.

S to knjigo smo dobili slovenski stenografi slednjič vendarle celoten stenografski sestav. Sicer je bil sestavljen že profesor Bezenšek popoln stenografski zistem, toda zagledal je beli dan samo prvi del, dočim počiva rokopis debatnega pisma v arhivu „Slovenske Matice“. Ko sem dobil v roko težko pričakovani drugi del Novakove stenografije, se mi je nehoté vrnila misel, da je dobro za nas, da se Bezenškov sestav debatnega pisma ni natisnil, ker bi bil zbog avtoritete pisateljeve onemogočil izdanje Novakovega sestava. Pri nas je že tako: ako dve knjigi obdelujeta isto stvar, roma ena gotovo v podstrešja knjigotržnih skladišč spat večno spanje. Nočem s temi opazkami kratiti zaslug gospodu profesorju Bezenšku; on je oral ledino na polji slovenske stenografije; toda že sedaj je jasno, da pomenja Novakov sestav velik napredek, ki je bil pa seveda mogoč še le potem, ko je Bezenšek postavil temelj.

Ista temeljitost, kakor prvi del, diči tudi „Debatno pismo“. Razdelitev je ista, kakor v nemških učnih knjigah; okrajšave se delé v začetne, srednje, končne in mešane. S posebno pazljivostjo so obdelane začetne, končne in mešane, manjši prostor je odmerjen srednjim. To načelo je pravo. Praktičnega pomena so posebno začetne in mešane okrajšave gledé na čitljivost in gledé na gibčnost. Kolikor se razvidi že iz zgledov v knjigi, se slovenščini prilegajo najbolj začetne in mešane okrajšave in se najlažje čitajo. Gledé na razvoj slovenske stenografije je treba tu poudarjati, da se mora vsaka učna knjiga ozirati pred vsem na začetnike in na take, katerim je stenografija le postransko opravilo, kateri se tedaj ne morejo popolnoma posvetiti nje proučavanju, pa jo vendar rabijo. Stremiti je treba torej po preprostosti in jasnosti oblik, ki so lahko priučljive. Za spretno rabo srednjih in končnih okrajšav je pa potreba že velikega strokovnega in jezikovnega znanja, in zato moramo biti pri njih uporabi veliko bolj previdni, nego v nemščini, kjer je frazeologija že tako razvita in stalna, da je dovolj vedeti par besed, pa je že stavek določen. Gospod profesor se je teh načel kolikor toliko držal ter je posebno še razširil pojem mešanih okrajšav. V posameznosti se spuščati mi tukaj prostor ne dovoljuje; pripomnim samo še gledé srednjih okrajšav, da praktično vrednost bi imelo edino

le načelo, da naj se s srednjim samoglasnikom krajšajo samo enozložne besede. Opomba § 5., 4c naj bi torej odpadla, ker so take okrajšave premalo jasne.

Nekoliko premalo se je gospod profesor oziral na stenografe-samouke; za te je knjiga pretežka, preučena, tako da jo bo brez učitelja pač težko obvladati. Gospod profesor zna biti pač temeljit, a ne poljuden, in to je edina hiba te knjige. To kaže vsak stavek razlagajočega dela, a tudi v tekstu bi bilo boljše, da bi sestavitelj razdelil brzopisne okrajšave po celi knjigi k oddelkom, kamor spadajo, da se jih učenec sproti priuči, kakor delajo nemške knjige.

Znano je namreč, da potrebo stenografije uvidevajo dijaki še le, ko stopijo iz gimnazije, in da še le potem postanejo dobri stenografi, ker so prisiljeni rabiti stenografijo. V gimnaziji se obiskuje kurz brez pravega zanimanja. Štirideset do šestdeset obiskovavcev dá vsako leto komaj par dobrih stenografov, a vsi drugi se stenografije lotijo z vnemo še le pozneje, in ti poslednji potrebujejo poljudne knjige. Ta hiba pa seveda ni taka, da bi zmanjšala stvarno vrednost knjige in duhovitost sestava, kateri ne zaostaja prav nič za izvirnikom, pač pa ga tuintam še celo presega. Sploh je Novakov sestav debatnega pisma sposoben za hitrejšo pisavo nego nemško debatno pismo, ker so oblike krajše in preprostejše. J.

Hrvaška književnost.

Knjige „Maticе Hrvatske“ za god. 1900.

Poviest novoga veka od god. 1453. do god. 1789. po V. Duruy-u, J. K. Weiss-u i drugim boljimi piscima izradio Franjo Valla. Dio drugi. Sa kazalom imenâ i stvari za oba diela. Str. VII. + 503. Zagreb. Naklada „Maticе Hrvatske.“ 1900.

S tem zvezkom je dovršeno izdanje velike občne zgodovine v 12 zvezkih. Srednji vek in novi do francoske revolucije je napisal Fr. Valla. Moramo priznati, da je profesor Valla od vseh drugih sodelavcev najbolje rešil svojo nalogo, dasi tudi njegovo delo ni brez prigovora. Nam se zdi, da se je pisatelj le preveč držal V. Duruy-a, ki do krščanstva ni dovolj objektiven. Že v prvem zvezku novega veka je bilo dosti takih hib, a nahaja se jih tudi v drugem zvezku vse preveč. Le nekaj naj jih omenimo. Na str. 19. pripoveduje pisatelj o Rudolfovem majestatu tako, kakor da je imela protestantska gospoda pravico, zidati svoje cerkve povsodi, kar pa ni resnično. Ravno tako se nam zde krivi na str. 24. izraženi nazori o restitucionalnem ediktu. Dalje se piše (str. 25.) nejasno o propasti mesta Magdeburga. Bravec

mora iz pripovedovanja sklepati, da je pokončal mesto Tilly, in vendar je zdaj jasno dokazano, da on tega ni storil. Da je hotela Avstrija v tridesetletni vojski zatreti na Nemškem versko in politično svobodo (stran 38.), se glasi prav čudno, če pomislimo, kaj vse so počeli protestantje proti katoliški cerkvi v teh časih. Propala ni ne Francoska ne Španija radi tega, ker so bili Karol V., Filip II. in Ljudevit XIV. „oboroženi vodje katolicizma“; tej propasti so krivi čisto drugi razlogi, katerih pa seveda Duruy noče poznati (str. 116). Na strani 163. in 169. hvali pisatelj Pascala radi njegovih „lettres provinciales“, češ da je v njih pisal le proti popustljivi morali jezuitov. In vendar je znano, da so ta pisma navzlic lepemu jeziku velik besednjak laži in obrekovanja jezuitskega reda. O Galileju pravi pisatelj (str. 181), da je pretrpel kazen v temnici radi trditve, da se zemlja vrti okoli solnca. Toda vé se dobro, da Galilei ni mogel nič dokazati, nego da je bil ves njegov nauk le hipoteza. Pravega razloga, zakaj je bil Galilei zaprt, seveda pisatelj noče navesti. Na str. 216. se trdi, da je prišel Gustav Adolf na Nemško branit protestante; a resnisnica je, da je hotel le Nemčijo osvojiti, in to ne samo protestantovsko Nemčijo, kar prizna tudi Duruy, nego tudi katoliško. Da so Poljaki upropastili poljsko državo zato, ker so branili katoliško vero (str. 278), je tembolj čudna trditev, ker se v isti knjigi na str. 279—281 navajajo čisto drugi vzroki propasti Poljske. Da je dalo Voltairu krščansko mišljenje navdihnjenje za njegova glavna spisa „Zairo“ in „Tankredo“ (str. 415), je vrtoglava trditev. Voltaire je ravno v teh spisih najhujše napadal katoliško cerkev in nje duhovne. Tako piše Francoz, a ne Hrvat! Zdaj vé vsak zgodovinar, da je Pombal po krivici in le iz zlobe in sovraštva vmešal jezuite v zaroto proti portugalskemu kralju, a vendar pisatelj te zgodovine tega ne pové, marveč je na strani 473. vso stvar tako povedal, kot da so jezuiti zares pravi krivci. Našemu pisatelju je španski minister Aranda več diplomat (str. 475), menda zato, ker je na barbarski način zatiral katoliško cerkev in grozno preganjal jezuite na Španskem. Pregarjanje jezuitov na Francoskem se imenuje v tej knjigi (str. 479) znamenito delo Choisenlovo, ne pové se pa, kaj pravi resnična zgodovina o tem dogodku in o krivični pravdi proti jezuitom.

V tem zvezku je opisana francoska in angleška zgodovina dokaj obširno; tudi slovanski je odmerjen precejšen prostor. Nekateri oddelki pa so tako skrajšani, da se bravec gotovo ne more o njih temeljito poučiti. Zdaj se vidi, da bi bila morala „Matica“ izdati še en zvezek, potem bi bila zgodovina novega veka obdelana v razmerni obsežnosti z drugimi vekmi, kar zdaj ni. Pisatelju ni

zameriti, da je o glasovitem Wallensteinu napisal le 30 vrstic. Gledé vojske za španski prestol ni pisatelj navedel točno vzrokov; takisto ni omenil prve delitve l. 1668., niti najslavnejših diplomatov, ki so se bavili s tem važnim vprašanjem, namreč Gremontilla, Lobkovic in Ivana Vajkarda Turjaškega. Ravno tako ni popolnoma odkrita politika Fridrika II. proti Mariji Tereziji gledé avstrijskega nasledstva. Dobro je pa razjasnil delitev Poljske ter dokazal, da je to bilo večidel delo pruske politike (str. 384). Književnost Slovanov (stran 407—419) je lepo in obširno opisana, razen slovenske, v kateri omenja med pisatelji samo Trubarja. Da je pisatelj razširil hrvaško zgodovino, kolikor se je dalo, tudi v tem zvezku, to moramo le pohvaliti; vseh nam pa ni, da pripoveduje o Petru Velikem vse grozovitosti; da imenuje tedanje Ruse čredo živine, katero je bilo treba šele izpremeniti v ljudi (str. 233); in da o careviču Alekšu ne pove vsega, kar bi razjasnilo njegov položaj do očeta Petra Vel. Tudi o Trenkovih pandurih se je izjavil nepovoljno, češ da so osramotili sebe in hrvaško ime s svojimi grozovitostmi. Kaj je pisatelju neznan, da so čete drugih narodov razsajale ravno tako, če ne še huje, po neprijateljskih deželah?

Na strani 37. mora biti letnica 1648, a ne 1643. Avstrijske dežele so se slednjič zedinile (Tirolska z Avstrijo) leta 1665., ne pa 1673. (str. 99). „Rajadne“ knjige mesto „razrjadne“ je brez dvoma tiskarska pomota (str. 210). Zgodovinska resnica ni, da je Katarina I. rešila Petra Vel. iz zadrege na Prutu. Veliki vezir je bil sam prisiljen skleniti mir, ker so se mu bili uprli janičarji; le tako se je tudi Peter rešil (str. 224). Ravno taka bajka so takozvane „Potemkinove vasi“ v Krimu. Izmišljene so od tujih zgodovinarjev z namenom, da osmešé Ruse (str. 388). Nepotrebno je tolmačenje oborožene nevtralitete na dveh mestih na strani 289 in 395—396.

Iz vsega se vidi, da je Vallina zgodovina dobra v onih delih, katere je napisal samostojno; kjer se je pa preveč držal Duruya, tam mu je marsikje spodrselo, kar ne more biti na korist hrvaškemu občinstvu, ki goto želi objektivno napisane zgodovine. To bi se bilo lahko doseglo, da so bili pisatelji-zgodovinarji le malo bolj oprezni pri porabi Duruyjeve zgodovine, katero so si bili vzeli za podlago pri spisovanju občne zgodovine za hrvaški narod. J. Steklasa.

Hrvatska omladina pod zastavom Srca Isusova. Spomenica i Budnica. S dopuštenjem duhovne oblasti nadbiskupije zagrebačke. Zagreb. Tisak i naklada Antuna Scholza. 1901. Cena 1 K 20 h. — Prerano umrli dr. Andrija Jagatić je hotel navdušiti mladino za sveto vero. Hotel je,

da mladina javno pokaže svoje navdušenje za katoliške ideale. S tem je hotel hkrati tudi zajezi pot raznim svobodomiselnim in protikatoliškim nazorom, ki se vsiljujejo tudi že hrvaški mladini. Zato je pa organiziral po celi hrvaški zemlji velike slavnosti, pri katerih se je mladina posvečevala presv. Srcu Jezusovemu in nabrala mnogo prispevkov za krasen dar sv. očetu. Ta knjiga celo gibanje navdušeno popisuje. „Spomenica“ je za lepe slavnostne dnove in „Budnica“ je za prihodnost. Knjiga hrani mnogo krasnih slik. Posebno zanimivi so posnetki iz albuma, ki ga je hrvaška mladina poklonila sv. očetu. L.

Češka književnost.

Ant. Klášterský: *Nové básně*. Salonní bibliotéka. Cena K 1.60. — Muza Klášterskega hodi po že dobro uglajeni stezi ter poje svojo posebno melodijo. Od prve zbirke „Živým i mrtvým“ do 166. str. nove zbirke ne najde čitatelj nobene izpremembe v smeri; razloček med novo zbirko in med prejšnjimi zbirkami je samo ta, da so v novi zbirki verzi malo bolj uglajeni in bolj zveneči. Nekateri kritiki imenujejo Klášterskega češkega François Coppéja v dobrem pomenu besede. Klášterský je mehek, čutapoln lirik, ki povsod najde dosti snovi za svoje pesmi. Lirična čistost krasi njegove verze, in sočutje s trpečim bližnjim se kakor spravljiva mavrica razprostira nad njegovimi sanjami. Z istimi lastnostmi se odlikuje tudi nova zbirka. — V zbirki se nahaja daljša pesem „Bělouškové“, katere predmet je dvoumen izrek o štoklajah, ki so si naredile gnezdo na strehi župnišča. Pesem bi prav prišla kakšnemu humorističnemu listu, a za „salonní bibliotéko“ ni. Gotovo jo pesnik sam izpusti iz svojih zbirk, kadar bode iznova urejeval svoje pesniške proizvode.

E. Albert: *Na zemí a na nebi*. Básně. Nakl. Fr. Šimáček v Praze 1900. — Prelagateljska spretnost že rajnega dunajskega učenjaka E. Alberta je bila sicer splošno znana, a o njegovih izvirnih pesniških umotvorih se ni vedelo ničesar. Te nam podaja šele knjiga „Na zemí a na nebi“, iz katere govori ne le globok mislitelj, ampak tudi nadarjen pesnik z natanko določeno literarno smerjo. Tuintam se čitajo verzi, ki so bolj duhovita razprava nego čista poezija, ali vendar se v njih kaže istinit pesnik. Zeló zanimivo je gledati skozi le-ta drobna okenca v notranjost tega nenavadnega moža, kateri je bil vedno, četudi knez eksaktne vede, vendar tako preprost, otroško iskren človek, Čeh z dušo in telesom ter veren katoličan. Neki katoliški kritik piše o tej knjigi: „Vi znanstveni polubogi, prevzetni kozmopoliti, in zlasti vi, golijati pritlikastih napadov na vero,

pridite se učiti iz te knjige verzov!“ Najbolj so se posrečile Albertu satirične pesmi; nekatere so naravnost vzorne.

Otokar Theer: *Výpravy k Já.* (Symposion IX.) Nakl. H. Kosterka na Vinohradech. 1901. — Pesmi dekadenta! Vsebina skoraj cele knjige je — grešno poželenje. Naš dekadent pa to imenuje „brezmejno radovednost.“ Takoj v prvi pesmi pesnik vprašuje: „Kdaj bodem končno opojil svoje naročje z

ženo?“ S kakšno? — „To bitje dražestno, predrzno in nemoralno, pol žival in pol priroda, ostatak ljubkovanje . . .“ K temu predmetu se pesnik vrača zopet in zopet, da se čitatelju studi. Dekadenčna frazeologija imenuje to „proučevati problem žene.“ — Sicer je knjiga nekak mozaik smelih, presenetljivih slik in metafor; misli — v kolikor so nove — iznenajajo čitatelja po svoji bizarnosti.

Fr. Štingl.

Glasba.

O *sacrum convivium.* Šestintrideset obhajilnih, presv. Rešnjega Telesa in Srca Jezusovega pesmi. Za mešani zbor, solospve in spremljevanje orgelj zložil Ig. Hladnik. Op. 39. Cena partituri 4 K. Posamni glasovi po 40 h. V Ljubljani. Založil skladatelj. Tisk Katoliške tiskarne. — Nekatero izmed teh pesmi smo že videli v prej objavljenih litografiranih izdajah. G. skladatelj je pa v tej zbirki izdal mnogo novih napevov, ki kažejo njegovo veliko zmožnost. Pesmi so prirejene za različno proizvajanje, solospvi se vrste z zbori v prijetni izpremembi. Hrepenenje po izvornosti in po efektu je pa posebno v harmonizaciji zavedlo g. skladatelja čisto v jako čudne izpremene. Postopu glasov bi se dalo marsikaj oporekati. Modulacija ima mnogo neutemeljenih skokov. Melodija se čisto razvija dosledno. Vendar si bo vsak pevovodja za svoj ukus lahko izbral primerno skladbo — izmed te množine. G. Hladnik ne gleda toliko na celoto, kolikor na to, da so posamezni stavki melodični. Zato preprosto uho rado poslušajo njegove pesmi tudi takrat, kadar jim strokovnjaki opravičeno ugovarjajo. Izdaja je jako lična in pripravna; skladatelj jo poklanja gosp. kanoniku Matiju Jerihu k zlati maši.

Dve latinski maši: „Missa in honorem s. Joseph“ in „Missa in honorem s. Laurentii“ sta izdala dva ljubljanska bogoslovca. Obe sta zloženi za moški zbor. Prvo je zložil gosp. Frančišek Kimovec ter jo poklonil gospodu dr. Jožefu Lesarju, svojemu bivšemu ravnatelju v Alojzijevišču, drugo pa gospod Stanko Premrl. Obe maši sta zloženi zelo skrbno in pričata, da sta se oba mlada skladatelja temeljito izobrazila v glasbenih ukih. Slog jirna je čist in kompozicija skrbna. Oba dajeta upanje, da ju bomo še večkrat z veseljem pozdravili na glasbenem polju. Založila sta oba sama svoji skladbi. Cena je po 1 K.

Buri pridejo! Koračnica. Zložil in blagorod. g. Sadnikarju, c. kr. živinozdravniku v Kamniku, prijateljsko poklonil Jos. Skorpik. Cena 1 krona. Založil A. Turk. Ljubljana, 1901. Katol. tiskarna. — G. Skorpik nam podaja krepko zaokroženo koračnico, ki se ne odlikuje ravno toliko po svoji originalnosti, kolikor po svežem duhu, ki jo preveva. Izšla je v dveh izdajah: za klavir in za citre.

E L.

To in ono.

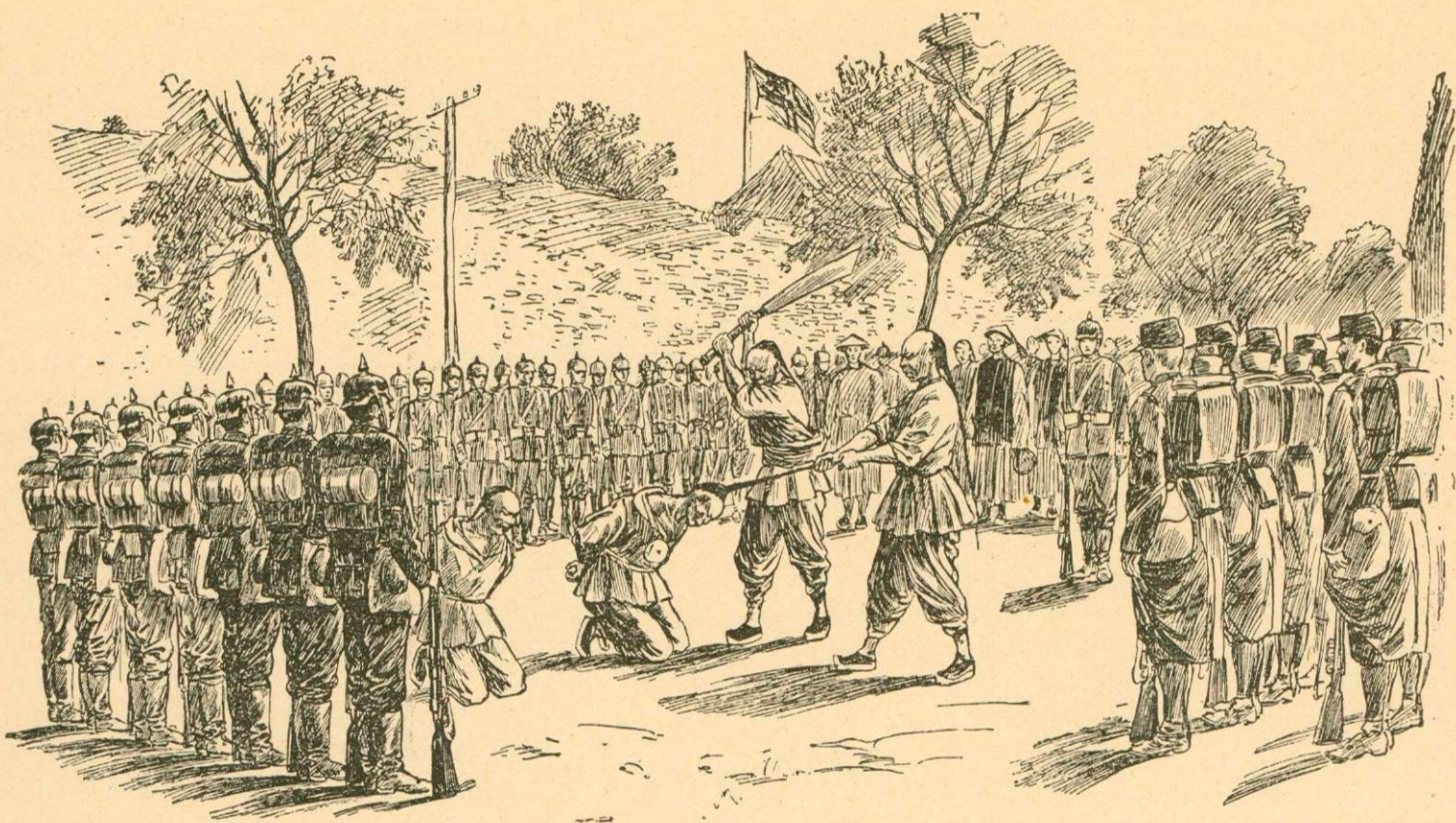
Naše slike. G. Anton Koželj se je pridno vadil v portretiranju. Na str. 329. podajemo portret iz večje zbirke. Krepek mladenič, pravi kranjski dečko, trmoglav, pa pošten, pogumen in neupogljiv nam zré iz oči v oči. V naslednjih številkah bomo podali še več takih Koželjevih portretnih študij. — Na str. 345. pa je Sv. Lovrenc po pomoti dobil ime sv. Vida, kar naj čitatelji blagohotno popravijo. Sv. Lovrenc je bil diakon in mučenik; pred njim je raženj, na katerem je končal

svoje Bogu posvečeno življenje. — Na božjo pot se vozi vesela pisana družba (str. 353). Svete pesmi se glasé v mešanem zboru, in rožni venec in litanije se molijo in pojó med ropotanjem koles. Romanja so ljudstvu potrebna. Koliko sv. zakramentov se sprejema ob teh prilikah! A tudi če se ne oziramo na čisto versko stran romanja, moramo priznati, da je preprosto ljudstvo potrebno, da gre včasih iz rojstnega kraja med svet, da vidi kaj novega in se razvedri. Gospôda hodi v kopališča in letovišča, kjer

zapravlja denar, turisti lazijo po planinah, preprosto ljudstvo pa s skorjo kruha v žepu in s čevlji na rami hiti na gore in griče, da s svojim razvedrilom združi tudi božjo čast. Srečno pot, romarji! — Dva lista iz albuma, ki ga je poklonila združena hrvaška mladina sv. očetu, vidijo čitatelji na str. 376 in 377. Vsak zavod ima v albumu svojo stran s svojo risbo. Mi smo iz albuma vzeli le prva dva lista, ki izražata sv. očetu vdanost vesoljne hrvaške mladine v latinskem in hrvaškem jeziku. Naj beró tudi naši mladi Slovenci, kako navdušeni so za katoliško stvar njih bratje onkraj Sotle! — Za Kitajce se zanima Evropa vedno bolj, odkar so zadnji boji dali velevlastim povod, da so posegle z vojniško silo v to staro, trhlo državno telo. Najradikalnejši

in obrazov teh igralcev, da je njih dramatika samo — „variété“ in „tingl-tangl“.

František Sasinek. Dné 11. grudna prošlega leta je obhajal sedemdesetletnico svojega rojstva znameniti slovaški pisatelj F. V. Sasinek. Rojen je bil l. 1830. v Ogrski Skalici, vstopil kot šestnajstleten mladenič v kapucinski red in bil l. 1853. posvečen v duhovnika. Bogoslovcem svojega reda je predaval zgodovino in pastirstvo, l. 1863. je postal sveten duhovnik in profesor dogmatike v Baňski Bistrici, kjer je pomagal ustanoviti „Matico Slovaško“. Od l. 1884. živi v Pragi kot voditelj usmiljenih sestrá. Proučeval je temeljito slovanske starozitnosti. Pesmi in prozaične spise je priobčeval v

Kitajci obglavljajo morilca barona Kettellerja.

sovražniki Evropejcev, „bokserji“, so umorili nemškega poslanika barona Kettellerja, in Nemčija je zahtevala zadoščenja. Pri tem je seveda iskala le bolj povoda, da si vzame kos kitajske zemlje. Morilci Kettellerjevi so morali dati „rusó glavo“. Podoba na str. 382. nam kaže, kako se na Kitajskem obglavljajo hudodelci. Straža, ki stoji okoli, je sestavljena iz vojakov raznih evropskih velesil. — Kitajski igralci str. 384. pa nam kažejo, kak umetniški ukus imajo prebivavci „nebeškega kraljestva“. V liriki so Kitajci še precej napredovali. Njih najboljša pesnika sta Tufu in Lithaipe. Tudi roman ima marsikaj zanimivega, dasi Kitajci radi v povestih najbolj umazane stvari slikajo v najživejših barvah. V dramatikii pa se prav nič ne moremo sprijazniti z njihovim ukusom. Saj se vidi že iz oblek

„Katolických Novinách“, v „Vlasti“, v „Prijatelju školy a literatury“ in v „Slovesnosti.“ Na prošnjo ogrskega primasa je sestavil ljudsko pesmarico „Spevnik pro lud“ in tudi „Spěvniček pro mladež“, ki pa še ni izdan. L. 1858. je napisal „Fabiolo“, latinsko slovnico, računico, pozneje „Dějiny drevnych národov na uzemí terajšieho Uhorska“ in „Dějiny počiatkov terajšieho Uhorska“. Za slovaško „Matico“ je priredil „Veliký slovensko-německo-mad'arský slovník“, za društvo sv. Vojteha pa „Životopisy Svätých a Svätíc Božích“. Tudi v časopisih drugih jezikov je priobčeval svoje spise. Sasinek je sin ogrskega Slovaka, in je kot izgnanec iz domovine prisiljen, da živi daleč od svojega doma. Vkljub visoki starosti je še krepak in delaven.

Henrik Sienkiewicz je jel nabirati gradivo za nov zgodovinski roman iz življenja XVII. stoletja, čigar poglobitni junak bo kralj Jan Sobieski. Ta roman izide najpoprej v angleškem prevodu v enem sočasnih angleških časopisov, katerega uredništvo, ako se sme verjeti poljskim listom, je pripravljeno plačati kot honorar po 1 šiling (približno eno krono) za besedo, torej 8 do 10 kron za vrsto. V takih razmerah se pisatelj pač lahko razvija. Svoje romane, med njimi znano trilogijo „Z ognjem in mečem“, „Potop“ in „Pana Volodijevskega“, „Križarje“ in nekatere doslej še ne izdane spise je prodal Sienkiewicz za dōbo dvajsetih let varšavski knjigarni Gebethner in Wolf za 70.000 rubljev.

Poljski modernisti. Glava nove „moderne“ med Poljaki je Stanislaw Przybyszewski, žarek in ognjevit talent, izreden stilist in globok lirik, ki pa se je popolnoma enostransko vdal modernim strujam. Njegova beseda je muzikalna in čarobna, a temna in čudna. Kot urednik lista „Życie“ je zbral okoli sebe več mladih pisateljev, ki so mu slepo sledili in ga posnemajo ne le v vrlinah, ampak tudi v napakah. Tudi v poljskem slovstvu so hoteli „moderni“ narediti hipen preobrat, a so podlegli, ker ima Poljska ravno v novejši dōbi mnogo izvrstnih pisateljev, ki stojé na vrhuncu sodobnega slovstva. Realistični in zgodovinski roman v pesništvu cvete v Poljski in ne kaže nikakih znamenj propada, dokler delujejo Sienkiewicz, Marija Konopnicka, Reymont, Dąbrowski, Weyssenhoff, Żeromski, Boleslav Prus in Eliza Orzeszko. Zato pa Poljaki niso čutili potrebe dekadentnih „reform“, in „modernisti“ s svojima listoma „Życie“ in „Strumienie“ so propadli. Vse poljsko občinstvo z majhnimi izjemami je pokazalo toliko antipatijo do dekadentizma, da je „Krakowska satanična šola“ bila kmalu čisto osamljena. Zdaj so pa pokazali zopet znamenje življenja: Zbor najodločnejših modernih je izdal knjigo „Kra-kó-w“, v kateri so objavili svoje proizvode najodličnejši poljski slovstveni secesionisti. „Kra-kó-w“ je uredil Wyśpiański. Ne more se reči, da bi ti „novostrujarji“ imeli mnogo skupnega. Edini so le v negaciji one umerjene in trezne lepote, po kateri je doslej hrepenel omikani estetični čut. V „Kra-kowu“ pa se nam predstavljajo v bujnem neredu satanisti, neoromantiki, impresionisti, mistiki, pristaši „gole duše“, dekadenti, simbolisti, popisovatelji „novega drhtenja“ — sploh individualisti, ki hočejo biti izvirni in nečejo pripadati nikaki stranki. Vsakdo je svoj ženij in svoja stranka. „Kra-kó-w“ sam o sebi pravi, da „krakowska umetniška plejada in literarna šola ni velika rodbina, spojena po sorodstvu duha, ampak je le roj individualnosti in kontrastov. Vzrasla je pod različnimi vplivi; ogromna je torej razlika med duhovi — nimajo skupnega vzora in različna jim je vera.“ Marsikaj izvirnega in lepega imajo ti mladi talenti, a stalne zmage si vendar ne bodo priborili.

Umetniški dom v Krakovu. Poljska umetnost je zadnja desetletja napredovala do visoke stopinje popolnosti. Zlasti poljski slikarji — da imenujemo le Matejka in Siemiadźkega — so si pridobili svetovno slavo. Velika navdušenost za lepo umetnost je rodila med Poljaki že pred sedeminštiridesetimi leti „Towarzystwo przyjaciół sztuk pięknych“ (društvo prijateljev lepih umetnosti), v katerem niso bili le umetniki, ampak tudi podpiratelji umetnosti. Prvi predsednik temu društvu je bil duhovnik Władysław Sanguszko. Že izpočetka je skrbelo to društvo za prostore, kjer so se slike razstavljale. Mnogo let je v to svrhu služil del škofijskega dvorca. Letos pa je to društvo postavilo „Umetniški dom“, lepo zgradbo, ki bo služila razstavam poljskih umetnikov. Dne 11. velikega travna je bila zgradba slovesno otvorjena in posvečena vpričo zastopnikov cerkve, vlade in mnogobrojnih umetnikov. Sedanji predsednik grof Edward Raczyński je opisal zgodovino zgradbe, ki se je dovršila s prispevki dežele, mesta Krakova in s prostovoljnimi darovi poljskega naroda. Nato je blagoslovil stavbo prelat Krzemieński, ki je v svojem govoru poudarjal veliko kulturno nalogo lepe umetnosti. Umetnost mora težiti po plemenitih idealih. Zidovi te zgradbe so posvečeni, rekel je govornik, zato pa v njej ne sme biti mesta nikdar za umetniške izdelke, ki bi žalili vero in nravnost. Priporočal je poljskim umetnikom, da naj vkljub nasprotnim modernim tokom delujejo vedno v tem duhu. Takoj se je otvorila razstava, ki šteje sedaj okoli dvestopetdeset umetnih del. Svetloba je izborna, in cela zgradba od poljskih umetnikov ukusno okrašena.

Nekaj misli grofa Tolstega. Nedavno je obiskal grofa Tolstega na njegovem domu A. White, poslanik Združenih severno-ameriških držav na Nemškem. Dva črno oblečena služabnika sta ga peljala v lep salon. Kmalu je bil poklican v delavnico grofa Tolstega. White je bil iznenaden: Zdelo se mu je, da je vstopil v kmečko kočo, in da sedi pred njim na neokretnem stolu navaden seljak. A to je bil Tolstoj. V razgovoru je povedal Tolstoj več svojih posebnih misli. Rekel je, da sam sebi ne priznava pravice do nagrade za svoje knjige, ker sploh ne priznava, da bi pisatelj imel lastninsko pravico do svojih duševnih proizvodov. Grofinja je bila nasprotnega mnenja. Tolstoj jo je pa zavrnil, da ženske niso zmožne tolike požrtvovalnosti kakor moški. Mož žrtvuje i rodbino svoji misli, česar žena ne more. Tolstoj ni pristaš ženske emancipacije. Ko mu je White pravil, da ima ženska v Združenih državah že skoro iste pravice kakor moški, je Tolstoj rekel, da se naj dajo ženi pač družabne pravice, a ne politične. Žena ni možu enaka, če se meri ž njim po najvišjih duševnih zmožnostih. V vsem je konservativna. O ruski razkolni cerkvi je rekel

Tolstoj, da je sedaj v prehodnjem stanju, da mora kmalu nastopiti v nji reformacija, in da mora opustiti preganjanje drugovercev. „Kdaj pa napoči Rusiji svoboda?“ vpraša White. „Svoboda zasije Rusiji kmalu“, odgovori Tolstoj, „in ne bo nastopala polagoma v razvoju, pretrganem z reakcijami. Prememba napoči naglo, z veliko silo.“ O ruskih vseučiliščih je rekel Tolstoj, da je na njih zabranjena vsaka svoboda. Mladim profesorjem, ki hočejo govoriti odkritosrčno, se brani vsak prostejši uk, in v veliko nevarnost bi prišli, če bi naravnost povedali, kar mislijo. Izmed novejših slovstvenikov čisla Maupassanta in Balzaca; Daudeta in Zole ne mara. Ko sta srečala pogrebni spreved, rekel je Tolstoj: „Če vse dobro preudarimo, je misel na smrt mnogo tolažljivejša, kakor oni nazor, ki pravi, da človek popolnoma izgine, in ‚memento mori‘ je dobro načelo za življenje.“ White se je čudil, da je Tolstoj pri vsej svoji svobodomiselnosti vendar jako nestrpen. Če kdo izrazi drugačno misel, kakor on, jo ostro zavrača in se trmoglavo drži svojih nazorov.

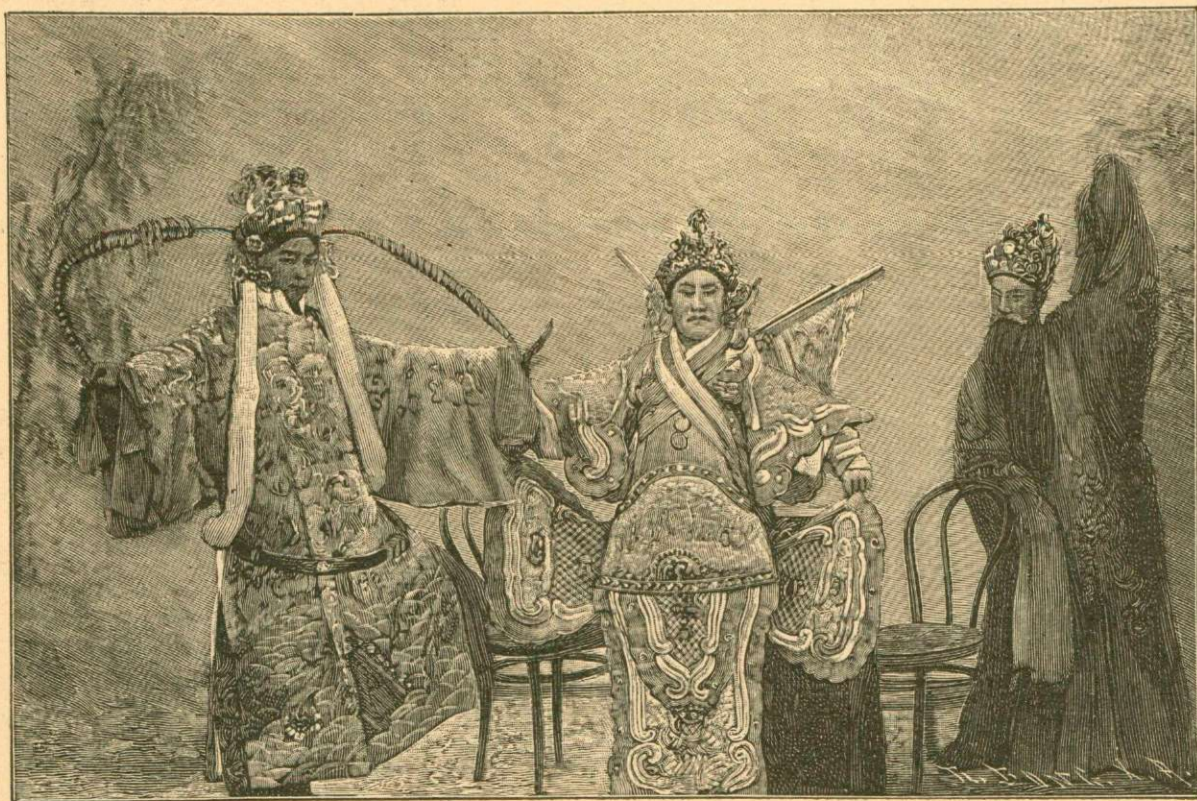
Časnikarski jubilej. L. 1902. bo dvesto let, odkar izhajajo časniki v Rusiji. Ker je pa prvi list začel izhajati v Moskvi, je bibliografično društvo moskovskega vseučilišča sklenilo, da slovesno praznuje ta jubilej. Zlasti namerava prirediti v grudnu l. 1902. slovesne seje, kakor tudi razstavo vseh časopisov, ki so doslej izhajali v Rusiji, ako bo mogoče, s slikami urednikov in odličnih sotrudnikov. Za prireditev razstave namerava društvo pridobiti nekatere urednike, izdajatelje časnikov in učena društva. Za časa jubileja bodo izhajale „Vedomosti o vojennyh i inyh dělah“ v prvotni obliki; dalje izide popis vseh bivših in sedaj izhajajočih ruskih

časopisov s posnetki njih prvih števil in s slikami urednikov; do jubileja nameravajo dovršiti znano delo Pekarskega, v katerem imajo biti opisane vse tiskovine, ki so izšle za časa Petra Velikega. Izrekla se je tudi želja, da bi se proslavil jubilej s kakim dobrim delom: osnovati hočejo zaklad, iz katerega bi v slučaju potrebe dobivali pomoč časnikarski sotrudniki.

Hrvaška umetnost. Prošli mesec sta v Splitu razstavila svoje slike gg. Vidović in Lalić, mlada splitska umetnika, v krasno prirejenem foyeru tamošnjega gledališča. Vidovića je hvalila kritika kot pejzažista, Lalića pa kot portretista. — V Zagrebu pa je od 1. vel. travna v umetniškem paviljonu razstava slik odličnih slikarjev Medovića in Ivekovića. O tej znameniti izložbi sporočimo več prihodnjič.

Jovan Ilijć. Srbska književnost je izgubila sivolasnega pesnika, ki je poleg največjih novejših srbskih pesnikov: Njegoša, Branka Radičevića in Sarajlije mnogo let deloval na slovstvenem polju. Jovan Ilijć je bil rojen dne 15. vel. srpana 1823, a je umrl 25. sušca t. l. Njegove pesmi imajo čisto naroden značaj: Izpolnjeval je slovstveno oporoko Vuka Karadžića. „Srpska Književna Zadruga“ je izdala njegove „Pesme“. Nekaj posebnega je, da so tudi trije njegovi sinovi: Milutin, Dragutin in Vojislav srbski pesniki.

Nemške prevode spisov P. L. Colome izdaja samo nemško založništvo „Vita“ v Berlinu. Romana „Malenkosti“ se je v kratkem času razprodalo dvanajst izdaj.

Kitajski igravci.

Z. G. M. v M. p. C. Želite sicer privatnega pisma. A upamo, da ne boste ozlovoljeni, če Vam, kakor drugim, povemo svoje misli na tem mestu. To tem bolj, ker se moramo dovolj pohvalno izreči o Vaših pesmicah. Vidi se, da imate res čuteče srce pa zdravomislečega duha. Samo oblika še ni taka, da bi mogli že objaviti katero Vaših pesmic v listu. Morda jih kdaj pozneje zopet preberete in sami popravite. Med vsemi nam je povšeči: „O rad bi umrl na dan Gospodov“, pa „Njeni očesci“. Manj vredna je „Osamljena cvetka“ pa „Šumé, šumé gozdovi...“ Opomnimo, da imate nekako navado ponavljati isto besedo. Semtertam je to že dobro, a prevečkrat — man merkt die Absicht und wird verstimmt, bi rekli po nemško! Za poizkušnjo denimo sem „Njeni očesci“.

Zora mlada, Zora nežna
pod gomilo rano spava,
dragi bratec, — mali Mirko,
vsaki dan jo obiskava.

Nepremično zre na roje, (!)
roje svetlih modrih cvetov,
ki ovijajo kot venec
zadnji majhni dom detetov.

Gleda, gleda modre cvete,
Mladi Mirko glavo maje:
„Ne, spominčice to niso“,
dé veselo se smehljuje.

„To so modri nje očesci!
kako bili bi strohneli
tako lepi, tako mili
in na veke otemneli!“

Taka je ta pesmica . . . Gotovo bodo cenjeni bravci spoznali iz nje, da imate lep pesniški dar in da ga treba Vam le še likati in skrbno uriti.

Lepa misel mora imeti tudi lepo obliko, da je pesem lepa. Včasih se zdi, da Vam je beseda nekako okorna, ko bi trebalo ravno prav lepo izraziti sicer — izvorno misel. Tako v pesmi „Pod križem“ ali „Med grobovi“, in drugod. Prebirajte pridno zlasti one naše pesnike, ki so tudi mojstri v jeziku in oblikah, n. pr. Stritarja, Gregorčiča, Medveda itd. — Želimo Vam vztrajnosti! Bog z Vami!

M. B.

G. B-r-e. Vi ste z malim zadovoljni. „Prosim, da odgovorite, če ni pesem za natis v „Pogovorih“. Kaj naj Vam odgovorimo, nego: Ni za natis! Če v treh kiticah nič drugega ne poveste, nego trikrat to, da je „zlato maj spremenil vse v čisti gaj“ — to pač ni vredno papirja in tiskovnega črnila! Ni za natis!

Listnica uredništva. — G. J. O. Golobov. Trebalo bi precej pile! Zato rajši kdaj prihodnjic kaj boljšega! — G. A. P. v S. Verjemite, da so Vaše želje — naše težnje! Vsekdar se bomo nesebično trudili za čim večji napredek lista. Vaše zanimanje pa nas veseli. — G. Cvetko Slavin. Niste brez darov. Pogum velja — in resna volja! — G. Ivo Danič. Odgovor v zasebnem pismu, kadar bo mogoče. Zadnjic, žal, da se nama ni izteklo vse tako, kakor sva oba želela. Prišli so drugi vmes. Zdravi! — G. L. V v Šk. L. Ni za natis!

Skrivalnica.

Kje je palček?